THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL LIBRARY
OU_204303
UNIVERSAL LIBRARY

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

శ్రీ

పాండవప్రవాసము.

నాటకము.

ఇది

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే

రచింపఁబడినది

[illegible]

మూడవకూర్పు 2000 ప్రతులు.

కాకినాడ:

స్కేప్ అండ్ కో., ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1915.

[కాపీరైట్ రిజిష్టర్డు] [వెల అణాలు.

ఈనాటకమునందువచ్చు ముఖ్యపాత్రలు.

CHECKED. 1951

I వ యంకము.

1 ద్రోణుఁడు
2 పంచపాండవులు
3 ద్రుపదుఁడు

II వ యంకము.

1 బ్రాహ్మణదంపతులు
2 కుంతీదేవి
3 భీముఁడు
4 బకుఁడు
5 హిడింబ

III వ యంకము.

1 భటుఁడు
2 ద్రుపదుఁడు
3 పురోహితుఁడు
4 ధృష్టద్యుమ్నుఁడు
5 దుర్యోధనుఁడు
6 దుశ్శాసనుఁడు
7 కర్ణుఁడు
8 శ్రీకృష్ణుఁడు
9 బలరాముఁడు
10 ద్రౌపది
11 పంచపాండవులు
12 కుంతి

IV వ యంకము

1 విదురుఁడు
2 పంచపాండవులు
3 ధృతరాష్ట్రుఁడు
4 భీష్ముఁడు
5 ద్రోణుఁడు
6 దుర్యోధనుఁడు
7 దుశ్శాసనుఁడు
8 శకుని
9 కర్ణుఁడు
10 వికర్ణుఁడు
11 ప్రాతికామి
12 ద్రౌపది

V వ యంకము.

1 అర్జునుఁడు
2 ఊర్వశి
3 దాసి
4 ఇంద్రుఁడు

VI వ యంకము.

1 ధౌమ్యులు
2 ద్రౌపది
3 సైంధవుఁడు
4 పంచపాండవులు
5 దాసి

VII వ యంకము.

1 కీచకుఁడు
2 సైరంధ్రి
3 ఉత్తర
4 బృహన్నల
5 ఉత్తరుఁడు
6 గోపాలకుఁడు
7 భీష్ముఁడు
8 ద్రోణుఁడు
9 కృపుఁడు
10 అశ్వత్థామ
11 కర్ణుఁడు
12 దుర్యోధనుఁడు

VIII వ యంకము

1 పంచపాండవులు
2 ఉత్తరుఁడు
3 విరటుఁడు
4 రాయబారి
5 సైరంధ్రి

ఉపోద్ఘాతము.

—:o:—

ఈ పాండవప్రవాసమునందలి కథ, పాండవుల విద్యాభ్యాసము మొదలుకొని విరాటపర్వము తుట్టతుదవఱకును గల యంశములతో నిమిడియున్నది. పూర్వముద్రణమునందలి తప్పులు గొన్ని యిందు సవరింపఁబడినవి కాని మఱికొన్ని యిందునుం గలవు. వానినెల్లఁ జదువరులు జాగరూకులై సవరించుకొనఁ బ్రార్థితులు. ఇందుఁగల ప్రయోగరహస్యములను దెలిసికొనఁజాలక తప్పుగా దలఁతురేని వారు మా పాశుపతపాండవాశ్వమేధముం జూచినపిమ్మటఁగాని యట్లుతలఁపకుండుటకుఁ బ్రార్థింపఁబడుచున్నారు. కథాంశములు భిన్నభిన్నములైనను గర్తలొకరే యగుటచేఁ జాలవఱకుఁ బ్రయోగములొకటేవిధముగా నుండును గాన నిట్లభ్యర్థించితిమి. పరిశీలకులగు కవులకుఁ బరిశీలకులగు విమర్శకులు దొరకుట బంగారమునకుఁ దావి యబ్బుటవంటిదియని మే మెఱుంగుదుము. కాని నేటివఱకు మాకాభాగ్యము తటస్థించినదికాదు. కాలమహిమనుబట్టి పండితకవులే కర్మము నెఱుఁగని వారలకు జంకవలసివచ్చుచున్నది, కాకుదంతాలు, అని భట్టోజీదీక్షితులుగారు సిద్ధాంతకౌముదిలో నుదాహరణమీయఁగా దానిం జూచియొకఁడు "దీక్షితులకుఁ దెలుఁగురాదు కాకిదంతాలుగాని కాకుదంతాలేమిటి" అని యాక్షేపించెనఁట? ఇప్పటి మా విమర్శకులెల్ల నిట్టివారుగానే కన్పట్టుచున్నారు. మా పుస్తకములు విమర్శింపక యొకరు మమ్ముదయఁదలఁచి వదలిపెట్టినట్లు పత్రికలో లిఖించుకొన్నారు. ఒకరవనేల? వారు శ్రీకాళ్ళకూరి నారాయణపరబ్రహ్మకవిసార్వభౌములుగారు. లేకున్నచో మాగ్రంథములగతియేమగునో సంశయింపవలసినదే. ఏమందురా? ఇంతకుమున్ను బ్రహ్మశ్రీ వేరి కాశీనాథశాస్త్రులవారొకపరి మా గ్రంథమును విమర్శించిరి. వీరుభయశాస్త్రపారంగతులు, సాహిత్యచక్రవర్తులు. వారివిమర్శనము తుదకేమైనదో వారేనుడువఁగలరు. పిమ్మటఁ బిఠాపురము దర్బారుకవులు వెంకటరామకృష్ణులు విమర్శించిరి. వారివిమర్శనమేమైనదో మా పాశుపతపాండవాశ్వమేధమే తెలుపఁగలదు. ఇటీవలమఱియొకరెవరో విమర్శించిరి. పేరెందులకుచ్చరింపవలెను. ఆ పేరును నావిమర్శనమేమైనదియుఁ మాతృణీకరమువలనఁ దెలిసికొనఁదగు. ఓ దుష్కాలమా! ఇకనైనఁ దిరుపతి వేంకటేశ్వరుల గ్రంథములను మంచి విమర్శకులపాలు చేయఁదలఁచుకోలేదా! వారినేల వృథాయాసముపాలు గావించెదవు. వారిగ్రంథముల నేల పెంచెదవు. "నాదయ యున్నచో వర్ణమాత్రానభిజ్ఞాతయగు చాఁకలి పుల్లిగాఁడుగూడ కవిసార్వభౌముఁడగు. తిక్కన భారతమంతయు విమర్శించి తప్పులనగలఁ

డు. కావున నొక నమస్కారముఁ గావింపవలసినదే" యనుచున్నావా! కానిమ్ము. అల్లేని నీకొకనమస్కారముఁ గావించుచున్నాము. అనర్గళకవితాప్రవాహమునం దెచ్చటేని యతి మండూకప్లుతి గావించుట మహాకవులకు సహజప్రమాదమని శ్రీనాథాదికవుల గ్రంథములు పరిశీలించినవారికిఁ దెలియకమానదు. అవియుఁ గవులయజ్ఞానవిలసితములనియు 'నేనుమాత్రమూరకున్నానా దేనికో మున్నువ్రాయుచునేయున్నా'నను సామెతగా మేమును దప్పులు పట్టఁగలిగితిమనియు ననుకొనువారికి మావందనములే ప్రత్యుత్తరములు. అట్టివారికియతియుఁ బ్రాసయుఁ దెలియదనుట యజ్ఞానమో దివ్యజ్ఞానమో పండితులే గ్రహింతురుగాత. ఇందుఁ గలిగిన లేఖకాది ప్రమాదములు సవరించుకొను భారము దయార్ద్రహృదయులగు మాచదువరులకే వదలుచున్నాము.

అయ్యలారా!

ఈ పాండవప్రవాసమునకు ట్రైనింగు స్కూల్సు లోయరుక్లాసులకు పఠనీయగ్రంథముగా నిర్ణయింపఁబడినదగుటచేఁ దృతీయవారముద్రాపణభాగ్యము తటస్థించినది. ద్వితీయముద్రణమునందలి లేఖకాదిప్రమాదము లిందునఁ గొన్ని సవరింపఁబడినను బ్రస్తుతమునందు మఱికొన్ని ప్రమాదములుండకమానవు గాన వానిని సహృదయులు మన్నింతురుగాత.

ఇట్లు

శతావధానులు

తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము

తిరుపతివేంకటీయము.

నాటకము.

ప్రథమాంకము.

(నాంది)

చ. జయమెదియిచ్చు నెయ్యదియశంబిడు నేదిసుఖంబొసంగు న
న్వయ మభివృద్ధి చెందుటకునై మతి యొద్దినిగాన మేది దా
నయ మొనగూర్చుఁ బాతకుల కట్టిన క్రొత్తలనున్, బ్రశస్త ము
న్వయ మలభారతంబొసఁగుఁ బంచమవేదము మీ కభీష్టముల్.

[నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించును]

సూత్ర—బావా ? ఇటురమ్ము.

మారి—ఇదె వచ్చితిని.

సూత్ర—మొన్నటి వ్యాసపూర్ణిమనాఁడు మన మొనరించిన పూజాపురస్కారములకు నలరి భారతగురువుగారు మనకిడిన యాశీర్వచనమును నీవును వింటివిగా ?

మారి—వినకేమి ? " పాండుపుత్రులంబోలె మీరును దుర్జయులై నెగడుదురుగాక " యని ప్రీతిపూర్వకముగ నాశీర్వదించిరి.

సూత్ర—తిరుపతివేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన పాండవప్రవాసముం బ్రదర్శింపఁ గాంచిన మన కేనాఁడు వారి యాశీర్బలమున నెంతయు గొదువ రానేరదు. కావునఁ బాత్రముల నాయత్తపఱుపుము.

మారి—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

సూత్ర—పుణ్యమూర్తులగు నోసభాస్తారులారా !

క. ద్రోణాచార్యుల కనయగు, జాణన్ మద్గురువరేణ్యు స్మరియించి కడు
న్నాణేముగ నతనిశిష్యుల, పోణిమి మీకిపుడు దృశ్యముగ నొనరింతున్.

(నిష్క్రమించును) (ప్రస్తావన)

[అంతట ద్రోణుఁడును బాండవులును బ్రవేశింతురు]

ధర్మ—చిత్తము తరువాతి సంగతి సెలవిండు.

ద్రోణు—అట్టిరి వ్రగమును నగ్నిదేశ్యునొద్ద సహాధ్యాయులమై చదువుచు నీరక్షీరంబులం
బోలె మెలంగుచుండ నొక్కనాఁడు ద్రుపదుండు నన్నుం జూచి,

గీ. " ఏను బాంచాలదేశము నేలునప్పు, డయ్యెడను నేగుదెంచి మాగండ యుండి
నన్నునన్ బోలె రాజ్యంపు మన్ననలను, నొంది నాకుఁ గృతార్థత నొసఁగవలయు."

అని ప్రార్థించెను.

భీము—అది యుచితమే కదా ?

గీ. ప్రుడమి నేలుపులే కదుఁ బూజ్యతములు, గాని లోఁ మాగసంగ మహానుభావు
లగియు నట్లుండ సహస్రాసు లధికమిత్రులే, లట్టి మిమ్ముఁ బూజించుటకన్నఁ గలదె?

తరువాతి సంగతి సెలవిండు.

ద్రోణు—పదంపడి కొంతకాలమునకు నేను విద్యాసమాప్తం బొనరించి వివాహంబు చే
సికొని పుత్రోదయమునందనై ధనార్జనంబునకై పరశురాము నికటమ్మున కరుగఁ
యా నయ్యవసరుండు.

క. " ధనమెల్లఁ బంచియిచ్చితి, ననఘు లనేక యాచకులకు నవనీతల మె
ల్లను గశ్యపునకొసంగితి, నను నేటికిఁ జూడ వచ్చినాఁడవు దవుడా ?

కానిమ్ము మించినదానికేమి ? " నాశరీరంబును నస్త్రమ్ములును నిప్పటికి నిలిచి
యున్నయవి. ఇందు నీ కెయ్యది వలయు నదియ పరిగ్రహింపు " మనవుఁడు
సంతసించి శస్త్రాస్త్రమ్ము లయ్యనఘునివలనఁ బరిగ్రహించి బాల్యమిత్రుండగు
ద్రుపదుని పాలికిం బోయితి ;

అర్జు—(తనలో) ఓహో ! ఇయ్యనఘుఁ డొక్కచోట నే విద్యనభ్యసింపలేదు. తాతం
బోలె భార్గవునకుఁ గూడ శుశ్రూష చేసి కొన్నివిశేషములు గ్రహించి
యున్నాఁడు. (ప్రకాశము) చిత్తము. తరువాత ద్రుపదుండు కంటకాంతరమున
మిమ్ము నెఱుఁగక నికృష్టరాజోచితం బగు ధనమెంతం గనఁజేసెను గాఁ
బోలును.

ద్రోణు—అంతమాత్రముతోఁ జాలించిన నా కింత పట్టుదలయే లేకుండును.

నకు—గురువర్యా! ఇఁక నేమిచేసెను?

ద్రోణు—నన్ను జూచి యొకసక్కెముగా,

గీ. "ఏను మూర్ధాభిషిక్తుండ నీవు పేద బాఁపనయ్యవు మన కెట్లు పొసఁగు మైత్రి?
సరసరే! పొమ్ము పొమ్ము యాచకుల లక్షణంబు, గనఁజేసితివి నీగుణంబు దెలిసె"
అని నన్నవమానించెను.

సహ—(కోపముతో)

ఉ. ఇరువుర మేము నన్నలొక యిర్వురు నల్వుర మేకమై మహా
సురు లని నడ్డమైన నలగూలి సహోదరుండు గాఁగ నిల్చినన్
గురుమున నేడ్తెఱన్ ద్రుపదు దోర్బలమున్ హరియించి తెచ్చి యో
గురువర! మీకు దక్షిణగఁ గొంకక యిచ్చెద మింతయేటికిన్.

ధర్మ—గురువర్యా! ఇంతమనుచున్న ధార్తరాష్ట్రులు యుద్ధసన్నద్ధులై యరిగిరిగదా వా
రల కతండు సాధ్యుండు గాకయుండునా!

ద్రోణు—ధర్మనందనా!

చ. ద్రుపదుఁ డయోనిసంభవుఁడు ద్రోణులమందున నాకు లొమ్ము గాఁ
డపరిమితాస్త్రశస్త్రనిచయమ్ములఁ బెద్దయు నారితేఱిన
ట్టి పగవుఁడాతని కడింది మగంటిమి కెవ్వరడ్డు? భూ
మిప? మనయర్జునుం డతని మించఁ దనర్పఁ గాత్రఁ ద్రోపఁడే?

అర్జు—(సంతోషముతో) దేశికేంద్రా!

చ. కొలిచిన పక్షులన్ వడపఁగాఁ బరనాశ్యుఁ డగ్రిమం డు నె
క్కొన రథమున్ రిపులఁ గూల్పఁగ నేను రథమ్మునెక్కి యా
హవమునఁ బార్షతుం గదిసి ప్రాణముతోడన పట్టి తెచ్చి మీ
కవమతిఁ జేసినట్టి ఫల మందఁగ దక్షిణగా నొసంగెదన్.

ధర్మ—అర్జునా!

మ. ఘనమున్ రాజ్యము నెందుకిచ్చెఁ? దనకున్ దైవంబు, ప్రాజ్ఞుల్ తపో
ధనులున్ మాన్యులు నైన యాచకులకున్ దారిద్ర్యబాధానిగం
జనులౌ పంగులు నంధులౌ జనులకున్ సంగత్యణ శ్రేయునం
మన కాదే? యొకపొట్ట కేమిటికి నిమ్మేటిసామ్రాజ్యమున్.

కావున నతం డవశ్యమును దండ్యుం డగుట నట్లొనరింతువుగాక.

భీము—అన్నా! తక్కినవారిమాటెట్లైనను,

క. పిననాఁటనుండియును నొ, క్క నిమేషము పాయ కొక్క కాయంబై యుం
డిన మిత్రుఁ బాఱ్రి నిటుచే, సిన దుర్మార్గునికి నింక సిరి యెటు నిలుచున్.

నకు—గురువరా! నాకుఁ దెలియమి నడుగుచున్నాఁడను. క్షమించి యీసందియముం దీర్పుము.

మ. బకముం బోలె స్వకుక్షిరక్షణకునై ప్రాజ్యంబు రాజ్యంబుపూ
ను కఠోరాత్మకునిన్ గృతఘ్ను జడునిన్ దుశ్శీలు దుశ్శ్రీకుఁ జం
పక "ప్రాణంబులతోడఁ ద" మ్మనుచుఁ బంపం బాడియే? వీఁడు భూ
మికి భారం బగుఁగాదె? యెందుకో అకో మీరిట్లు భాషించుటల్.

ద్రోణు—నాయనా! ఇతఁ డిప్పు డెట్టివాఁడైనను గ్రమముగాఁ గష్టసుఖము లొంటఁ బట్టి పిదప లోకోపకారి కావచ్చును. కావున మన మితనిం జంపఁదగదు. "లేని దాతకన్న నున్న లోభి మేలుఁ" గని కదా? పెద్దలు చెప్పుదురు.

అర్జు—గురువరా! ఇఁక నాలస్య మెందులకు? పోవుదము పదుండు. (అందఱును బరిక్రమింతురు.)

భీము—(దృష్టినిగిడ్చి) అదిగో కాంపిల్యనగరము. కౌరవసైన్య మెల్ల ద్రుపదుని ధాటికి నోడి యెట్లు వెనుకకు వచ్చుచున్నదో!

అర్జు—(ద్రోణధర్మజులకు నమస్కరించి) మీరు సమీపమ్మున నె యుండి చూచుచుండుఁడు. మేము నల్వురమును జని,

క. మత్తాత్ముఁడైన ద్రుపదుని, నెత్తెఱఁగున నేనిఁ బట్టి యిప్పుడ యిటకున్
దెత్తుము తెచ్చినపై మీ, చిత్తం బెటువచ్చు నట్లు సేయఁగవచ్చున్.

(నలువురు నిష్క్రమింతురు.)

ధర్మ—మహాత్మా! ద్రుపదుం డయోనిజుం డని తాము నుడివితిరిగదా, యెట్టిది యది?

ద్రోణు—మున్నితనితండ్రి యగు పృషతుండు తపంబొనర్చుతటి నొక్కనాఁ డన్నికటమ్మున మేనక యను నచ్చర కుసుమాపచయంబు సలుపుచున్న నద్దానిం గాంచి పరవశుం డగుటయు, నతనికి ధైర్యంబు నిలువదయ్యె. అమోఘవీర్యుం డగునతని తేజం బిట్లు పరిణమించె.

ధర్మ—(దృష్టినిగిడ్చి) అదిగో! సమర మెట్లు ప్రవర్తిల్లుచున్నదో చిత్తగింపుఁడు.

ద్రోణు—(చూచి) వత్సా! నేను ద్రుపదునిం గూర్చి యేమిచెప్పితిని?

చ. అతఁ డెటువంటివారలను నాహవమందున లెక్కసేయఁ డ
ప్రతిహతవిక్రముండు మనపార్థుఁడు న్నిగిడించుచున్న యా

శితశరవర్షమే యతనిచేత వచించెను నైన నేమి ని
ర్జితు నొనరించి తెచ్చె మనకీర్తి యకుంఠిత విక్రమమ్మునన్.

(తెరలోఁ బెద్దకలకలము.)

ధర్మ—(విని) గురువరా ! ఏమి యీ హాహారవ మింత విపరీతముగా వినవచ్చుచున్నది ?

ద్రోణు—హాహారవమున కేమున్నది ? ద్రుపదుని రథముపైకి సింగంబువలె లంఘించి మనయర్జునుం డతని నొడిసి పట్టి తనరథమునకుఁ గట్టుచున్నాఁడు.

ధర్మ—(చూచి) అతిశీఘ్రగమనమ్మున నిచ్చటికే తీసికొనివచ్చుచున్నాఁడు.

[అంత ద్రుపదసహితముగా నర్జునుఁడు ప్రవేశించును.]

అర్జు—(నమస్కరించి) గురువరా ! ఇదిగో దక్షిణ, పరిగ్రహించి యాశీర్వదింపుఁడు.

ద్రోణు—(ద్రుపదునుం జూచి ఎకసక్కెముగా)

ఆ. వె. పేదపాఱుఁ డెవఁడో పెద్దరాజెవ్వఁడో, యిప్పుడైన నీకు నెఱుకపడెనె ?
రాజ్య మేలు టుడిగి రాఁజన్నె ? రిక్తుల, మైనమున్నుఁ జూడ నోనరేంద్ర.

ద్రుప—(తలవంచుకొని యూరకుండును)

ద్రోణు—అర్జునా ! ఇతని కీబంధనములు విప్పుము.

అర్జు—చిత్తము. (అట్లొనరించును)

ద్రోణు—ఓయి ! పాంచాలభూపాల !

కం. నినుఁ జంటిపిల్లనికి గో, వు నొసంగెద నంచుఁ జూడఁబూనితి నీదౌ
ధనగర్వము నా కిమ్మెడ, నొనరించె నఖండ మైనయోగము కంటే.

సమస్తధర్మవేదియు నఖండ ప్రజ్ఞాధురంధరుండును రాజకులైకభూషణుండును నగు భీష్ముండున్నవాఁ డని యెఱిగియు నిన్నుం జూడ నచ్చుట నాతప్పిదమే కాని నీతప్పిద మిందు లేశమును లేదు. ఇఁక నీయిచ్చం జనుము.

ద్రుప—(తనలో) అన్నా ! బ్రాహ్మణప్రభావ మెంతదుర్జయ మైనది. వీరల కిట్టిశక్తి తపంబువలనం గదా ! కలిగె. నేనును నట్టితపం బొనరించి యెట్టులేని నితని జయించి యీ యవమానముం బాపుకొందుఁ గాక. (నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—గురువరా !

తే. గీ. కష్టపడి కట్టి తెప్పించి కడకు నింత, వైళమే యీతనిని విడువంగవలెనె
వృద్ధరాజుల కేనిఁ జూపింపవలదె ?, యింతమెత్తని హృదయమే నెందుఁ జూడ.

ద్రోణు—తండ్రీ ధర్మనందన !

కం. అవనీసురులకుఁ గోపము, దవులంగాఁ జనదొకంటఁ దవిలిన నొకఁజా
మాధిగఁ బోవలె నటుగా, క వివేకపుఁగోప మొందు నతఁ డంత్యజుఁడౌ.

అర్జు — అదుగో, అన్నయును, గాలును మన సైన్యములును నిటువచ్చుచున్నవి.
ఇఁక మనము గూడ వారిఁ గలసికొని పురమ్మున కరుగుదము. (నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

బగు పాండవప్రవాసమ్మునఁ

ప్రథమాంకము.

పాండవప్రవాసము.

ద్వితీయాంకము.

[అంత నిర్ధనబ్రాహ్మణదంపతులు ప్రవేశింతురు]

భార్య—నాథా! నేనుండఁగా మీ రాయసురుని కాహారం బగుట న్యాయము కాదు. అందులకై నే నరిగెద. నామనవి విని నన్ననుగ్రహింపుఁడు.

భర్త—(విచారముతో)

తే. గీ. అగ్ని సాక్షిగఁ బెండిలి యైనయట్టి, పరమసాధ్విని సంతానవతిని నిన్ను
ననురకాహారముగఁ బంపి యవుల నరక, మనుభవించుటకన్న నియ్యాదియె మేలు.

భార్య—నాథా! మీ రట్లు సంశయింపవలదు. భార్య సంతానార్థముగా నేర్పడినది. అట్టిఫలము నాచేత నిదివఱకే కలిగినది. నన్ను వానికై యర్పించి కొమరునిం గొమార్తెను రక్షించుకొనుఁడు.

భర్త—అకటా! నే నీపలుకులు వినఁజాలను. ఓహో! దైవమా!

గీ. నరుల భక్షించునట్టి దుర్గ్రయుహిడింబు, సమయఁగాఁజేసెనఁటకదా శౌర్యధుర్యుఁ
డెవ్వఁడో యొక్కరుఁడు లోకైకవీరుఁ, డతని నివ్వానిజంప నీవనుపరాదె?

భార్య—ఆహా! ఆమహానుభావునిఁ గన్నతల్లి యెంతపుణ్యాత్మురాలోకదా! ఎల్లకాల మును నామె కడుపు చల్లనై వర్ధిల్లుఁగాక.

[బ్రాహ్మణస్త్రీవేషముతోఁ గుంతి ప్రవేశించును]

కుంతి—అమ్మా! మీ రెందులకో యిట్లు విచారించుచున్నారు. వినఁగా వినఁగా మీయాపద తెలియంగు నాకు స్పష్టపడినది. మీదంపతులుగాని మీకొమరుఁడుగాని కొమరెతగాని యాముక్కడిగక్కసుని కాహారముగఁ బోనక్కరలేదు. నాకైదుగురుకొమరులలో నొక్కరునిం బంపెద. మీరు స్వస్థతం జెందుఁడు.

భర్త—అక్కటా! ఎంతమాట వినవలసివచ్చినది.

గీ. అన్నవస్త్రమ్ములకు లేక యానదేగుచు, నతిథులై మద్గృహమ్మున నడఁగియున్న
మీకు నపకృతిఁ గల్పించి మేను నెంచి, బ్రతుకుదునె యప్రతిష్ఠకు భాజనముగ.

కుంతి—మాకది యపకారంబుకాదు. ఉపకారమే, ఏమంటిరా? నాకొమారుండారక్కసుం జంపి యిహమందుఁ బ్రతిష్ఠయుఁ బరమందుఁ బుణ్యమును నార్జించువాఁడే కాని వానిచేఁ జిక్కువాఁడు కాఁడు.

భార్య—అమ్మా నీ విట్లాడెదవేమి? ఆ బకాసురుఁడు సామాన్యుఁడనుకొంటివా? వీని గొప్పరాజు లెవ్వరును జయింపలేకయే కదా ప్రతిదినము నొక్కమానిసిని రెం డెనుబోతులను, ఒక బండియన్నమును నియతముగా నిచ్చుట కేర్పఱచుకొనిరి. వీనిం జంప నొరులకు వశముగాదు. ఎప్పుడో ఘటోత్కచజనకునివంటి మహా నుభావుఁడు పుణ్యము కట్టికొనవలెను.

కుంతి—అట్టివాఁడే నాకొమరుఁడును నను కొనుఁడు, మీ కది యంతయు నెందులకు? మీ రూరకొనుఁడు. నే నీపని నెఱవేర్పించెదను.

భార్య—అమ్మా! నీకు నిజముగ నాపద రానీఁగదను నమ్మకమున్నచో నట్లొనరింపుము లేనిచో మాకొఱకు నీవు పుత్రశోక మనుభవింపకుము.

కుంతి—నా కట్టియిక్కట్టు లేశము లేదు. లోనికిం జని యొడలెఱుఁగక దుఃఖించు మీసంతానము నోదార్పుఁడు లెండు. అదె నాకొమరుఁడు భిక్షాశనంబు గొని వచ్చుచున్నాఁడు నే నతనితోఁ జెప్పి వానిం జంపించెద.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

[అంత భీముఁడు చంకజోలితోఁ బ్రవేశించును]

భీము—(జోలి చంకఁజూచుకొని తనలో)

. ఆఁకట నాకుం గడు పెంతొ కట నకనకలఁబడెదు నొకకబళంబే
నీ కొను బికిరపుం గూ, డే కాసంతయును, నెట్టు లీడిన మేగున్!

ఏమో? యీదిన మెక్కడికేగినను లేదనువారే కాని మాధుకరము వైచువారే అరుదు. లాక్షాగృహంబు వెలువడి వచ్చినయది మొదలు నాకుఁ గడుపునిండ నన్నమే లేదు. అక్కడికిని దల్లి మా మేగురమును దెచ్చినయన్నమును నేకరాశిఁ జేసి యందు సగపాలు నాకుఁ బ్రత్యేకము గుడువఁ బెట్టుచుండును. ఛీ! ఈ దరిద్రపువృత్తి కన్న నధమవృత్తి వేఱొండులేదు. (కోపముతోఁ బ్రకాశము) ఔరా! యంధ రాజా! కేవలాంధుఁడవే కాక దుర్గుణాంధుఁడవు గూడ నైతివిగా!

ఉ. కూళతనమ్మునం గొడుకు గోరెడికోర్కకు సమ్మతించి భూ
పాలుని ధర్మనందను నుపాయమునైఁ బురి వెళ్ళఁ గొట్టియుఁ
జాలక లక్కయింట నిడి చంపఁగ నగ్గి దగిల్చితే? కటా!
జాలి యొకింత లేద? నరజన్మము నెత్తవె? గొడ్డువాఁడవే.

కుంతి—(సమీపించి తనలో) ఏమో యీవేళ నితఁడు కడుఁగోపముగ నున్నవాఁడు. ఓహో! ఇదియా హేతువు? ఈనాఁడు జోలి బొత్తుగా నిండలేదు. అక్క

టా ! దైవమా ! రాజాధిరాజగు పాండునృపాలునిపుత్త్రుల కిట్టియవస్థ కల్పించి తివి ? (ప్రకాశము) తండ్రీ! ఎందుకోయి, అంధరాజు నట్లు నిందించుచుంటివి? ఇది యంతయు నాజన్మశత్రుఁడగు నాదుర్యోధనుని దుర్మంత్రమే కాని మఱి యొకటి కాదు. నీయన్నను యువరాజుఁగాఁ జేయుటకు సహింపక, కొడుకు సారెసారెకుఁ దనయొద్ద కరుదెంచి విచారింపఁగాఁ దనయశక్తిని జెప్పి చూచి తుదకు మనకు వారణావతము నివాసముగా నేర్పఱచెను. అపై జరిగినలాక్షాగృహదాహప్రయత్న మితఁడు లేశమును నెఱుఁగఁడు. ఇది యంతయు సుయోధనునిపన్నుగడ. ఇంతకు విదురుఁడనియొకమహాత్ముం డుండుటంబట్టిగాని మన మాపురంజనుని మాయలోఁ బడి మ్రగ్గినవారమే. పోనిమ్ము తండ్రీ ! ఇఁక వారలం దలఁపకుము. మనకు మంచిదినములు రానున్నవని వ్యాసులవారు చెప్పుట వింటివి కదా ?

భీము — అమ్మా ! నాఁడు నేనొక్కపని చేయవలసినది సుమీ !

మ. కలియన్ గట్టి సుయోధనాదిశతముం గాలాంతకుండో యనం
బలిమి న్నెత్తిని బెట్టి తెచ్చి జతుసద్మంబందు మున్నగ్ని సం
ధిలఁగాఁజేసి యొకొక్కనిన్ గ్రమముగా దీపించు నావహ్నికిం
బలిగా నిచ్చినచో ననున్ జగము పేబా సంచు శ్లాఘింపదే.

కుంతి — తండ్రీ ! శాంతింపుము. ఎన్నటికేని యాసుయోధనునికి మంచిబుద్ధి కలుగకపోవునా? కలిగినచో మీరును మీరు నేకముగా నుండకపోదురా?

భీము — తల్లీ ! ఎంత వెఱ్ఱిదానవు ?

ఉ. పుట్టినబుద్ధి వాని కిఁకఁ బుల్లలతోడనె కాని పోదు నీ
బెట్టి యమాయకత్వ మెకో ? యించుకయేని యెఱుంగ వక్కటా !
పెట్టఁగఁజేయఁడే విషము, పెద్దనదిం బడఁద్రోయఁ జేయఁడే
బెట్టిదుఁడై విషాహులను బెట్టి ననుం గఱపింపఁ జేయఁడే.

కుంతి — తండ్రీ ! పద్దవారెప్పుడును జెడ్డవాఁగలు కారు. సారెసారెకు నదియే తలపోయకుము. ఈమాట వినుము. మనవలన మనయింటి గృహస్థుని కొకయుపకారము కావలసియున్నదఁటోయి.

భీము — (ఆదరముతో) అది యెట్టిది యైనను దప్పక చేయవలసినదే.

కం. మనకుఁ దమయిల్లు వాసమ్మున కిడి బంధుగులకన్న మోమోటమునం
జన నోపఁగినట్టి యిప్పా, సనునిబుణము దీర్చుకొంటె భాగ్యముకలదే.

అదియేదో చెప్పుము.

కుంతి—నీవు కడు నాఁకొని యున్నవాఁడవు లోనికిరమ్ము. భోజన మైనపిమ్మటఁ దె
ల్పెదను.

భీము—తల్లీ! యేమట్లంటివి? బ్రాహ్మణకార్యముకన్న నాకు భోజన మెక్కుడా?
(స్మృతినభినయించి) ఈపట్టణములోని జనులనందఱిని బకాసురుం డను నొక్క
ముగ్రక్కడిరక్కసుండు బాధించుచున్నవాఁడని వింటిని. వానిబాధ వీరి కేమైనఁ
దటస్థింప లేదు కద! అట్లే యైనచో (కోపముతో)

మ. ఇపుడే పోయి మదాంధు నచ్చెనటి నాహీనుం గురాచారు న
చ్చపలుం గ్రూరు నరాశిఁ బట్టి త్రుటిలో సంగ్రామరంగంబున
న్విపులం గూల్చి "మహానుభావుఁ డెవఁ డీవిప్రార్భకుం" డంచు నా
యుపకారమ్మును వారు లెన్నుకొనఁగా నుత్సాహినై వచ్చెదన్.

కుంతి—తండ్రీ! వానినే నీవు వధింప వలసినది. వానినిమిత్తము పిండివంటలు మొదలై
నవి లోన వండుచున్నారు. తృప్తిగా నవి భుజియించి మఱియుం బొమ్ము.

భీము—అట్లనే యొనర్చెదను (కోపముతో) ఓరీ! ఏకచక్రపురనరాశన క్రూరబకబక!

ఉ. దేవుఁ డొసంగునంగములఁ దెల్విమెయిం బని చేసి యక్కఁగా
జీవనమున్ బొనర్పక కుచేష్టుఁడవై మదమెక్కి యూరకే
జీవుల బాధపెట్టెదవె? ఛీ! చెడుసోమరిపోఁత? నీ కదే
చావు తటస్థ మయ్యె నిఁక సాగవు నాయెడ నీప్రతాపముల్.

(అని తల్లితో నిష్క్రమించును) (బకుఁడు ప్రవేశించును)

బకుఁడు—(పరికించి) ఓహో! ఏమి యీనాఁ డింతప్రొద్దయినను నాకాహారము వచ్చి
నదికాదు? (కోపముతో) ఔరా? పౌరుల కింత యేమఱుపాటా? సరే వీరల
నెల్ల నొక్కదినమే భక్షింతుఁ గాక!

తే. గీ. ఒక్కమానిసియును దున్న లొక్కరెండు, బండెడన్నము నాకొక్క పంటికిందికైన
నచ్చునె? పోనిమ్మటంచునొప్ప, కొన్న నదిగూడఁ గ్రమముగానున్నయయ్యొ.

ఓరీ! ఏకచక్రపురవాసులారా!

శా. చేత న్గాకయె యింతస్వల్పమున కాసించె న్బకుం డంచు మీ
చేతమ్ముల్ దలపోయఁ బోలు నవురా? జీమూతసంఘాత ని
ర్ఘాతవ్రాతకఠోరు నన్నెఱుఁగరే? కాలంబు దాపయ్యెనే?
గోతం గూలితి రేదురాత్ముఁ డిటు మీకు న్గెసె దురోద్బోధముల్!

ఔరా? విరుద్ధము, ఏమీ పోగదు? భ్రుకుటివిక్షేపమాత్రవిత్రస్తీకృతత్రియంబకుండగు బకుండే మీయీ మతికి భాజనమయ్యెఁగా! (యోజించి) ఈతప్పు నాకరుణది కాని మీదికాదు.

ఉ. ఏడుమదన్నవారలిటు లేకముఖంబుగ వచ్చియుండు మో
మోడి యనుగ్రహించుటకు నీయెడ దోసఁగయ్యెనె? నేను వాఁకొ
న్నాఁడు మునుండ మీరలు సమగ్రముగా భుజియించివచ్చి న
న్నూడఁగ వేఁడుకయ్యెనె? నృసూదనుఁ డీబకుఁ డం చెఱుఁగరే.

ఇంతకు మీరేమిచేసెదరు! కలియుగం బాసన్నమగుటచే మీకిట్టి దుర్బుద్ధులు పుట్టుచున్నవి. కానిచో,

ఉ. ఎప్పటినుండి నాకు బలి యిట్టిదుమండిరి నేఁడె పుట్టెనే?
తప్పనె యింతమాత్రమున, దానవజాతి యటన్న నింతగా
నెప్పుడు నెల్లిదం బగుట నిప్పటి కేవినలేదు నేఁటికి
న్నప్పుడుఁగూడి క్రొత్తలగు మున్నరికంబులు మీకుఁ జొప్పడెన్.

(చెవియొగ్గి) ఏదో ధ్వని వినవచ్చుచున్నది (చూచి) బండియొకటెం బొడకట్టుచున్నది. (కొంచెము నడచి) అవును నానిమిత్తమై వచ్చెడి యన్నపుబండియే, కానిమ్ము నేఁ డింతటితో శాంతింపను. ఈయాలస్యమునకుం దగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేసితీరెదను. (దృష్టినిగిడ్చి) ఏమిరా! బండి నక్కడనే నిల్పి యూరకున్నావు? ఈయాలస్యమునకుఁ గారణము నీవా? పురజనులా? (తనలో) వీఁడెవఁడో పెల్లము గొట్టినరాయిన నెపములకును సమాధానము చెప్పఁడు (కొండొక నడచి చూచి) కడుఁ బొగరుఁబోతుగాఁ దోఁచుచున్నాఁడు! బండిలోఁ గూర్చుండి యందుఁగల భక్ష్యములన్నియుఁ దినుచున్నాఁడు. ఏమో కాని యీదినమంతయు మార్పుగానే కన్పట్టుచున్నది. (ప్రకాశము) ఓరీ! తిండిపోతా! నన్నెఱుఁగుదువురా? నాకై తెచ్చిన పదార్థము లుచ్ఛిష్టములు చేయుచుంటివా? ఇదిగోఁ జచ్చితివి.

(తెరలో)

ఈపదార్థములు నేను దినుటవలన నీకొకనష్టములేదు. ఏమంటివా? నేనుఁగూడ నీకాహారమగువాఁడనే కదా?

బకు — (తనలో) ఓహో! వీఁడెవఁడో పురజనుల ప్రేరణచే నాతోఁ బోరవచ్చినవాఁడు గాని నా కాహారార్థమై వచ్చినవాఁడు కాఁడు. అట్టివాఁడేకాకున్న నీధైర్యమె

క్కడిది? ఏమీ? ఈకంఠధ్వని! కడు గంభీరముగా నున్నదే? కానీ వీనిం జం
పలేకపోదునా? (ప్రకాశము) ఓరీ! కపటాత్మా! నీచందంబు నేను గుర్తించి
తిని. నీవు నన్ను జయింపవచ్చితివిగా? అట్లయిన బండిదిగి యిటురమ్ము.

క. జీవమ్మును యమపురికిం, బోవెడలం గొట్టి దేహమును రక్తముతోఁ
బ్రేవులతో నిమిషములో, నావంతయు మిగులకుండ నాహారింతున్.

భీము—(ప్రవేశించి)

తే. గీ. కొంగవలె దొంగతిండిని గోరనేల? తులువ? జీవింపరాదె? యేపలననైన
బుద్ధిగలిగెద వేనియుఁ బొమ్ము విడుతుఁ, గానిచో నేఁడు బంపింతుఁ గాలుపురికి.

బకు—ఓరీ! వదరుఁబోతా! "గుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించిన" దన్నట్లు నాకు నీవు
ధర్మపన్నములు గూడఁ జెప్పఁబూనితివిగా? అవును చెప్పవేమి?

ఉ. చూచినతోడనే కదిసి సున్నముగా నలుగంగఁగొట్టి లో
కైచుట మానినందు కిటువచ్చుచునున్నవి చిల్కపల్కు లో
రీ! చిరకాలభుక్తమగు నీబలి మాన్పఁగ నీవకాదు కా
నీ చతురాననప్రముఖులేనియుఁ జాలుదురా? దురాత్మకా.

దీనికేమిగాని నిన్నుం జూచిన నాకుఁ బరమానందం బగుచున్నది. ఏమంటివా? నేను
బుట్టి బుద్ధియెఱిఁగినది మొద లిప్పటి కీమాత్రము ధైర్యముగా నాతో మాటలా
డినవానిఁ జూడలేదు. అంగులకే నిన్నింతవఱకు పేక్షించితిని. ఇఁక నుపేక్షింపను.

భీము—ఓరీ! మూర్ఖాగ్రేసరుఁడా! ఈప్రగల్భముల కేమిగాని నే నొక్కటి చెప్పెద
నాలింపుము.

ఉ. నీవలెనే పొగర్మిగిలి నిక్కి ననున్ జెనకంగ వచ్చె నాఁ
డావనిలో హిడింబుఁ డనునామిషఖాది, త్రుటిన్ వధించి దు
ర్భావుని వాని నయ్యమపురంబున కంపితి వానికన్ననున్
జేవగలాఁడవే? యతనిచెల్లెలి నేనియుఁ బోలనేర్తువే.

(అంత హిడింబ ప్రవేశించును)

హిడిం—(నమస్కరించి) ఆర్యపుత్రా! జయము, జయము. ఇతఁడు మీ రంత చులుక
నగాఁ జూడఁదగినవాఁడు కాఁడు. మాయన్నయు, నితఁడును, వీనితమ్ముండు గి
మ్మీరుండును, జరాసంధుఁడును, గీచకుఁడును, దుర్యోధన దుశ్శాసనాదులును,
నింథుమింథుగ సమానులు, కాని యిందులో నొక్కఁడెవ్వరిచే మృతినొందునో

తక్కినవారందఱును నాయనచేతనే చత్తురని వినియుంటిని. కావున మీ కితఁడు సుకరముగనే జయింపఁదగినవాఁడు కావచ్చును.

బకు — ఓసీ ! పరమదుర్మార్గురాలా ! కామమోహితవై యన్నుం జంపించి యీ నరాధముం గట్టికొని యంతం బోక వీనికి సంతతిం గూడఁ గని రాక్షసకులమున కపకీర్తి తెచ్చితివే ? ఛీ ! నీ మొగము చూడఁగూడదు దూరముగాఁబొమ్ము. నీవు చూచుచుండఁగనే నీమగనిం జంపుదును. చూడుము. (భీమునివంకఁ దిరిగి) ఓరీ ! నరపశువా ! హిడింబుం జంపితినని గర్వించుచుంటివిరా ? అది నీ ప్రయోజకత్వముగాదు విషము.

తే. గీ. తనదు చెల్లెలు నిన్నుఁ గోరినకతమునఁ, దాని మేల్మిక్కిలిగ నెదఁదలఁచు కతన
నిన్నుఁ జంపఁగ లేఁడాయె నీచ? లేక, యున్న నీ వేడ? మా హిడింబన్న యేడ?

భీము — (తనలో) ఓహో ! సమయమునకు నాప్రియురాలు కూడ నాకు సహాయురాలుగ వచ్చినదే ! (స్మృతినభినయించి) అవును వాఁడు "ఎన్నొప్పుడు మీరు దలఁచిన నప్పుడే వత్తు" ననికదా? చెప్పినది. ఈమె యిట్లనివఱకనేకపర్యాయములువచ్చి యుపకారము చేసెను. (ప్రకాశముగా) దేవీ ! నీవు కడు సత్యసంధురాలవు. నీవొనరించిన యుపకారమును మాతల్లి తఱచుగఁ దలంచుచునే యుండును. నేనిద్దురాత్ము వధియించుదనుక నీవిక్కడనే యుండి చూచుచుండుము.

బకు — (నవ్వి) ఓరీ ! మానవాధమా ! ఎట్టి చూచుటయే కాగురా ! నీవంటియసమర్థుఁడగు నరాధముఁడను గాకపోఁ బట్టి గాని లేనిచో నియ్యెడ వధియింపనే గలదురా

ఉ. ఎందఱిఁ జంపె నీయతివ, యెందఱిరక్తము గ్రోలె మున్ను, దా
నెందఱిక్రొవ్వు మ్రింగె మఱి యెందఱిమాంసము లాహరించె నేఁ
డందఱు మాదృశుల్ శిరము లక్కట! యొక్కట వంచుకోఁగ ని
న్నుం దగులొంది యన్యాయమునన్ జెడఁగొట్టెను దానునున్ జెడెన్.

(హిడింబదిక్కు) ఓసీ! తెలివితక్కువదానా ! జరిగినదేమో జరిగినది యిప్పుడేని నామాటవిని బుద్ధితెచ్చుకొని వీనింజంపి నీయన్నకు వచ్చిన యప్రతిష్ఠను బోఁగొట్టుకొనుము. నీకు వచ్చినభయము లేదు. నేను పైనుండి చూచుచుండెదను.

శా. వీనిం జంపిన "భర్త యొవ్వఁ" డనుచున్ వీక్షింపఁగాఁ బోకు మీ
వీ నీచున్ వరియించుటే మొదటితప్పీపాటికేనిన్ మృతుం
గా నంకింపమి గొప్పతప్పిటు మొదల్ గావింపు మాపైని నే
నే నిన్నున్ వరియింతు దానవకులంబేలింతు నీచేతనే.

భీము—(కోపముతో నొకచేత దవుడలును నొకచేతఁ గంఠమును నొక్కి) ఓరీ! వాచాటా? ఏమని పేలితివి? ఇదుగోఁ జచ్చితివిరా. (గెంటుకొనిపోవును)

(తెరలో)

బకు—ఓరీ! నరాధమా! ఈగుద్దు కాచుకొనుము.

హిడిం—అక్కటా! నాధుని కెంతగుద్దు తగిలినది! (చూచి) అయ్యో! మూర్ఛిల్లిన ట్లున్నదే! (పరికించి) లేచి లేచి యేమో అనుచున్నాఁడు. (తనలో)

తే. గీ. నీకును హిడింబునకుఁ గలనేర్పు తీర, సఖ్యముఁ జూడఁగా మదిఁదలఁచియొక్క
గుద్దు నవకాశమిచ్చితిఁ గ్రూర? నీచ? యింకఁజూడుము నీబ్రదు కేమియగునొ?

హిడిం—మరల బకుఁ డేమో యనుచున్నాఁడు. (తెరలో)

ఓరీ! వాచాటా! వృథాగర్వాటోపా! క్రిందఁబడ్డను మీఁదివాఁడ నే యనుచుంటివిగా? ఇదిగో, ఈసారి యీకాలితాఁకుతోఁ గూలెదవులే.

హిడిం—(సంతోషముతో) బలే! నాథా! మంచిపని చేయుచున్నావు. అట్లనే రెండు కాళ్ళును బట్టుకొని త్రిప్పుచుఁ దీసికొని పోయి యీసాలవృక్ష స్కంధమునఁ బెట్టి తల పగులం గొట్టుదువుగాక. (తెరలో)

ఉ. కొవ్వున నేకచక్రపురి కేరి మునంబుధి మున్గుఁగాక దౌ
దవ్వుల నున్న నీభటులు దైన్యము గొందురు గాక మీఁద నిం
కెవ్వఁడు నీవలెం జగము నేర్చక పోయెడుఁగాక యేడ్తెఱన్
ద్రివ్వన తాటిపండువలె నీతల త్రెళ్లెడుఁ గాక దుర్మతిన్.

హిడిం—(సంతోషముతో) ఔరా! మహాత్మా! వన్నెరానిమాట లనినందులకుం దగిన ఫలము నందితివి. ఇఁక నెంతసేపు భూమిపయిం బడి గింజుకొనెదవు. ఈపాటికిఁ జావుము. (తనలో) జయలక్ష్మీపరివృతుఁ డగునాథుని నికటమ్మునకుఁ జని స్వయంగ్రాహాలింగనమ్మున సమ్మానించెదంగాక. (నిష్క్రమించును.)

గద్య

ఇదిశ్రీ...తిరుపతివేంకటేశ్వర ప్రణీతం

బగు పాండవప్రవాసమ్మునఁ

ద్వితీయాంకము.

పాండవప్రవాసము.

తృతీయాంకము.

(అంత భటుఁడు ప్రవేశించును.)

భటు—(తనలో) నాకుఁ బ్రభువుగా రాజ్ఞయిచ్చినచొప్పున నాసనములన్నియుఁ దారతమ్య వివక్షగా నలవరించితిని. మత్స్యయంత్రమిదివఱకే సంసిద్ధమై యున్నది. రాజకుమారు లందఱును వచ్చెడివేళ కావచ్చినది. కావున ద్వారగాఁ బోయి యీయుదంతమును మహారాజుగారికి మనవిచేసిన వారే వచ్చి వీరల గౌరవింతురు. (నిష్క్రమించును.) (ఇది ప్రవేశకము)

(అంత ద్రుపదుఁడు పురోహితునితోఁ బ్రవేశించును.)

ద్రుప—గురువరా! ధ్రువముగాఁ బాండవులు కుశలముగా నున్నారనియే కదా? మీరు సెలవిచ్చితిరి.

పురో—ఆ? ఇంకను సంశయము గూడనా? నేను జ్యోతిషముచేఁ జూచుటయే కాదుకీ పదపఁ గొందఱివలనఁ గూడ నీసంగతిని వింటిని.

ద్రుప—ఏమని వింటిరి?

పురో—వినుటకేమున్నది? విదురుఁడు దుర్యోధనుని దురభిప్రాయ మెఱింగి రహస్యముగా నొక ఖనకునిబంపి యాలాక్షాగృహమ్మునఁ బాండవులకుఁదక్క నితరులకెఱుఁగరాకుండ నొక పెద్దబిలము త్రవ్వింపఁజేసె ననియు భీముఁడు పురంజనుఁడింక నెప్పుడో నిప్పునంటింప వలెనని యనుకొనుచుండ ముందుగానే వానికిఁ దెలియకుండఁ దా నగ్గిదగిల్చి సోదరులను దల్లిని దీసికొని యాబిలముత్రోవను వెలువడిరనియుఁ బురంజనుండును మఱియొక నిషాదవనితయును దానికొమరు లేగురును నందుంబడి చచ్చిరనియు వింటిని.

ద్రుప—కపటియగు పురంజనుని మాటకేమిగాని నిరపరాధులగు నిషాదులు చచ్చుట కడు శోచనీయము.

పురో—అదియును విచార్యముగాదు. ఆనిషాది పాండవుల గుట్టును బురంజనునికిఁ దెల్పుచుఁ బుష్పఫలాదు లర్పించు మిషచేఁ గుంతీదేవి యొద్దకు వచ్చుచుఁ బోవు

మండెడి దుర్మార్గురాలు. నాఁటిరాత్రి మద్యపానవశమ్మున నాయింటి పంచం బడి సుతసహితముగా నిద్రించుటం జేసి నశించెను.

దుర్య—అట్లయిన నిదియును నిట్లు కాఁదగినదే! మహాత్మా! ఇంతవిస్పష్టముగాఁ మీఁకీ యుదంత మెట్లు తెలిసినది?

పురో—అబిలము త్రవ్విన ఖనికునిభార్య పుట్టినిల్లును నాపెద్దకుమారుని యత్తవారియూరును నొకటే. కోటగుటచేఁ గ్రమముగ స్త్రీలవలన నియ్యది తెలిసినది. దానికి దథ్యముగాఁ బ్రశ్నశాస్త్రముగూడ వారందఱు సుఖులైయున్నట్లు సూచించినది.

దుర్య—పాపము! ధృతరాష్ట్రుఁడు వీరలకుఁ గ్రమముగాఁ బారలౌకికక్రియలు గూడ నెఱవేర్చినాఁడఁట సుఁడీ.

పురో—అవునఁట ఆయనకేమి తెలియును? విదురుఁ డెఱిఁగియును జెప్పుటకు నలనుపడమి నూరకొనియుండును. (యోజించి) పోనిండు దీనివలనఁ బాండవులకుఁ బీడాపరిహారము కావచ్చును.

దుర్య—ఇంతకును నాదుర్యోధనుని యయోగ్యత కారణము. ఇప్పటికి వృద్ధరాజుమాత్రము తమ్ముని కొమరులయందుఁ దన కొమరులకన్నను నెక్కుడుదయ గలిగి యున్నాఁడనియే చెప్పికొందురు.

పురో—అదియును మనము నమ్మఁదగినది కాదు. (విని) అదుగో రాజకుమారాగమన సూచకమగు మంగళధ్వనులు వినవచ్చుచున్నవి. మనము వారల నెదుర్కొనవల యును. (పరిక్రమింతురు.)

(అంత దుర్యోధన దుశ్శాసనకర్ణులును కృష్ణబలరాములును బ్రవేశింతురు.)

పురో—అయ్యా! దయచేసి యీ యాసనముల నధిష్ఠింపుఁడు.

(అందఱును యథోచితంబుగాఁ గూర్చుందురు)

దుర్య—(దృష్టినిగిడ్చి) గురువర్యా? అదుగో! మఱికొందఱు రాజపుత్త్రులు వచ్చుచున్నారు. వారలనందఱిని యథోచితపీఠమ్ముల నలంకరింపఁజేయుఁడు.

పురో—అట్లనే యొనర్చెదను. (నిష్క్రమించును)

దుర్య—(మఱియొక దిక్కు చూచి) ఎవరురా? అక్కడ.

భటు—(ప్రవేశించి) జయము జయము. ఆజ్ఞాపింపుఁడు.

దుర్య—బ్రాహ్మణప్రవరు లనేకు లీయుత్సవముఁ జూడ నేతెంచుచున్నారు. వారలనందఱి నుచితరీతి గౌరవించుటకునై మన ధృష్టద్యుమ్నునితో మాయాజ్ఞఁ దెల్పుము.

భటు—చిత్తము (నిష్క్రమింతురు.) (ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ప్రవేశించును.)

ధృష్ట—తండ్రీ! ఎల్లరును యథోచితస్థానముల గూరుచుండిరి, పురోహితులగ్నిని వేల్చుచున్నారు. ద్రౌపదియును సఖీసమేతయై యిటవచ్చియున్నయది. ఇఁకఁ గర్తవ్యము వీరలతో నివేదించెదను.

ద్రుప.—ఆలస్యమెందులకు ? నివేదింపుము.

ధృష్ట—ఓధానుష్కశేఖరులారా!

ఉ. ఆమె మదీయసోదరి సమగ్రగుణాకర సర్వలక్షణ
శ్రీమహనీయ యాధనువు చేకొని యేడ్తెఱ మత్స్యయంత్రమిం
దీమహితుండు గా నఱుకు నేనుశరమ్ముల నాతని న్ఘన
ప్రేమమునన్వరించు, వివరించితి నున్నయథార్థమంతయున్.

తే.గీ. కన్యకాలాభ మొక్కండె కాదునుండు, ఎక్కుడు యశంబుగల్గు మీకింతువలన
నాధనువు నూను నొక్కమహాత్మకతన, దొరకె నది యెక్కువెట్టుటే దుర్లభంబు.

దుర్యో—(అపవారించి కర్ణునితో) సఖా దానిని నీవెక్కువెట్టి యాసుందరాంగిని వరింపుము.

కర్ణు—(అనాకర్ణితముగా) చెలికాఁడా! అటు చూచితివా?

క. కని కొందఱు దరిదరిగాఁ, జనికొందఱు ముట్టికొని వెస న్గొందఱునున్
గొనముబిగలాగి కొందఱు, వెనుకకుఁ జనుచున్నవారు పృథ్వీశసుతుల్.

దుర్యో—మిత్రమా! వీరలవలన నేమగును?

క. ఆలలన యాతలోదరి, యాలలితవిలాస యామహాభాగ్యశ్రీ
లీలావతార చెలి నీ, పాలగు నిక్కముగ నెఱుఁగఁబడియెన్నాకున్

దుశ్శా—అన్నా! నీవనినట్లే కాని యాశిశుపాలుని సంరంభము చూడుము.

బల—(కోపముతో తనలో)

క. ఓకోరిముష్క! నీదోస్సారము నీవెఱుఁగలేక చాపమ్మునఁ గేల్
పూరించితి వేమాయె, న్నారిన్దగిలింపలేమి నాకెఱుక సుమీ?

కృష్ణ—అన్నా! మినపగింజంత మిగిలి పోయెను గాని లేనిచో నితఁడు కృతకృత్యుఁడే యగును సుమీ!

బల—తమ్ముఁడా! ఒకవేళ వీఁ డెక్కువెట్టునే యనుకొందము; అంతతో నేమగును?

కం. అంబరమునందుఁ గలమత్స్యంబున్ దెగనఱుక వలయు నయ్యది సామా
న్యంబే? యిల్లలికినమా, త్రం బందునయగునె? యదియుఁ దరమే? తనకున్

కృష్ణ—! అదుగో జరాసంధుఁడు తనయావచ్ఛక్తియు వినియోగించుచున్నాఁడు (పెదవివిఱిచి) పాపము! ఇతనికిని యీమాత్రము కడమ యైనది.

దుర్యో—సఖా! ఎందులకీయాలస్యము? నీకుఁదక్క నొండొరుల కయ్యది సాధ్యముకాదు,

కర్ణ—అదుగో శల్యుఁడు రంగస్థలమున కవతరించుచున్నాఁడు

దుర్యో—ఎవ రవతరించినను నొకటే మన మెఱుఁగని శల్యుఁడా? యేమి.

కర్ణ—ఓహో! ఇతఁడును దుద కొక పెసరగింజంతలోఁ దేలిపోయినాఁడు (తనలో) నాకును నిట్టిది పరాభవస్థానమే యగునా? కాదు (పరికించి) యాదవులెవ్వరును నా వంకకే రాక యున్నారు కారణమేమొ? కృష్ణబలరాములే మిన్నకున్నప్పుడు మనకు సాధ్యమగునా? యని సంశయించిరి కాఁబోలును, ఇంతియకాదు కృష్ణుఁడు వారల కెందులకో? యిందుక సంజ్ఞకూడ చేసినట్లున్నది. (యోజించి) కృష్ణుఁ డూరకొనుటకు హేతువేమో? (బింకముగా) ఇది కృష్ణునకును గిష్ణునకును సాధ్యమయ్యెడిది కాదు (నడుముగట్టుకొని నిష్క్రమించును.)

దుర్యో—(సంతోషముతో) సఖా! ఇఁక) దిలప్రమాణము మాత్రమే కొదవ, పట్టువదలకుము.

ధృష్ట—(ఆశ్రముతో) ఔరా! తుద కీ సూతసుతునికి నాచెల్లెలి నీవలసి రాదు గదా! (సంతోషముతో) ఆ! ఇక్కడికీయిక్కట్టు దప్పినది, వీఁడును విముఖుఁడైనాఁడు.

బల—తమ్ముఁడా! నీవూరకొంటివేమి?

తే.గీ. మత్స్యయంత్రముఁ దెగగొట్టి నుగ్రరాజ, కన్యకను లక్షణను లోకమాన్యచరితఁ
గైకొనినయట్టి నీకులక్ష్యంబె? యిదియు, నెందులకుమిన్నకుంటివో యెఱుఁగఁజెపుము?

కృష్ణ—(రహస్యముగా)

కం. కనుఁగొంటివె? యావిప్రుల, ననఘుల నవ్వారియంద రైదుగురును బాం
డునృపాత్మజు లున్నా, రర్జునుఁ డీయంత్రమ్ము నేయు నుదతి వరించున్.

(అంత బ్రాహ్మణవేషముతో నర్జునుఁడు ప్రవేశించును!)

(అందఱును నొకరిమొగము లొకరు చూచుకొందురు.)

బల—(సంతోషముతో) పాండవు లింకను కుశలముగా నున్నారా? (చూచివిచారముతో)

కం. ధృతరాష్ట్రకొడుకులు దుష్కృతులు ప్రయోగించినట్టి మాయలకున్ ద
ప్పితిరే? యక్కట! యాక్రియ, క్షితిసుర వేషములు విధి లిఖించెనె? మీకున్.

అర్జు—(తనలో) పూజ్యులగు కృష్ణబలరాములెట్లు చూచుచున్నారో? వీరుగుర్తించినట్లు

న్నది, (నలుదెసలగనుఁగొని) ఇంకను ఎవ్వరును నన్ను గుర్తించినట్లులేదు (ధనువున్నచోటికేఁగ జనును)

ద్రుప—(పరికించి)

చ. వెడఁద యురమ్ము, మూఁపు లవ వీనుల కంటుచున్న వద్దిరే ?
పిడికెఁడు కౌను. నేత్రములు పెద్దవి, తక్కినలక్షణంబులుం
గడురమణీయముల్ ద్విజుఁడవం దరమే? యితనిం జగమ్ములోఁ
క్కఁడియయి యేలఁగాఁ దగఁడె? కట్టెఁడి నాఁ జన దే? విధాతృనిన్
కాన యితని నేనెప్పుడో యొకపరి చూచినట్లున్నాఁడను.

ధృష్ట—(ఆశ్చర్యముతో).

తే.గీ. వేదపాఠుం డితం డేడఁ బెద్దపెద్ద, చతురులఁ బరాభవించునీచాప మేడ
నంచు ననుకొంటి నితఁడదెయశ్రమమున, నెక్కువెట్టెను నీకయంత్ర మేయనున్నె

దుర్యో—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ యీబ్రాహ్మణవటుని చాతుర్యము

కం. చిరపరిచిత మగుచాపము, కరణిన్ శ్రమమింతలేక కైకొని గొనముల్
సరిచేసి కూర్చి యంత్రము, నఱుకుచున్నాఁడు వాఁడి నారాచములన్.

దుశ్శా—(ఆశ్చర్యముతో) అన్నా!

తే.గీ. సూతపుత్రునియంతటిశూరవరుని, కలవిగానట్టి యాకృత్య మలఁతిగా స
మర్థన మొనర్చెనీవిప్రుఁడహహా! యెవఁడో, యెవరిశిష్యుఁడో? తలిదండ్రులెవ్వరొక్కొ,

దుర్యో— దీని కింతవిచార మేల? బ్రాహ్మణులలో మాత్రము శూరాగ్రేసరులు లేరా?

తే.గీ. పరశురాముని లోకైకగురుని వినమె? యతనిశిష్యుండె కద ! తాత యఖిలజేత
ఇంతయేందుకు ? మనగురువెవ్వరమ్మ, హాత్మకొమరుఁడశ్వత్థామకన్య వీఁడె!

ద్రుప—(చూచి) యంత్రము నఱకి యీవిప్రార్భకుండు చాపధారియై యిక్కడికే వచ్చు
చున్నాఁడు. (అర్జునుఁడు ప్రవేశించును.)

ద్రౌప—(ప్రవేశించి సిగ్గుతోఁ బుష్పమాల యతని కంఠమున వైచినను.)

ద్రుప—(విచారముతో)

క. పాండవమధ్యమునకు నా, ఖండలతనుజాతునకును గన్నియనిడఁగా,
గొండాడితినకఁట కార్ముక, పండితునకు నీయవలసె బ్రాహ్మణున కయో!

అయినను నీవిషయ మింకను బరిశీలింపవలసియున్నది, కాని పరిశీలించి చేయవలసినదిలేశ
మును గానరాదు.

దుశ్శా—(జనాంతికముగా) అన్నా! చూచితివా? యీరాజు మనకందఱికిని నెట్టియవమాన మొనర్చెనో? కావున నితని కిప్పట్టునఁ దగినశాస్తి యొనరింప వలెను.

దుర్యో—అవును; అట్లవశ్యము జరుఁగదగినదే? (ప్రకాశముగా) ఓయీ! పాంచాల భూపాల?

ఉ. ఇచ్చితి కూతు, "యంత్రమును నేసె" నటంచొక పాఱువానికిం
బొచ్చెముచేసి, శూరులగు భూవరు లూరక పోవ నేర్తురే?
వచ్చినత్రోవవెంబడిని, వహ్వారె! క్రొవ్వునఁ దెచ్చుకొంటి వీ
ముచ్చట, నీకు నిక్కతన ముప్పు ఘటింపకమాన దెమ్మెయిన్.

కర్ణు—(ప్రవేశించి)

కం. ఆవిప్రవటునిలోపం. బావంతయు లేదు మాకు నవమానంబు
న్నీవొనరించితి, వెందుల, కేపగ నుత్తరము చెప్పి దేర్పఁడవలయున్.

ధృష్ట—ఓయి: సూతపుత్రా! నేనొక్కటి చెప్పెద వినుము.

ఉ. కట్టినమత్స్యయంత్రమును గాఁడఁగ నేసినవానికే కదా?
పట్టినొసంగు నీనృపుఁడు, పార్థివు లేమిటి కల్గఁగానలేన్?
దిట్టతనంబు గల్గుటకుఁ దెల్వియుఁ దేటయుఁ గల్గియుక్తికిం
బట్టగు పట్టునవ్వలయుఁ బట్టును బంతము శూరభావముల్.

తే. గీ. ఊరకేగుద్దు లాడుట యుక్తిగాదు, పార్థివులకిచ్చెద మటంచుఁ బల్కి నామె
ఇంత రెందుకు? యంత్ర మీ వేసితేని, నీకె యీయమె రాజవా? నీవుచెపుము?

కర్ణు—(తనలో) అక్కటా! వీఁడు నన్నుమఱియు నవమానించినాడే.

కృష్ణ—చిన్నవాఁడైనను మంచి యుక్తిగాఁ జెప్పినాఁడు

ఉ. విద్దియ చూచి యివ్వనిత పెండిలి యాడెడుఁగాని "యన్వయం
బెద్ద" యటన్నయంశ మిట నేర్పడ లే దొకయించుకైన, లెం
డద్దముగట్టినట్లు కననౌవిషయంబున లేనిపోనియీ
సుద్దులు పెద్దలౌనృపులు చూచిన నవ్వుదు రింతయేటికిన్.

దుర్యో—(గర్వముతో) వాసుదేవా? యేమినీవిట్లు చెప్పుచున్నావు?

తే. గీ. కార్ముకపుఁగృత్య మిర్యోడఁ గలదుగాన, నదియు రాజులకే విధియగును గాన
రాజులే యర్హులనెడి యర్థమ్మువచ్చు, యోగ్యతను జూడకుండుట యుక్తమగునె?

దుశ్శా—సంశయమేమి?

ఉ. పాఱుడు యంత్రమేసె నని పట్టి నొసంగుట ధర్మమా? నెం
పారెడి యగ్రహారములా? యంతకునున్ బయిపెద్దభూములా?
చీరలా మాడలా? ధనమొ? సేలువులా? యొసఁగంగరాదె? యే
ధారుణిఁ గల్గు? నిట్టిపని, తప్పపను ల్సహాయింపు టొప్పునే?

బల—(కొంచెము కోపముతో) దుశ్శాసనా! నీవు చిన్నవాఁడవు, ఇందు వివాదాంశము లేశమును లేదు. ఊరకొనుము.

క. ఎందఱు రాజులు విప్రుల, కెందఱుఁ గన్యలనీయ? రిదియొకతప్పా?
తందరపడుటుచితంబే, గందరగోళంబు మానికదలుఁడు నృపతుల్.

కర్ణ—(తనలో) ఈద్రుపదుని నిప్పట్టున నెట్లేని యవమానించి తీరవలయును. ఇందుల కుపాయ మేమో? (యోజించి) ఇట్లగుగాక (ప్రకాశము) బ్రాహ్మణులకుఁ జాతుర్వర్ణ్యవివాహ ముండుటచే నితఁ డీయనువచ్చును నతండు పరిగ్రహింపను వచ్చును, గాని యింకొక విశేషము మాత్రమున్నది. బ్రాహ్మణుఁడు క్రమముగా నాలుగుజాతుల కన్యలను బెండ్లి యాడవచ్చునుగాని మొట్టమొదటనే క్షత్రియకన్యకం గొనదగదు, అట్టివాని కితఁడు వర్ణాశ్రమ ధర్మములను జక్కఁగాఁ బాలింపఁదగురాజయ్యును నెట్టులిచ్చుచున్నాఁడు? కావున నవశ్యమును నితఁడు దండ్యుఁడ యగులం జేసి మేమితనిని విడువము.

భీమ—(బ్రాహ్మణవేషముతోఁ బ్రవేశించి కోపముతో) విడువరేమి? విడువక చేసెడిదేమో? చేయుఁడు— (తెరలో)

శూరాగ్రేసరులగు నో బ్రాహ్మణవటువులారా మీరు వెనుదీయవలదు మీతోపాటు మేము సంసిద్ధులమైయున్నారము. మీకువచ్చిన భయములేదు.

క. శపియింతుము మంత్రమ్ములు, జపియింతుము వలసెనేని జంపన్ జాలన్
గృపణులము కాము నిక్కము. దపమంతయు ధారపోయఁదలచితి మిందున్.

ఓరీ! పేరిశాస్త్రీ? నీవు పోయి పరశురాముని బిల్చుకొనిరా. ఔరా? పాపావధానీ? నీవరిగి మనద్రోణాచార్యులను గృపాచార్యులను అశ్వత్థామను దీసికొనిరమ్ము. ఈరాజు లేమిచేసెదరో చూడవలెను.

అర్జు—(చేయెత్తి) ఓతపోధనులగు బ్రాహ్మణాగ్రేసరులారా? మీరేమియుఁ జేయునక్కఱ లేదు. మిన్నక చూచుచుండుఁడు.

దుర్యో—(నవ్వుచు) తమ్ముఁడా? యీవిప్రులెల్ల నంగవస్త్రమ్ములు జారికొమ్మల కెట్లు ముడివైచి నిలుచున్నారో? చూడుము.

కర్ణు — కార్ముకవిద్యానిపుణుండ వగునో విప్రనందనా? నేనొక్కటి చెప్పెద నాలింపుము.

ఉ. పుట్టిననాఁట నుండియును భూసురకోటికిఁ గేలు మోడ్చునె
ప్పట్టున వారితోడను వివాద మొనర్చుట కిచ్చగింప నీ
కిట్టులనేని, జేపడియె నీనృపుకన్నియ. దానికేమి? మా
పట్టినపట్టు మిమ్ములను బట్టదు పార్థుదు రూపుమాపెడున్.

కం. శూరు లగురాజవరులకుఁ, బాలులతోఁ గలహ మన్నఁ బక పక నగరే?
ధారుణిప్రజ లెల్లరుమీ, రీ రమణిం దీసికొంచు నేగఁగ నమ్మన్.

ద్రుప—(తనలో) ఓహో! యీసూతాధముఁడున్బృథా గాఁ గలహముం బెంచుచున్నాఁడు. వీనింబట్టి దుర్యోధనాదులును వారింబట్టి తక్కిన రాజమండలమును దిగకమానరు.

ధృష్ట—(ఏకసక్కముగా) ఓయీ? సూతపుత్రా? ఉత్తమక్షత్రియునకుఁ బ్రాహ్మణులతో యుద్ధము తగకుండు నేమో? కాని సామాన్య నృపతులకును నీవంటిసూతవంశజులకును నిట్టి విచార ముండదు. కదా!

ఉ. మంచియుఁ జెడ్డయున్ దెలియుమానిసి ‘‘కియ్యది యుక్తమిద్ధిగా’’
దంచు విచారణంబు, దురహంకృతిశాలికి మంచిచెడ్డ లం
చెంచఁగనున్నవే? యిటులనేని వృథాకలహమ్ము పెంచి తా
వంచననేయుబూని యట వంచన గాంచుటయే స్వభావ మా.

భీము—(ఏకసక్కముగా) ఓయీసూతాధమా !

తే॥ గీ॥ పూని నీచేత సజ్యంబుగానిధనువు, లీలఁ గొనియంత్రమేసె నిశ్చాలకుండు
‘‘ ఇతనితోఁబోరలే ’’ యని యెవ్వ రెఱుఁగ. రేగు మూరక నవ్వెద రెల్లవారు.

అర్జు—నీవు బ్రాహ్మణులతోఁ బోరవేమోకాని మేము క్షత్రియులతోఁగాని తదన్యులతోఁ గాని పోరుట కభ్యంతరములేదు.

ఉ. ఎంతటిజ్ఞానశూన్యుడవో యిట్టి కుయుక్తులు పన్నుచుంటివా
యింతినిఁ గొన్నవానిపయి నెవ్వనికేనియుఁ గోపముండు నా
యింతిని గన్నవానిపయి నేటికిఁ? గోప మొకింత చెప్పుమీ
వంతముగల్గెనేని ననుఁ బట్టుము కొట్టుము నెట్టుమీసతిన్.

ఆ. వె. ఇంత తెలివితక్కు వెందు నేఁ గనలేదు, ద్రుపదుఁ డెవరు? నాకు నృపునిఁ గని
నింతమందిమీగ లేకమై వధియించ, నూరకేను జూచుచుండవలెనె?

ద్రుప—(తనలో) ఇతని ధైర్యస్థైర్యాదికము చూచిన బొత్తిగా బ్రాహ్మణుఁడని లేశమును గానరాకున్నది. (యోజించి) ఏమో! అట్లయిన కొనుటయు వలనుపడదు; పరశురాముఁడు లేడా ? ద్రోణాదులు లేరా ?

కర్ణు—(ఏకపక్కముగా) నాతెలివితక్కువను జూతువు గాని రంగమునకవతరింపుము. ముందు నిన్ను శిక్షింగించియే పిదప జామాతృబాహుబలాలంబనోద్భూత గర్వాస్పదుండగు నీద్రుపదునియు భగినీపతి పరాక్రమజాతదుర్గర్వియుండగు ధృష్టద్యుమ్నునియుఁ శిక్షణగించెద. (కర్ణార్జునులు నిష్క్రమింతురు.)

భీము—(దుర్యోధనుని దిక్కై యొక్క పక్కముగా) అదిగో పాపము! మీతమ్ములందఱును మా బ్రాహ్మణుని ధాటికి నోడి పాఱుచున్నారు. మీరు చూచి యూరకొనుచున్నారేమి?

దుర్యో, దుశ్శా—(తమలో) ఏమి యీపాఱుని పొగరు? (చూచి) ఇదిగో మేము వచ్చుచున్నాము. నిలువుము. నిలువుము. (నిష్క్రమింతురు)

భీము—(చూచి తనలో) తమ్ముఁడును గర్ణుఁడును దుర్భరముగాఁబోరాడుచున్నారు. కృపాశ్వత్థామలూరక చూచుచున్నారు. కర్ణుండుకొంచెము తీసిపోవుచున్నాఁడు, పోకేమి? మన మెఱుఁగని కర్ణుఁడా? (ఆశ్చర్యముతో) ఔరా! వీరియవివేకము, ఇప్పటికేని తమ్మునింగుఱితింప లేరు. (కోపముతో) లక్కయింటఁ జచ్చితిమనియే కాబోలును వీరలదృఢనిశ్చయము. అదిగో దుర్యోధనాదులు గూడఁ గర్ణునికి బాసటయై తమ్మునిపైకి బరుకుచున్నారు కాని యిమ్మ వీరలపొగరు నేనణంచవలెను (నిష్క్రమించును)

ద్రుప—కుమారా! చూచితివా? రణ మెట్లుపరిణమిల్లు చున్నదో. వీరలెవరో బ్రాహ్మణవేషము ధరించిన హరిహరులవలె నున్నారు. (మఱియొక దిక్కు చూచి) అదిగో బ్రాహ్మణులందఱును నొక పెట్టునఁగురుబలముపైకి నుఱుకుచున్నారు. మనమువీరికిఁ దోడుగానుండి కాపాడుదము పద. (కుమారునితో నిష్క్రమింతురు.)

బల—తమ్ముఁడా! యుద్ధ మెంతభరముగా నున్నదో చూచితివా? భీమార్జునులే కనుపట్టుచున్నవారు. కాని ధర్మరాజును నకులుడు నాకా బ్రాహ్మణ సంఘములో నానవాలుగాఁ దెలియకున్నారు.

కృష్ణ—ఉ. తాళమువంటివి ల్గానివధన్యుఁడు కీరిడి యనోకహంబు దాఁ
గేల ధరించి మార్తురను గీటడఁగించెడువాఁడు భీముఁడి
య్యాలము రాకమున్న శమనాత్మజుఁడున్ గవలున్ సమేతులై
యేలొకొ యేగి రక్కతన నియ్యెడ వారలు లేరు సోదరా!

బల—(చూచి) కురుబలమెల్లఁ బటాపంచలై యెట్లుపరుగిడు చున్నదో! (కోపముతో) ఓరీ! మూర్ఖుడా; దుర్యోధనా!

చ. గద భుజమందు వైచికొని కయ్యమునుండి తొలంగి పాఱి పో
యెదవె? మదీయశిష్యు నిపు డెల్లరు నవ్వఁగ నాఁడు దుర్యశం
బెదిగి శిరంబు నెత్తుకొన నిచ్చునె? నేటికి నిన్నుఁ జేరి యా
గదయును నాగురుత్వమును గంగకు నర్పితమయ్యె నేమిరా?

కృష్ణ— అదిగో నర్జునుఁడు జయలక్ష్మీలాలితుండై పాంచాలిని వెంటబెట్టుకొని పోవుచున్నాఁడు,

బల— మన మిక్కడ నిఁక నెందులకు?

కృష్ణ— అదిగో ధృష్టద్యుమ్నుఁ డిటు వచ్చుచున్నాఁడు. అతనితోఁ జెప్పి యొకసారి కుంతీదేవిం జూడఁబోవుదము.

ధృష్ట— (ప్రవేశించి తనలో) తండ్రిగారు "మనకన్నియంగొన్న బ్రాహ్మణు లేచోటం జనియెదరో పరిశీలింపు" మనియెను. అట్లొనర్చెద (పరికించి) అదిగో అవీధింబడి చనుచున్నారు.

కృష్ణ— పాంచాలకుమారా! మే మరుగుచున్నాము. (నిష్క్రమించును.)

ధృష్ట— (కొంతదూరము నడచి) అదిగో ఆకుంభకార గృహమునకుఁ బోవుచున్నారు. అక్కడనే పొంచి వీర లేమి మాట్లాడికొందురో వినియెద (అట్లొనరించి విని) ఈసంగతులన్నియుఁ బోయి తండ్రిగారికి విన్నవించెదను. (పరిక్రమించి) అదిగో తండ్రిగారు పురోహితులతో నీవిషయమునే కాఁబోలును ముచ్చటించుచున్నారు.

(ద్రుపదుఁడును బురోహితుఁడును బ్రవేశింతురు.)

ద్రుప— గురువరా? మీరు స్వయంవర మేర్పఱచినఁ దప్పక యర్జునుండు వచ్చునని సెలవిచ్చితిరి కదా! అట్లు జరిగినదా?

పురో.— ఇంకను సందియ మేమి?

ఆ. వె. అర్జునునికిఁ దక్క నామత్స్యయంత్రమ్ము, నితరుఁ డేయఁజాలు నేటిమాట?
కర్ణునంతవాఁడు గజగజలాడెన, వింట గుణము గూర్చ వెరవులేక.

ఇది యిట్లుండుము.

చ. ఎగిరినవారి నెల్ల మద మేదఁగఁ జేసి యొకింతలోన న
మ్మదపతిఁ గొంచుఁ బోవుటకు మాదృశవిప్రులకౌనె? లేశమున్
మదిఁ గదియింపఁబోకు మనుమానముఁ బ్రాహ్మణుఁడేడ? పౌరుషా
స్పదులగు వేఁడ యింతపని సల్పునెఁ పార్థుఁడు గాకయుండినన్.

ధృష్ట—తండ్రీ! నీయాజ్ఞచొప్పున పలునైనంతవఱకుఁ దెలిసికొని వచ్చితిని వారుమన యాజ్ఞ సేనిం దీసికొని యొక్క కుంభకారగృహమ్మున కరిగిరి. అచ్చటికే కృష్ణ బలరాములుగూడ వచ్చిరి. అయ్యెడ నేఁక నొకముప్పురు పురుషులును నొకముసలియొప్పెయయును గలరు.

పురో—రాజా! చూచితివా? ఆమె కుంతి వారు ముప్పురును ధర్మజనకులసహదేవులుఁ; భీమార్జునులను రణరంగమునఁ జూచితిమికదా.

ద్రుప—కుమారా! యింతవరకేనా? నీయెఱిఁగినది.

ధృష్ట—ఇంతేకాదు. కృష్ణబలరాములును వారును మాటలాడికొనినరీతిం బట్టి చూడఁద ప్పక వారు పాండవులే యని నిశ్చయించితిని.

ద్రుప—అట్లయిన నీవు పోయి యీయుదంత మంతఃపురమునకుం జెప్పుము.

ధృష్ట—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

పురో—యిక్కడికి నీసందియము తీఱినదా?

ద్రుప—తీఱుటకేమి? తీఱినది. అయినను మీరేగి వారియాథార్థ్య మింకను దఱిచి తెలిసి కొని యిక్కడికిం గొనిరండు.

పురో—(పోయి పాండవులతోడను గుంతీద్రౌపదులతోడను బ్రవేశించి.)

వీరు కుంతీమహాదేవులు, వారు పాండవులు.

ద్రుప—(వినయముతో) అక్కా; భోజపుత్రి!

ఉ. పావన మర్త్యనాకులము ఫల్గునుఁడల్లుఁడు కావుటన్, మహీ
దేవులుకారు మీరనుచుఁ దల్ల మెఱంగితి నింతచేసిరే?
కావలునైన కౌరవులు, కష్టములెల్ల భరించి నేఁటికిన్
దేవునను గ్రహమ్మున సుదీర్ఘత గాంచితి కల్లభంగులన్.

ఇఁక నాలస్య మెందులకు? విజయునిఁ బెండ్లికొమరునిఁ జేసి సలక్షణమ్ముగా వివాహతంత్రము నడపుకొందము.

కుంతి—అన్నా! పాంచాలభూపాల! అగ్రజులగు (ధర్మజభీములుండఁగా) గొండిక యగు ఫల్గునునికిఁ బెండ్లియెట్లు? అదిగాక నావచనంబుకతమున నిక్కన్నియకు వీరేవురు నుబతులు గాని|యొక్కరుండు గాకుండు.

ద్రుప—(తనలో) ఈమెయభిప్రాయమే చక్కఁగా బోధపడినట్లు కాదు. ఒకకన్నియకైదుగురు పతులెట్లు? (ప్రకాశముగా) ధర్మనందనా!

కం. కుంతి యాన ధర్మములలో, నెంతయుఁ గడు నాతితేలు నిల్లాలు బుజా
    స్వాంత యిటులానతిచ్చునె ? యంతర్వాణులకు నిదియు నర్హంబగునే?

నీవు కొండికవయ్యును బుద్ధిం గడుఁ బెద్దవు నీవాక్యంబొండును వేదమొండును గాదు నీ యభిప్రాయ మెట్టిది?

ధర్మ—క. ఇదిలోకవిరుద్ధం బని, పదిఁబది చెప్పంగవలె నెపార్థివ? యైనన్
    తుద కిది యిటు జరుగుటయే, మదిమాకెల్లరకు హితముమాతాజ్ఞప్తిన్,
అదియును గాక.

క. నామన మెన్నఁడు ధర్మ్మవు, నేమఱుట యెఱుంగ దిట్టి యీనాఁడెంగం
    బేమొకొ? యిప్పట్టునఁ దా, నామోదము చెందనిట్టు లైతీరవలెన్.

ద్రుప—(తనలో) ధర్మ్మపరావతారుం డనఁదగు నియ్యనఘుం డొచ్చెం బుచ్చరించుటకల్ల ఇందులకేదో యనివార్యం బగుకారణంబుండక తప్పదు. (ప్రకాశముగా) వినచో సమ్మతమే కాని మనకు మనమై యిందులకు స్వతంత్రించుటకన్న దురూహామగునీయంశమ్మును కృష్ణద్వైపాయనునికిం దెల్పి తత్సమ్మతినిం గొని యాచరించుట శ్రేయస్కరంబు. కావున నెల్లినేఁట నట్లొనరింపుదము. నేఁటికిఁ గొలువు చాలింతము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ— తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
ద్వితీయాంకము

శ్రీమత్సర్వదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

చతుర్థాంకము.

(విదురుఁడు ప్రవేశించును.)

విదు—(తనలో) అప్పుడే యింద్రప్రస్థపురమ్మునకే వచ్చితిని. (కోపముతో) ఓరీ! దుర్యోధన! పాండవు లనిన నీకింతయసూయ యెందులకురా? నీతండ్రి వారితండ్రి భాగముగు నర్ధరాజ్యము వారల కిచ్చెను గాని నీది లేశమును నీయలేదే? వారుదిగ్విజయ మొనర్చి రాజసూయము చేసిరనియే కదా! నీకీదుఃఖము. (యోజించి) కలహప్రియుఁడగు నారదునివలన నీముప్పు మూడినది. పాపము! అతడేమిచేయును? స్వర్గస్థుఁడగు పాండుడు కొమరునిచే "రాజసూయము చేయింపు" మని యమ్మునివరుం గోరెనఁట, ఇతరులయెడ నెట్లయినను నారదుఁడు వీరియెడల నుపకారియే గాని యపకారి కాఁడు. కాని కోఁ బాంచాలికై వీరు పరస్పరముఁ గలహింపకుండ సుందోపసుంద చరిత్రము నుపన్యసించి చక్కనికట్టుఁబాటు చేయఁడా; బ్రాహ్మణకార్యార్థమై ఆ కట్టింపుప దాఁటుటచేత నే కదా యర్జునుఁడు తీర్థయాత్రకరుగవలసెను. అదియును వారలకు శుభకారకమే యయినది.

ఉ. అందునులూపి యన్వనిత నంది సుశోభయ మంద మీఁదఁ బాం
డ్యేందుకుమారి యందుఁ గనియెన్ మతి మొక్క సుపుత్రుని న్సుభ
ద్రం దునకు న్వరించి సుతరత్నముఁ గాంచె నొకంటఁ గాదు వా
రెందుల కేగినన్ జయమయేర్పడుఁ బ్రాగు లజేయు లేరికిన్.

యాగము మాటట్లుండ మయుఁ డొనర్చిన యాలోకపాలసభం జూచినది. మొదలు వీనికి మఱింత యసూయ పెచ్చుపెరిఁగినది. వీనికిఁ దోడ్పాటు శకుని యొకఁడు, తమ్ముఁడు చెప్ప నేయక్కఱలేదు. కర్ణుడొకఁడుండినను వాఁడు పరాక్రమముచే జయింపవలయు నని యే బోధించును. గాని శకునివలె నైదుగురలోఁ గలహము కల్పింతమనియు ద్రౌపదిని వారలను నెడఁబాపుదమనియు లేనిపోని కుట్రలు పన్నుటకొప్పుకొనఁడు ఏమైనను నీదుష్టచతుష్టయము కురువంశ మున్మూలించుట కుద్యమించినది. పాపీ! కొడుకు దుష్టుఁడై

పాండవప్రవాసము.

నను తండ్రి బుద్ధిగఱపి మరల్పవలెనెగాని దుర్ద్యూత వినోదమునకై తగదునని నన్నుఁ బాండవులఁ దెమ్మని యనుపుట యెంతబాగుగనో యున్నది.

క. పండుగయో పబ్బంబో, పెండిలియో రాజకార్య విషయమొ యకటా !
పాండవుల నేమొగమ్మున, దండగపుంద్యూతమునకుఁ దోడ్కొనివత్తున్.

నాకృత్యము నే నెఱవేర్పకొనక తీఱదు. (పరిక్రమించి) అదిగో, పాండవులు, తమలోఁ దా మేమో చెప్పికొనుచుఁ గూర్చున్నారు. పోయి ప్రకృతమును దెలిపెద.

(పాండవులు ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(చూచి) తమ్ముఁడా ! పరమపూజ్యుడగు విదురుఁడు కాఁబోలును వచ్చుచున్నాఁడు ఎదురుగాఁబోయి తోడ్కొనిరమ్ము.

భీమ—(అట్లొనరించును)

ధర్మ—(ఆదరముతో)

ఉ. తల్లియుఁ దండ్రియున్ గడుముదంబున నుండిరె ? ధార్తరాష్ట్రులం
దెల్లెడ సేమమే కద ? యహీనుఁడు లక్ష్మణుఁడొప్పుమీఱునే ?
సల్లలితుండు ద్రోణునకు సంతసమే ? గుణరాశి తాతకున్
మెల్లమె ? యెల్ల వారికిని మోదమె ? నీకు సుఖమ్ము గల్గునే ?

విదు— అందఱును కుశలముగా నున్నారు.

తే. గీ. మీకనామయంబె ? మీపుత్రులేవురు, ద్రుపదేయులకు ముదంబె ? శౌరి
మేనయల్లుఁ డొప్పుమీఱునే ? పాంచాలి, పరమసాధ్వి కుశలవతియె ? తండ్రి !

మిమ్ముల నందఱి నొక్కపరిఁ దోడ్కొనిరమ్మని సుయోధనాను మతంబున వృద్ధరాజు నన్నుం బనిచిన వచ్చితిఁ గావునమీరు నావెంట హస్తిపురమ్మున కరుదేవలయు

భీమ—(తనలో)

తే. గీ. అంపినను దండ్రి యాతని నంపుఁగాక, నల్లభలుఁబనియితఁడిట వచ్చుఁగాక
ఎపుడు మనమున మనమున్న నేపగించు, కపటి దుర్యోధనుని! ప్రేరకత్వ మెట్లు ?

అర్జు—(తనలో)

ఉ. అన్నయొనర్చు జన్నమున కందఱువచ్చిరి చూచి రంతయు
న్నెన్నటిముచ్చటేకద ? మమున్ మరలం బిలిపించు టేటికో
ఎన్నఁడుఁ లేనియిట్టి దయ యెక్కడిదో ? ధృతరాష్ట్రసూతి, కీ
వన్నిక యెందుకో ? మనము పట్టి కదల్చినయట్లు లూఁగెడున్,

నకు—(తనలో)

క. కారణము సెప్పకరయి యిటు, లూరక రమ్మనుట కేదియో హేతువు ? ని
స్సారమగు విషయ మేనియు, ధీరుఁడు విదురుండు వచ్చి తెలుపునె యిటకున్

సహ—(తనలో)

తే.గీ. అదరఁగాఁ జొచ్చె నెడమకన్నది యదిగాక, మనము చెయివెట్టి కలఁచినమాడ్కి నుండె
నితని యాగమనమ్మున నేదియేని, దొసఁగు పాసఁగంగ వలెనని తోఁచు నాకు.

ధర్మ—(సంశయముతో) ఆర్యా ? ఎందులకై యుండునో ?

విదు—(తనలో)

తే.గీ. ఉన్నదున్నట్లు చెప్పిన నన్నయాజ్ఞ, కన్యథాసంచరించినయట్టు లగును
అట్లు చెప్పనిచో సత్యమడగిపోవు, నట్టులుండంగ జగమున నప్రతిష్ఠ.

కావున సాధ్యమైనంతవట్టు, రాజద్రోహము లేకుండ నేమైనను యథార్థమే వచింపవల
యును. (ప్రకాశము) నిమిత్తమున కేమున్నది ? రాజులు ద్యూతప్రియులు గదా! అ
ది గాక యపూర్వమైన సభయొకటి నిర్మింప జేసినారు. అదిమీరు చూడవలయునఁట

భీమ—(తనలో) సుయోధనుఁడంత ద్యూతప్రియుఁడు కాఁడే ?

అర్జు—(తనలో) ఇక్కడికిఁ దేలినది. ఇది శకునియొక్క ప్రేరణమైయుండును.

నకు—(తనలో) ఇంతటిపని కింతప్రయత్న మెందులకో ?

సహ—(తనలో) ఈద్యూతము తేనెపూసిన కత్తిగాఁ బరిణమింప వచ్చును.

ధర్మ—(తనలో) నాకిది పరమప్రియమే (యోజించి) ఐనను నియ్యది సద్వర్తనులాదరిం
పఁదగినది కాదుగదా ? (ప్రకాశము) ఆర్య ? సమస్తధర్మవేది వగు నీకు మాదృశులు
బోధింపవలయునా ?

ఉ. కుక్కుటపు న్సమీకములు గొఱ్ఱెపొట్టేళ్ళ దురంబులు న్వశం
బక్కఱలేని రాజులకునై యుదయించిన వంతకన్నను
న్వాక్కప మాదుగోదరము వృద్ధనృపుం డెటుసమ్మతించెనో ?
యక్కట ! యింకమాకుఁ దనయం దెటులన్భయభక్తులుండెడిన్.

తే.గీ. చెడ్డపను లాచరించెడి చిన్నవారిఁ, గని కననిరీతి నుండుట చనునొకింత
అంతియే కాని తామయియాచరింపఁ, జేయుదురె ? కూడదనఁ డెట్లు గాంగేయుఁ డేని

విదు—(తనలో) అడిగిన యంశమున కుత్తరమీక తప్పదుగదా ? ఇందు రాజద్రోహమే
ముండెను ? (యోజించి) ఇట్టి దుష్టరాజునకు ద్రోహమైనను దోషములేదు (ప్రకాశ
ము) కుమారా !

ఉ. తాత యొకండె కా దఖిలతత్త్వవిదుండగు ద్రోణుఁడేను "బ్ర
ఖ్యాతిపథంబె? యియ్యది యనర్హ మమాన్యము నిన్నువంటి ప్ర
జ్ఞాతిశయుల్ దలంపఁ దగినట్టిది కా" దని యెంత చెప్పినన్
ద్యూతము మానిపించెడి కుతూహల మించుక లేదు రేనికిన్.

భీమ—(సంశయముతో) వినోదార్థమై యేర్పడినపని కింతవిచార మెందుకు? ఇది గాక యియ్యది యెట్టిదైనను అనాదిగా రాజు లందఱును మన్నించుచు జేయుచున్నారుకదా!

అర్జు—వినోదమున కైనను దుష్కృత్యము సమంజసము కాదు. శిష్టాచారమైనను నీతికి బాహ్యమైనచో నది మాన్యము కానేరదు.

నకు—ఇంతకు నీజూదమువలన సుయోధనుని కుపయోగమేమో?

సహ—అదియే తెలియవలసియున్నది.

ధర్మ—ఏదో యొకవిధముగా మనల నవమానించుటయే యతనిముఖ్యోద్దేశము.

భీమ—అతనికి నెఱవేఱనిదియును నగునే.

అర్జు—ఇతని కీయుద్దేశ మింతలో నెందుకుఁ గలుగవలెనో

ఉ. యాగము చూడ వచ్చి యట నయ్యయి కృత్యములందుఁ దాన యు
ద్యోగ మొనర్చి యెక్కుడు కుతూహలమున్ గనఁజేసె నింతలో
నీగతి దుర్హృదుండగుట కేమినిత్తమొ? లేక యింతకున్
యాగమె కారణంబొ? తెలియన్వలె దీనియథార్థ మియ్యెడన్

విదు—ఇంద్రనందనా! యథార్థము నీవు కనిపెట్టనే కనిపెట్టితివి. నాచేగూడ నెందుకు జెప్పించెదవు!

నకు—ఇది నాచే నింతకు మున్నే కనిపెట్టఁబడినది.

తే, గీ. యజ్ఞమున కేగుదెంచె నటన్నమాటె, కాని యాతని మొగమించుకయును గళల నొప్పు, దప్పుడె యాతని కుద్భవించెఁ, బాయని యసూయ, యదియిట్లు పరిణమించె.

విదు—

ఉ. వాడినమోముతోఁ గళకుఁ బాసిన చూపులతో విచారముం
గూడినబుద్ధితో మిగులఁ గ్రుంగిన దేహముతోడ నొక్కఁడం
బోఁడిమి దక్కియున్న కురుముఖ్యుని మాతులుఁ డాదరించి యా
జాడయెఱింగి జూదపు విష న్గలిగించెను మిమ్మునొంపగన్.

ఇద్దాని వారింప మాపడిన పాటులు భగవంతుని కెఱుక, ఇప్పటికిని భీష్మద్రోణులీవిషయ

పై సంతతమును వృద్ధుం జనకుఁ జెప్పుచునే యుందురు. కానిందు దాని కేమి భవితవ్య మెట్లయినను మనమయ్యెడ కరుగుట తప్పనిపని, వారు మనరాక వేచియుందురు.

ధర్మ— తే.గీ. తండ్రి చిన్నప్పుడే పోయెఁ దండ్రియైన, దైవమైనను, నింక నాతండ గాఁడె
కొమరుఁ డెట్లైన నయ్యనఘుండు మాకు, నెన్నఁడపకారము నొనర్పఁ డింతవఱకు.

కావున నవశ్యము దండ్రియాజ్ఞ నిర్వర్తింతును. (తమ్ములవంకఁ దిరిగి)

చ. అలఘుమనీషులార ? మనకందఱ కాతఁడె నేత యాటఁ బో
వలయును గాని జూదమను వ్యాజమున న్నిరసింప రాదు ని
గ్మలమతులైనవారు విదుర ప్రముఖుల్ పలుమంది కల్గుచోఁ
గలఁత ఘటిల్లునే ? యొకటఁ గల్గిననుం దుదిదాఁక నిల్చునే ?

పోదము పదుండు. ప్రయాణసన్నాహ మొనరింపుఁడు. (నిష్క్రమింతురు.)

(అంత ధృతరాష్ట్రుఁడు భీష్మద్రోణులతోఁ బ్రవేశించును)

భీష్మ—కుమారా ! ఆంబికేయ ! ఒకరు విన్నను వినకున్నను ధర్మజ్ఞులకు ధర్మము చెప్పక తప్పదు. కావున,

ఉ. జూదము దేరికేనియు నసూయ జనింపఁగఁ జేయు దానిచే వా
దనివార్య మౌనదియు క్లేశములన్ గడకొత్తు నూరకే పో
దవమానపుం బని నృపుల్ తలపెట్టఁగ రాదు నీవు దు
ర్యోధనుచందమున్ దెలియవో ? పరికింపవొ ? వానిమిత్రులన్.

ఈయప్రతిష్ఠ నీయది, నాయది, ద్రోణునిది వినుము నామాట, జగ
ద్గేయ మగుపనికి విఘ్నము, సేయుట తగ దిట్టిపనికిఁ జేయఁగఁదగదే.

ద్రోణ— ఉ. ఎంతయొ కాలమాయె నిటకే నరుదెంచి తదాదిగా బుధా
స్వాంతుని నిన్నెఱుంగుదును నక్కట ! యేమన నేర్తు ? నేవపుం
జింతఘటిల్లె నియ్యదియు శిష్టులకున్ హిత మౌనె ? వీనిచే
నంతము నందరేఁదఱు ? నలాఘుల నంత లెఱుంగమే ? నృపా.

ఆ. వె. అతఁడు బుద్ధిరుండు నన్నదమ్ముల సుతుల్, గారె ! జూదమ నెడికారణమునఁ
గాదె ! శత్రులైరి కావున జూదంబు, వలని తగులు మనకు వలదు, వలదు.

ధృత—(తనలో)

చ. కొమరుని దుష్టచేష్టితము గూడ దటందునొ ! వాఁడు నేఁడె ప్రా
ణము లెడఁబాయు, వీరలనినం గడు మాన్యులు తండ్రియున్ గుగుం

దములిన చిత్తులిర్వురకు శాస్త్రులు నిక్కము పల్కుచుండిరీ
సమయము నాకు నెంతయును సంకటమై కనుపట్టు నక్కటా !

(ప్రకాశము)

క. మీరిరువురు విదురుండును, శారద్వతుడున్ మహాయశస్కులుండఁగ
బోరాడఁగూడునె ? ద్యూత, ప్రారంభమువలన నింత భయమేమిటికిఁ.

(తెరలో)

ఓహో ! ద్యూతప్రియులగు రసికులారా ! పాండవులును గౌరవులును ద్యూతారంభము నకై సభకరుగుచున్నవారు. చూడ నాసక్తి యున్నవారలందఱుఁ ద్వరగా రండు.

(అంత విదురుఁడును పాండవులును దుర్యోధన దుశ్శాసన శకుని కర్ణవికర్ణులును ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(ధృతరాష్ట్రునకు నమస్కరించి)

క. ద్యూతమ్మునకై యేనా, హూతుఁడనై వచ్చితిని మహోన్నతగుణుఁడౌ
తాతయు గురుఁడును నీవును, నీతెఱఁగున కొప్పుకొంటిరే ! దయకలిమిఁ.

దుర్యో—(వారికడ్డమై) ధర్మనందనా !

క. ద్యూతమ్మునందు నీకతి, చాతుర్యము గలుగుటయును సతతమ్మును సం
ప్రీతిగలుగుటయు నీయా, హూతికిఁ గారణము లింతయుప్పుడె ! మనకుఁ.

ఇందెవ్వరితోడను విచారింపనక్కఱలేదు. ఇది సుహృద్ద్యూతము గాని వేఱొండు కాదు. నీకు నభిప్రేతమైనయెడలనే యాడుకొందము లేదేని బలాత్కారము లేదు.

విదు—సుయోధనా ! ఎందులకేని వృద్ధానుమతముగాఁ బ్రవర్తించుట మంచిపనికదా ! అదికాక,

క. ద్యూతము వేఁటయుఁ బానము, నాతిమొదల్ వ్యసనముల ఘనమతులు ప్రాజ్ఞుల్
నీతిపరులు నగు నృపతులు, ప్రీతివిశేషించి తగుల వెఱతురు కాదే !

కర్ణ—(తనలో) ఇతని కక్కఱలేనిది కనుపట్టదు. (ప్రకాశము) విశేషించి తగులఁదగదు. కాని యొకింతుక తగులవచ్చును గదా !

భీష్మ—(కోపముతో) ఓయీ ! అంగరాజా ! ధర్మశాస్త్ర ప్రశంసకుఁగూడనీవేయుత్తరము చెప్పవలయునా ? చక్కఁగా యోజించినచో నీవ్యసనములలో నొకటరెంటఁ దక్కఁబొత్తిగాఁ దగులనే తగదు.

దుర్యో—(ప్రీతితో) సఖా ! మనకీ ప్రసంగ మెందుకు ? నీవూరకొనుము. ఏమో రాజులకుఁ జిరకాలమునుండి వినోదముగా నేర్పడిన విషయము గనుక మనమిందు దిగితిమి

అందులకు ధర్మనందనుం డంగీకరించెనా ! మంచిదే, లేనిచో నంతకన్న మంచిది.

ధర్మ—(ఆవేశముతో తనలో)

ఉ. రమ్మని పిల్వఁగాఁ బడి భరమ్మగు పూనిక నేగుదెంచి ధ
ర్మ్యమ్మని యెల్ల రాజులు చిరమ్మ బహూకృతి చూపినట్టి ద్యూ
తమ్మనయందుఁ దద్దయు హితమ్ముగలాడఁని పేరుగాంచి నే
నిమ్మెయి వెన్కఁదీయ నగరే ? వగరేఁగునె ? యింత మాత్రిలో.

(ప్రకాశము) అంగీకరించుటం జేసియే యిటకు వచ్చితిని. వృద్ధానుమతమ్మన నిరపా
యంబగు మార్గమ్మున నిందుఁ బ్రవర్తించెదము.

శకు—ద్యూతమున నింతవ్యసనిని నేనింతవఱకుఁ జూడను. కావుననే యితఁడు మనవన్ని
న యూరిలోనికి వచ్చియున్నాఁడు.

ఉ. నాదగు నేర్పుకల్మి యమనందను రాజ్యము నెల్ల గెల్చి యా
మోదముదక్కియున్న కురుముఖ్యునికిచ్చి యతండ నేనుగా
నేదెస నన్నె భూమిప్రజ లెల్లరు మెచ్చుకొనంగ మేటిమ
ర్యాదకు నాస్పదుండనయి యందెద నందఁగరాని సౌఖ్యముల్.

(ప్రకాశముగా)

క. జూదమ్ముకన్న ధనసం, పాదక మగువిద్య గాని పరమానందం
బీఁదగువిద్దియ కానీ, లేదని నీవెఱుఁగవే ? యలీకమె? నృపతీ !

కావున నొండు విచారంబు దక్కి స్థిరచిత్తుండవై యిందుఁ బ్రవర్తింపుము.

ధర్మ—(తనలో) ఈకాలపువారిలో నితండు ద్యూతమునఁ గడుఁ బండితుఁడు. (ప్రకా
శము) గాంధారరాజా ! నీవు మధ్యస్థుండవై యిందలి మంచిచెడ్డలను వివరించు
చుండుము.

దుర్యో—(బహూకృతితో) అన్నా ! ద్యూతమున నీకును నాకును హస్తిమశ కాంతర
మని యే నెఱిఁగి నాకై ప్రతినిధిగా నీతని నేర్పఱచుకొంటిని. మాధ్యస్థ్యమున కేమి?
శాంతనవాదులు పెక్కండ్రు గలరు.

ధర్మ—(తనలో) శకుని యన మాయాద్యూత కుశలుఁడు. నే నితనితో నాడితి నేని
యోడుటయే ధ్రువము. ఇందుపాయ మేమి ? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము)

గీ. ద్యూతమన్నను ధనమిచ్చు ఖ్యాతిఁదెచ్చు, రెండునుంగూడఁ బోఁగొట్టుచుండునొకటఁ
దనకుఁదానయిప్పని సేయఁదగునుగాని, యొకరికై యొండొరులు సేయుటుచితమగునె

ద్రోణు—(తనలో) మొట్టమొదట జూదమే గర్హ్యమనిన ధర్మనందనుఁడు తుదకుఁదన్మ
యుఁడైనట్టులున్నాఁడు. అక్కటా ! యిది యెంతదుర్వ్యసనము ? (కోపముతో
ఛీ ! ధర్మశాస్త్రములు తగులఁబెట్టనా ? ఇట్టిజూదముగూడఁ బుణ్యప్రదమఁట. ఇట్టి
వ్రాఁతలు వ్రాయువారి నేమనవచ్చును ?

ఆ. వె. ద్యూతమాడువాఁడు దొంగయుఁ గావచ్చు. దొంగ చేయలేని దోపమేది ?
దీనిఁదగులువాఁడు దెల్లఁబు తక్కిన, వ్యసనములకుఁబోవువాఁడు కాఁడు.

దుర్యో—అన్నా ! నీకీసందియ మెందుకు ?

క. నా మేనమామ యోడిన, గ్రామములున్ దేశములును గనకంబును నిం
కేమైన నేనె యనుకొని, యామోదము మీఱ నీకు నర్పణసేతున్.

శకు—కాంతేయాగ్రజా ! అతఁ డెందుకు ? నేను మాత్రము దరిద్రుఁడ ననుకొంటి వా?

తే. గీ. నాకు రాజ్యంబులేదో? ధనంబులేదో ?, కామినులుతేరులశ్వముల్ కరులులేవొ
ఓడుటయె నిక్క మేని నేనొసఁగ లేనె ?, యాడగలిగిన సాదుమిట్లదర నేల.

భీష్మ—ఓహో ! ఈదుర్మార్గుఁడు క్రమముగాఁ బురికొల్పుచున్నాఁడే !

కర్ణ— యమనందనా ! గాంధారరాజు దుర్యోధనునికై ద్యూతమాడును, అఁదునోడిన
యఖిలమ్మును నాతఁడే భరించును. అట్లుకానిచో నితఁడేఁ సహించును. అందులకు నీతఁ
డు వెనుదీసె నేని,

క. నారాజ్యమిత్తు నగతకు, దీఱనిఋణ ముండె నేనిఁ దేజమ్మున నీ
ధారుణి నఖిలము గెల్చి య, వారణగతి నీకు నొసఁగువాఁడ నితనికై.

విదు—సూతపుత్రా ? యుత్తమక్షత్రియుల కేర్పడిన విషయమ్మున మనబోటులు ధ)
మొసంగుట యెట్లు ? ఒసంగినను వారు గ్రహించుట యెట్లు ? అదిగాక,

తే. గీ. తనకు నెవరైన ధృతరాష్ట్రతనయుకన్న నితనిమామ గాంధార నృపేంద్రుకన్న
మిన్నయనిధర్మరాజు నిన్ మేటిజేఁసి, యాడునే ? ద్యూత,,మింతయహమ్ముదగునె
ఇది యిట్లుంచుము.

ఉ. ధారుణి గెల్తునంటివి వృథా రుచియింపనివాక్కు లేల యీ
దారుణపుంబ్రతిజ్ఞ యులధర్మతనూజుని తమ్ములున్నచో
నేరు సహింప నేర్తురె ? జయింపరె వారలు, రాజసూయమున్
శూరతమై నొనర్పరె ? యసూయ భవత్ప్రముఖుల్ వహింపరే ?

భీష్మ—కుమారా ? పాంచాలీ పరిణయమునాఁటి పరాభవము నేని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకో
నేరని యితనిమాటలకు నీకింత కోపమేందుకు

కర్ణ—(కోపముతో) ఏమీ ? నీవు శూరతా ప్రసంగము దంభధర్మములు చెప్పుటవంటి దనుని యూహించుచుంటివా ? (ఏమోయనబోవును)

దుర్యో—(వారించి కోపముతో విదురుదిక్కు)

క. ఈసుగలవాఁడవని నిన్నొసరిలన్ జీయ నెంచియును నండ్రికినై
నేసైఁచి యూరకొందును, దాసీపుత్రుండె ? యితఁడు తగఁడె ? జయింపన్.

ధృత—(తత్తఱపాటుతో) కుమారా ? ఎందుల కీసభ ? ఏమి జరుగుచున్నది ? అంతతో విరమింపుము. విదురుఁడు సర్వవిధములఁ బెద్దవాఁడు. నాకన్న నీకుఁ బరమపూజ్యుఁడు. అధిక ప్రసంగము కట్టిపెట్టుము. ప్రకృతము చూచుకొనుము (విదురుని దిక్కు) తమ్ముఁడా ? అతఁడు బాలుఁడు, నేనొకటి యునీవొకటియుఁగాదు. వాని మాటలకు నాతోపాటు నీవును సహింపుము.

విదు—సహింపకేమి ? సహించితిని. కాక సహింపక చేసెడిదేమి ? (జనాంతికముగా నీహితమే కాక లోకహితమును గోరి నీకొకటి చెప్పుచున్నాఁడను. దాని యుదార యాథార్థ్యమును గ్రహించి పిదప నీచిత్తమువచ్చినట్లొనరింపుము.

మ. కొమరుఁ డటంచుఁ జూడకుము క్రూరుఁడు వీఁడు, నిజంబు రాజవం
శము లడఁగింపఁ బుట్టె మనిసంశయమున్ దెగఁ గోసి ప్రీతియూ
లము దిగఁద్రోచి వీనిని బలాత్కృతిమై వధియింపు మంతితో
నమలినమౌ జగంబు, యశమబ్బు నిహంబుఁ బరంబు నీకగున్.

వీఁడు పోయినను నీకుఁ దొంబదితొమ్మండ్రు కొమరులు గలరు. నేనెందులకో చెప్పితినని యోజించి యుపేక్షించితి వేని,

ఉ. ఎల్లకుమారులున్ బడుదు రెల్లకులమ్ములు నాశమౌ జగం
బెల్లఁ జెడున్ సమస్తమున కీచెడుగే యగుమూలకుండు, నేఁ
గల్ల వచింతునే ? తుదకుఁ గాలమువచ్చినయప్పుడాఁపఁగాఁ
జెల్లునె ? యిప్పుడిట్టిపని చేయుము కోరుము వీనికుత్తుకన్.

కర్ణ—(జనాంతికముగా) సఖా ! చూచితివా ? మీతండ్రి దాసీపుత్రుని దురుపదేశమెట్లు చెవియొగ్గి వినుచున్నాఁడో ! ఆబోధించెడిబోధన యెట్టిదియో ;

దుర్యో—(జనాంతికము) ఎట్టిదో మనమెఱుఁగమా ? మనయుద్యమమ్మున కెట్లైనిభంగము కలిగింపుమని, లేదా ? నిన్నును నన్నును జంపించి పాండవులను రాజ్యమిమ్మనియైనను జెప్పఁగలఁడు ఇం దనితప్పేమి ?

క. ఎంగిలులు మెసవుఛానిస, సంగడ మని యెంచఁగి వీనిఁ బరమాప్తునిఁ గాఁ
జెంగటికిఁ జేర్చుజనకుని, సంగతికిన్ వగవఁవలయు సంగడిఁ గాఁడా ?

ఇప్పుడు మనమెవరితోడను గలహింపఁగూడదు. "కార్యార్థినః కుతోగర్వః" అనుట నీ వెఱుఁగనిది కాదు. ఎవరేమన్నను నాకై సయిరింపుము. (ప్రకాశము) ధర్మనందనా ! మధ్యమధ్య లేనిపోని ప్రసంగములచేఁ గాలము వృధయగుచున్నది. నానిమిత్తమై గాంధారరాజు ద్యూతమాడుటకు నీవంగీకరించితివేని ద్యూతము ప్రారంభమగును; లేదా ? నీవతనికి నోడితివని యనుకొందుము.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

ఆ. వె. శకుని యెంతయెంత సామర్థ్యమున్నను, నాకు సందోకింత లేకయున్న
నాడఁబూనివచ్చి యపల కూరకపోవు, నంతనీమఁ డోర్క ! యమనుతుండు

భీష్మ—(తనలో) ఔరా ! యెంతటినీతిమంతున కెట్టియావేశము గలుగుచున్నది?

ద్రోణు—(తనలో) ఇప్పుడితఁడు తన్నే తాను గుఱుతింపనట్లు తోఁచదు.

క. పానాసక్తులు నబలా, ధీనులు మృగయాభునను కొంత యేగినపిదపన్
మే నెఱుఁగుట కల దకటా ! మానరు జూదరులు దానిమరణము దనుకన్.

శకు—(తనలో) ఇతఁడితరులెన్ని యంతరాయ ప్రయత్నము లొనర్చినను 'దుదకుమనకే యనుకూలుఁ డైనాఁడు. ఇఁక నాలస్యము చేయరాదు. "అలస్యాదమృతంవిషం" (ప్రకాశము) రాజా ! నీవు నాకన్నను సమర్థుఁడవే. సంశయ మేమి ? ఇదిగోఁ బాచికలు. ముందు నీవే మొదలిడుము,

ధర్మ—(పాచికలు పుచ్చుకొనుచు)

దుర్యో—(సంతోషముతో) ఇదిగోఁ బందెము. (రత్నఖచితములగు నూపురములు తీసి యక్కడ నుంచును.)

ధర్మ—(పాచికలు వైచును.)

దుశ్శా—(తొందరగాఁజూచి) గెలుపు మనది. (విచారముతో) కాదు కాదు.

ధర్మ—(సంతోషముతో) మరల నోడ్డుఁడు.

శకు—(జనాంతికము) కుమారా ! సంశయింపకుము. మొట్టమొదట నతనికిఁ గెల్పు గలిగించుట యెందులకనుకొంటివి ? మతింతయాదరము హెచ్చించుటకుఁ జుమా ! ఇది ద్యూతజ్ఞుల రహస్యము.

దుర్యో—నారాష్ట్రమును దప్పఁ దక్కిన యాస్తి ధనమును నోడ్డితిని.

ధర్మ—మంచిది. (పందెము వేయును.)

శకు—గెలుపు మాది. పాచిక లిటు తెమ్ము, ఒడ్డుము.

ధర్మ—(ఆవేశముతో) నా యావద్రాజ్యమును నొడ్డితిని.

శకు—సమ్మతించితిని (పందెమువేయును)

విదు—(ధృతరాష్ట్రునితో) అన్నా! చూచితివా? సుహృద్ద్యూత మెంతవఱకు వచ్చినదో?

ధృత—(విననియట్లు నటించును.)

దుశ్శా—(సంతోషముతో) మామా! పందెము మనమే గెల్చితిమి.

శకు—(తనలో) ఇక్కడికి నామేనల్లునిచింత తీరినది. (ప్రకాశము.) ధర్మనందనా!

క. ఓడితివి సర్వరాజ్యము. నేఁడిఁక నొడ్డంగ నేది నీకున్నది? యిం
కాడుట చాలించెదవో? యాడెదవో? యేదియే నుపాయము కలిమిన్.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

మ. బహుదర్పోద్ధతుఁ డైననీలు ననిలో భజించి యున్ జంభకు
న్నిహతుం జేసి యు శూరసేననృపతి న్నిర్జించి పాండ్యుల్ జయా
వహు నోడించి యనేకులన్ బ్రబలులన్ వారించి నాచేత నే
సహదేవుం డొనరింపఁజేసె, మఖు, మాసత్త్వాఢ్యు నిం దొడ్డితిన్.

శకు—అట్లయినచో నిదిగోఁ బందెము వైచుచున్నాను. (పాచికలుచూచి) మేమే గెల్చితిమి. ఇఁక నేమి యొడ్డెదవు.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

ఉ. ప్రాక్కటశౌర్యదర్ప లకుబర్బగనాళవదేశ వాసులన్
వీఁక నదల్చి పుష్కరవనీగతదుర్మదులన్ జయించి దు
ర్ధీకల దత్తకాదుల హరించినమన్ మఖిఁ గా నొనర్చు ను
ల్లోకు ద్విషద్విషాహీనకులు న్నకులుం బణ మిందు వైచితిన్.

శకు—(పందెము వైచిచూచి) మేమే గెల్చితిమి. (ఏకపక్కముగా) రాజా! సవతితల్లి కొమరు లనియా యేమి? మాద్రేయుల నొడ్డితివి.

ధర్మ—గాంధారరాజా! నీ భేదకతా చాతుర్యము నే నెఱుఁగనిది కాదు. అంతలోఁ గట్టిపెట్టుము! (ఆవేశముతో)

మ. భగదత్తున్ నగభేదిమిత్రు నని సంభావించి కాశ్మీరుఁ బాం
డ్యుఁ గుణాఢ్యాధిపు విశ్వగర్వుని సుధన్వుం బోర నిర్జించి శ్వే

తగిరీశుం బోర రేచఁ జేసి మిగులం దర్పించి నాచే మఖం
బోగఁ జేయించిన పార్థుఁ డింకుఁ బణమై యున్నాఁడు నాయానతిన్.

శకు—(మరలఁబందెమువైచి) రాజా! మేమే గెల్చితిమి చూచితివా!

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

మ. శిశుపాలుం బశుపాలునిం బలె జిగీషించెం జరాసంధునిం
గృశునిం జేసి వధించె నియ్యనఘుచేఁ గీడ్వడ్డయుక్కలనా
వశమే? పేర్కొన, రాజసూయమున కెవ్వాఁ డయ్యెఁ జేరేపకుం
డశనిప్రాయుఁడు భీమసేనుఁ డిటుఁ దా నౌఁగాక పందెంబొగిన్.

శకు—(పందెమువైచి) ధర్మనందనా! మాదేగెల్పు.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

చ. తెలిసినమాత్రఁ జంచు జగతీతల మెల్లను గెలిసేయ న
ప్పలుకులు సైఁచి ద్యూతపు నెపమ్మున పర్వము గోలుపోవు కా
వలుఁడు యమాత్మజుం డిటుఁ బందెముగా నియమింపఁ గాఁబడెన్
దలఁగనిదుష్టదైవము కతమ్మున నెమ్మనమూఁప నేరమిన్.

శకు—(పందెమువైచి) ఇదియును మేమే గెలిపించినది (ఏకసక్కెముగా) ధర్మనందనా

ఆ వె. మీకు నేగురకును మిక్కిలి ప్రియురాలు, యాజ్ఞసేని నొడ్డకుకట! నీవు
నిన్ను నొడ్డుకొంటి వన్నలినాక్షిని, ద్రౌపని యొడ్డు గెలుతువేమొ మగల.

ఆట్లొడ్డితివేని మేమింతకు ముస్సు గెల్చిన నీయావత్తుసొత్తును ఋణముగా వైచెదము.

ధర్మ—(యోజించి తనలో) కానిమ్ము చెడ్డకాపురమునకు ముప్పేమిటి? (సరికాళము)

చ. మరమపతివ్రతామణి సహాగుణాకరఁ బాంచాలపుత్రిసం
సరణమహాబ్దినాక నభిజాత వయోంభ్రంధ మ్మహాయశ
స్కర నవపద్మలక్షణఁ బ్రసన్నహృదంతర ద్రోపదిన్ దుషో
దరమున నేఁడు పందెముగ ధర్మతనూభవుఁ డొడ్డినాఁ డహో!

శకు—(పందెమువైచి) ఇదియును మేమే గెల్చితిమి. (అందఱును విస్మయముగ చూతురు)

(దుష్టచతుష్టయము సంతోషము సూచించును.)

దుర్యో—(విదురునిదిక్కు) విదురా! నీవుపోయి మాకు దాసియైన పాంచాలిఁ దోడ్కొ
నిరమ్ము. ఇకఁ ముందు తానొనరించుపనుల నేర్పఱించి మాయందఱి సమ్ముఖమ్మునన వి
నిపింపవలయును.

భీము—(కోపము సూచించును.)

విదు— (మండిపడి) ఓయీ! కురువంశోద్ధారక!

క. చెడిపోయెదునుమ్మీ దుం, దుడుకింతగఁ దగదు సాధ్వి ద్రోపది తానె
క్కడ? నీ వెక్కడ? నేనెక్కడ? తరతమభావ మింతగా నెఱుఁగుదువే?

నీ వేమనినను నాకుఁ గోపము లేదు గాని యటుఁజూడుము (భీము నిర్దేశించి)

చ. అతని నెఱుంగుదే? జగమునంతయు నొక్కట మ్రింగఁజాలు ను
న్నతుఁడకటా! కడుం బసితనంబు నిను న్బలవంత పెట్టి యి
ట్టితులువవృత్తుల న్గఱపెడి న్జెడిపోతివి పార్థు లేడ? నీ
మతమున దాస్యము న్సలుపుమా టది యేడ? దురుద్ధరం బహో!

ధృత—(ఎఱుఁగనట్లుగా) తమ్ముఁడా! ఏమి జరిగెను? ఎవరెవ రేమేమి యొడ్డిరి?

విదు—(అనాకర్ణితముగా)

క. మిత్రద్యూతంబని నుచ, రితు్రలఁ బార్థులను బిల్చి పేరేఁపి తుదిన్
శతృత్వము సాధించు న, పాత్రుని నిను దైవమెట్లు పరిపాలించుఁ?

దుర్యో—(తనలో) ఇతఁ డెప్పుడును శత్రుపక్షములోని వాడే; మనమితనితోఁ జెప్ప నే
కూడదు (ప్రకాశము) ఎవఁడురా? అక్కడ.

ప్రాతిగామి—(ప్రవేశించి) జయము జయము. ఏమియాజ్ఞ?

దుర్యో—(ప్రకృతమ్ము తెలిపి ద్రౌపది నియ్యెడకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

ప్రాతి—(నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి) అయ్యా మీయాజ్ఞఁ దెల్పఁగా నామె
యిట్లనియె.

దుశ్శా—ఏమనియెను?

ప్రాతి— భార్యను జూదమం దోడిన మహానుభావుఁ డిప్పటి కెన్నఁడును వినఁబడఁ
డు. అయినను దనోడి నన్నోడెనో? నన్నోడి తనోడెనో? కనుఁగొని మరల
రమ్ము. అప్పుడవసరమైనచో నేను వచ్చెదను '' అనియెను.

ధర్మ—(తలవంచుకొనును)

దుర్యో—సరే, ఈధర్మసందేహము తానిక్కడికేవచ్చి చెప్పుకొనినచో సభ్యులు తీర్చ
దరు రమ్మని చెప్పుము పొమ్ము.

ప్రాతి—(పోయి మరలవచ్చి) అదిగో నాయమ చనుదెంచి యాకురువృద్ధుల వెనుక
నున్నయది.

దుర్యో—అక్కడ నెందుకు నిల్వవలెను? ఇక్కడికే రమ్మనుము పొమ్ము.

ప్రాతి—(నిష్క్రమించును)

దుర్యో—(చూచి జనాంతికము) తమ్ముఁడా. వాఁడు భీమసేనునికి వెఱచునుగావున

క. నీవరిగి తోడితెమ్మది, కేసలముం గులటయాటఁ గిల్బిషమనిశం
కావిలుఁడవు కాకు మహో !, యేవురు పతులుండి సాధ్వి యెట్లగునొక్కో ?

దుశ్శా—(జనాంతికము) అన్నా ! ఈపన్నగడ కుంతి యెందులకు బన్నినదనుకొంటివి? తన్నుఁగోడ లెప్పుడేని యాక్షేపింప కుండుటకుఁ జుమీ ! (ప్రకాశము) ఇదిగో తోడితెత్తును. (కొంతవరకు జని తనలో) ఓహో ! నన్నుఁజూచి యెక్కడికో పోవుచున్నదే !

ఉ. ఎక్కడికేగ ? దింక మగలేవురు నాకుఁ గలారటంచుబల్
నిక్కెదు విఱ్ఱవీఁగెదవు నేఁడు మదర్థమువైతి వోసి ! నీ
కక్కసమెల్లఁ బోనడచుకాలము వచ్చెనులే యిఁకేటి ? కీ
తక్కులు దాసివైతివిగదా ? పనిచేయుము చెప్పినట్లుగన్.

లేదేని నీమానప్రాణంబులు దక్కవు. దుశ్శాసనుండు చండశాసనుండని యెఱింగి మసలుకొనుము, (నిష్క్రమించును.) (తెరలో)

నేనేకవస్త్రను రజస్వలను దూరముగాఁదొలఁగుము ఇట్టిరూపఁ నేను గురుజనస్థానం బగు నాస్థానంబున కెట్లు రానయ్యెడిని ?

కర్ణు—(దుర్యోధనునితో జనాంతికము) సఖా ! చూచితివా ? ఎంతలో నెట్లు బొంకుచున్నదో !

దుర్యో—అట్టిబొంకులకు మనదుశ్శాసనుఁడు పాటించువాఁడు కాడు గదా ? వినుము తగిన యుత్తరమునే చెప్పుచున్నాఁడు ! (తెరలో)

ఆ. వె. ఏకవస్త్రవేమి ? యేకవస్త్రవె యాదు, కాక విగతవస్త్రగావుగాదె ?
దాసి కిన్నివగలు తగవు నీటక్కరి, తనము మానిరమ్ము తడయకిపుడు.

(శిరోజములు పట్టుకొని యీడ్చికొనివచ్చును.)

(భీష్మాదులు తలలు వంచికొని విచారింతురు.)

ద్రౌప—(శోకముతో) ఓహో ! కురువృద్ధులారా ! ధర్మనందనుండు దైవవశమ్మున నన్నోడినను నోడుఁగాక. మీయట్టి వివేకులు గలసభలో నన్ను వీఁడిట్లు పరాభవింపఁజూచి యూరకొనుట తగవేకదా ?

భీము—(విచారముతో) అన్నా ! ధర్మనందన !

క. ఓడితివి పతుల్ నలువురఁ, బాడియె వీరేమి మనల బాధింతురు ? పూఁబోఁడిఁ ద్రౌపదిఁ బణ మిడి, యాడుదురే ? యెందుగలదె ? యపకీర్తమిటుల్.

(కోపముతో) ఇట్టియెడల నిన్నేమిచేసినను దోసము లేదు. నీబాహువులు తెగఁబెట్టి
నఁగాని నాకీకోపము తీరదు.

అర్జు—(వారించి) అన్నా! శాంతింపుము.

క. ఆడెడిది జూద మందుఁ, బాడియె యిటుల్ తోఁచు? ధర్మవర్తనుఁ డితఁడే
జూడ జనునదియ ధర్మము! కూడదనం జాలునంత కోవిదుల మొకో?

విక—ఓహో! సభాస్తారులారా!

ఉ. అందఱు నాఁడువాండ్రు గలయట్టిర యిట్టిసభ న్సతీమణి
న్నిందితఁ జేయఁగానగునె? నీమలమే? తగ మొక్కొ? యన్నముం,
బందలకేని యిట్టికృతి పాడియె? లోకము మెచ్చునే? యశం
బొందెడి వారికిం జనునొకో? యిటు లూరక చూచుచుండుటల్.

కర్ణ—కుమారా! యనేకులు పెద్దలున్నయెడ నీకీయధిక ప్రసంగ మెందుకు? ఇంతకును
నియ్యది పతివ్రతయైనచో నీవన్నట్టు తప్పని యధర్మమే కావచ్చును. కులటయెడ
నిట్టి నీతులతో నవసరముండదు. మిన్నక కూర్చుండుము.

విక—తండ్రీ! యిప్పట్ల గురువుల కెదురాడక తప్పక వచ్చుచున్నది.

తే. గీ. ధర్మసూక్ష్మమ్ము తెలిఁగెడి ధన్యులన్న, దొరకరెక్కడనో కాని. ద్రుపదపుత్రి
కులటయే యనుకొందమక్కులటకేని, మానవంతులొప్పరుకదా! మానహాని.

కర్ణ—(కొంచెము కోపముతో) అంతతోఁ జాలింపుము. పుంశ్చలికి మానహాని యొకరు
చేయుటయెందుకు? తనంతనే సిద్ధించుచున్నది. తెలిసియుఁ దెలియని ప్రచారము
లు గట్టిపెట్టుము.

దుర్యో—తమ్ముఁడా? పాండవులయు ద్రౌపదియొక్కయుఁబట్టమ్ములొలువుము.

(పాండవులు తమపైవస్త్రమ్ములఁదీసి యొక్కెడ నుంతురు.)

దుశ్శా—(ద్రౌపది పైఁటకొంగు పట్టుకోఁబోఁగా నామె తొలఁగించి చనఁగా నతఁడు
వెంటనంటి చీరలాగును)

ద్రౌప—మ. కరుణాదూరత నూరకుండి రయయో గాంగేయముఖ్యుల్ మహా
పరిభావమ్మున కోర్వరామిఁ దలలన్ వక్షమ్ములోఁ గ్రుక్కిదు
ర్భర దీనస్థితి నున్నవారలు పతుల్ రారే ననుంబ్రోవవే!
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునిఁక కృష్ణా! దీనసంరక్షణా!

దుశ్శా—(తనలో) క్రింద నొకచీరయున్నదే! (మరల చీరలాగును)

ద్రౌప—మ. తరుణీరత్నముగాదో ? యాసిరి ప్రమాదంబెప్పుడుఁ జెందదో ?
త్వర నీకుం దగఁ జెప్పిపంప దదియేబాగంచు లోనెంచెనో ?
సరి యామాటలకేమి ? చెల్లెలని యిచ్చన్ గొంత చింతింపుమా ?
శరణం బెవ్వరు లేరు నాకునికఁ గృష్ణా ! దీనసంరక్షణా !

దుశ్శా—(యథాప్రకారముగా నుండుటఁ జూచి మరలఁ జీరలాగును.)

ద్రౌప—మ. గిరికేలం ధరియించి గోపకుల రక్షింపంగలేదే ? పడిన్
కరిఁగాపాడఁగలేదె ? చక్రమున నక్రమ్మున్ విదారించి, ని
ష్కరుణాదృష్టిని నన్నుఁ జూడఁ దగవా ? కాపాడవా ? సోదరా !
శరణం బెవ్వరు లేరు నాకునికఁ గృష్ణా! దీనసంరక్షణా !

దుర్యో—(కర్ణునితో) సఖా ! చూచితివా ? ఈబంధకి చాతుర్యము. ఎన్నివస్త్రమ్ములి మిడ్చి కట్టికొన్నదో !

కర్ణ—ఇది కడువిచిత్రముగా నున్నది. (యోజించి) ఇన్నివస్త్రమ్ములిమిడ్చి కట్టికొన్న దనుటకును దోఁచకున్నది.

దుశ్శా—ఓసీ ! పంచభర్తృకా !

గీ. ఎప్పుడుగాని యసత్యమ్ము నెఱుఁగఁడనుచు, నీదుభర్తను వర్ణింతురుగాదె ? జనులు
అట్టివానికి భార్యవై యెట్టులంటి ?, వేకవస్త్ర నటం, చిన్ని కోకలుండ.

భీష్మ—(తనలో) ఓహో ? ఆపద్బాంధవుఁడగు శ్రీకృష్ణునిదయ ద్రౌపదిని గాపాడినది (ప్రకాశము)

ఉ. ఎందుకు నేను గల్గి ? మఱియెందుకు ద్రోణుఁడు గల్గి ? యక్కటా !
పంద విచిత్రవీర్యజుఁడు పాపి తనూజులఁ గాదనండు వీ
నిం దునుమన్ వలెన్ విదురుని న్నను ద్రోణుని గాదటంచు నీ
నిందితమైన జూద మవినీతుఁడు తా నిటు సమ్మతించునే ?

(కత్తి దూసి ధృతరాష్ట్రునిపై కరుగఁబోవ విదురుఁడు వారించును)

ధృత—తమ్ముఁడా ! యేమిజరుగుచున్నది ? ఎందులకాకలకలము ?

భీమ—(కోపముతో) ఓయీ ! నీకుఁ గన్నులు గానరావు గాని చెవులు వినరావా ? పాంచాలి పెట్టుకొన్న మొఱ్ఱవినియును; విననియట్లు నటించుచున్నావుగా ? కానిమ్ము,

శా. పిన్నల్ పెద్ద లనేకు లున్నసభలోఁ బెంపేది దుర్మార్గుఁడై
నన్నిన్ వాసియు నుంత చూడ కకటా ! పాంచాలి నీరీతిగా

బన్నం బందగఁజేయు నీఖలుని నిర్బంధించి వక్షస్స్థలం
బు స్స్నైనె పగిలించి శోణితము నామోదంబుమైఁ గ్రోవెదన్.
ఈదుశ్శాసను నిట్లు చేయనైతి నేని ?

క. అధముండ జడుఁడఁ బూర్వపుఁ, బృథివీశులగతికిఁ దప్పవెకలిఁ గుష్ట
ప్రథమావతారమూర్తిని, పృథానిహంతకుఁడ నింక విన్యేమిటికిన్.

దుర్యో—(తనలో) అధముఁడవే కాకున్నచో భార్యకట్టి యవమానము జరుగుచుండ నెందుల కూరకొందువు ? నీమాటట్లుండ నీభార్య యనేకవిధములచే నధమురాలైనదిలే?

వికు—అన్నా ! యెందుల కిట్లు తెలుఁగనట్లు నటించెదవు ?

తే. గీ. చెప్పలేద ? వికర్ణుండు చెవులు లేవె, అతనిపాటి యోగ్యుండు ధీయుతుఁడు జ్ఞాని
యీసభనొకండుగలఁడె ? నీయిష్టమింక, కురుకులనుడంగ జూదంబు జరుపునాఁడె.

నీకొమరుండు దుశ్శాసనుండు ద్రౌపదిం బలాత్కరించి చీర లొల్చుచున్నాఁడు అంగులకు సుయోధనాదులు సంతసించుచున్నారు.

దుశ్శా—(తనలో) అక్కటా ! విప్పి విప్పి విసువెత్తినది. చీరలరాసులు పర్వతప్రాయములుగా నైనవి ! ఇఁక నేమిచేయుదును ?

ద్రౌప—(దుఃఖముతో) అక్కటా ! ధర్మజ్ఞులారా ! అట్టిద్రుపద మహారాజునకుఁ బట్టినై పరాక్రమైకధనులగు సోదరులకుఁ దోడఁబుట్టువునై, విపక్షగజహర్యక్షులగు పాండవులకు ధర్మపత్నినై యేనిట్లుపరిభవంబందుచుండం జూచి మీరందఱును మిన్నకుండెదరు గా! ఇది యేమి న్యాయము ? పోనిందు నేను మీరికి దాసి నేమొ తెల్పుఁడు ? దాసినే యనుకొందు. అయినచో నిట్టి పరాభవ మొందఁదగిన కార్యమేమి యొనర్చితిని ?

భీష్మ—(విచారముతో) అమ్మా ! ద్రుపద రాజనందని !

ఉ. చచ్చినవానిపోల్కిఁ బెలుచన్ మతిపోయిన వానిమాడ్కి నే
నిచ్చటనుంటి నీశ్వశురుఁ డేమనుకొంటివో ? వాలియుద్రిచ్చ బల్
కుచ్చితుఁ, డెందుకీవు మముఁ గోరెదు ? ధర్మము చెప్పుచుంచు ను
ద్వృచ్చరితుండు ధర్మజుఁడు దానిది సెప్పనలేన్ సతీమణీ.

నీ కేమియుం గొదవ రానేరదు. ఇక్ష్వాకువంశ నాశనమ్మునకై యీదురోదరం బేర్పడినది.

కర్ణ—(ఎకసక్కెముగా)

తే. గీ. తరుణి ? యుష్మదీగోద్దువందమునవిసుము, లొందనలసెను బతులిందఱుంబుఁజేసి
ఏమి సార్థక్య మిందఱుహీనులుండి, తగినవానిఁగనొండొక్కనిఁ దగులుకొన్నుము

దుర్యో—(విలాసముగాఁ జూచి తనతొడఁ జూపించును.)

భీము—ఉ. తొడఁజూపించెదురా దురాత్మ ! తులువా ! ద్రోహీ ! కులఘ్నా ! జడా !
వెడఁగుం బోక లడంపఁజాలఁడొకో ? యీభీముండు, కామానలం
బుడిపింతు న్నిను మోరిపాపి ! గదచే నూరుద్వయంబుం బొడిం
బొడిగా జేసినయప్డు డేడ్చెదవుకే పోల్చెది బల్ పేరవై.

(మండిపడి మీఁదికుఱుకఁబోవును.)

భీష్మ—కుమారా ! యిది సమయముగాదు శాంతింపుము.

అర్జు—అన్నయ్యా ! శాంతింపుము.

ద్రోణు—కుమారా ! పవమాననందన

క. కురుకులము నశించుటకై, ఘోరూపాలు జనించె నిట్లు దౌర్బలమునకుం
దతికాదు ధర్మనందను, మరియాద న్నిలుపు మయ్య సమయఁ గనియైనన్.

ధృత—(తనలో) అక్కటా ! నాకొమరు లెంత దుర్మతులైరి ? సుహృద్ద్యూత మెంతన
ఱకు వచ్చినది ! ఇఁక నేనెట్లు లీయుపద్రవము నారింతును ? (యోజించి) ఇట్లగుఁ
గాక. (ప్రకాశము) నాయనా సుయోధనా! ఏమియీ యాగడము.

ఉ. ఏఁడులు హెమ్మవన్కాఁగి సేవపుబుద్ధులు నీకు హెచ్చెనా
నాఁడె నశింపఁజేసెదవె ? నాకులశీలములెల్ల, నుంతమో
మోడకద్రోవది న్సతి నయోనిజ నింత యనాదరింతె ? యీ
కూడని చెయ్వు లెట్టులొడఁ గూడెనురా ? చనురా దురంతనుల్

క. కడు యోగ్యులైన పాండవు, లిడుమలపాలైరి నీవు హేతువుగ, నిఁకే
నుడుగుము దుండగపున్నడ. వడి పచ్చనికొంప మాపఁ- బాడియె పుత్రా!
(పాంచాలిదిక్కై) అమ్మా ! ద్రుపద రాజనందని !

క. ఎఱిఁగి రుణ నెఱుఁగరి తులువల, దురాత్ములను సుంతగులను ద్రోహులమ్మన్
భరియింపుమమ్మ నానుతు, తిరస్కృతిన్ మఱవుమమ్మ తేఁకువకలిమిన్.

ఈతప్పునకై నీకేమ్యది యిష్టంబయ్యెనియు నడుగుము ? చేయుటకు నిప్పటకు సంసిద్ధుఁ
డనై యున్నాఁడను.

ద్రౌప—అట్లు వరమొసంగెదవేని ధర్మపుత్రుని దాస్యమువలన విముక్తుం జేయుము.
దానిచే నయ్యనఘుకొమరుం డగుప్రతివింధ్యుని గురుకుమారులు దాసపుత్రుండని
యాక్షేపింపకుందురు.

ధృత—ఇచ్చితిని. మఱియొండు గోరికొనుము ?

ద్రౌప — ధర్మనందనుతమ్ములు తమతమ శస్త్రాది సాధనమ్ములతో దాస్యమువలన విము
క్తులగునట్లొనరింపుము.

ధృత — ఇచ్చితిని, మఱియొండు గోరుము.

ద్రౌప — ఇంతకన్న క్షత్రియసతికి నధికారము లేదుగదా!

ధృత — అమ్మా! నీయోరిమికి సంతసించితిని. నీవుగోరకున్నను నేనే యిచ్చుచున్నాను.
కైకొనుము!

తే. గీ. ద్యూతమున నేఁడు ధర్మజుండోడిన, యెల్లరాజ్యము నొక్కింతయేని మిగుల
కుండ నీకిచ్చితిని మోదమొందుమమ్మ, దుస్సలయొకండు నీవొండె? ద్రుపదపుత్రి!

శకు — (జనాంతికము) కుమారా!

తే. గీ. ఎంతకష్టించి తెచ్చిన నేమిఫలము? యమ్మ చేసె మనపరిశ్రమమ్ము రాజు
కోరకుండఁగ నేయిచ్చె నూరకీతఁ, డొకఁడు గణియింప గుణియించు నొక్కఁడకట!

దుర్యో — (జనాంతికము) అవును; కార్యద్రుహులయీముసలమున మన ప్రయత్నములన్నియు నిట్ల
నే యగుచున్నవి. (యోజించి) ఎవరొప్పుకొన్నను నిందులకు దురభిమాన గ్రస్తుండ
గు భీమసేనుండు మాత్రము నొప్పికొనఁడు.

దుశ్శా — అవును నీవనినట్లేకాని యొకవేళ నాతఁడును నొప్పుకొన్నచో నుపాయమేమి?

శకు — ఉపాయమున కేమున్నది? తిరిగియు జూదమని పిలిచిన ధర్మజుఁడు వెనుతీయు
వాఁడుకాఁడు. అయ్యెడ నింకొకయుక్తి పన్నుదము.

ఉ. ఓడినవారు కానలను నుండవలె న్బదిరెండు నేఁడు, లా
క్కేఁడతిగూఢవర్తనమునుం జరియింపఁగ నొప్పనయ్యెడన్
జాడయెఱుంగ వచ్చినఁ బునర్వనవాసము గూఢవాసమున్
బాడికిఁ దప్పకుండ సలుపవ్వలె నియ్యది పందెమయ్యెడన్.

అని యేర్పఱిచి యోటుపఱిచి యడవులకుఁ బంపుదము.

కర్ణ — ఇది కడుఁజక్కని యుపాయమే కాని నన్నడిగితిరా —

ఉ. పోరిజయించి రాజ్యమును బొందుట యయ్యది కీర్తి నిచ్చు బెం
పారును దానఁ దేజము, సమస్తజగమ్ములు మెచ్చు నెవ్వరు
న్నోర్వరు మెదల్పలేరు శమనుం డెదురైన నదల్తు గెల్తు నివ్వా
రొకలెక్కయె యొక్కొ? విలువట్టుట కేమిఫలమ్ము? భూవరా?

శకు — నీవు చెప్పినది తుట్టతుదకాచరింపఁ దగినయది కాని ప్రప్రథమమున నేతగినది కా
దు, మనమిప్పు డీయుద్యోగమునుండి యీసంగతులు వింటిమేని వృద్ధరాజు కృత్యమ్ములనకు

సమ్మతించినవారమగుదుము. కావునఁ బోవుదము, పదుండు. (దుష్టచతుష్టయమును
వికర్ణుఁడును నిష్క్రమింతురు.)

ధృత—తండ్రీ! ధర్మనందన!

క. నీవు కడు మంచివాడవు, కావలులై నాకొమరులు కావింపుమపరీ
భావము సైఁపుము రాజ్యము, ద్రోసదికిచ్చినగమ్ము తోడ్తోన్ గొనుమీ.

క. మోహమునఁ దప్పు లన్నియు, ధీరులు సయిరింపఁదలయుదుఁ దెలియుదు తన,
కెవ్వారలు సెప్పిన వినఁడు కు, మారుఁడు నాకెల్లగతులు మారకుఁడయ్యెన్.

ఏమి సేయుదును? నీవు నాయందుఁ గను భక్తుండవు నీ కెగ్గుఁ గలిగెఁ గదా! యని విచా
రింపుమంటే నన్నుం జూచి నాకొమరులయెడఁ బగ దిగఁద్రావి యనాపూర్వముగ
నింద్రప్రస్థపురమునకుం జని రాజ్యంబేలుకొనుము.

ధర్మ—జనకునాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాఁడను.

భీమ—(కోపముతో)

మ. కొలువిం గాల్చుచు నీరమున్ జిలుకునీకూర్మింత్మ్మ వాక్నైపుణిన్
బరిభావింబు దలంపకే శిరము సూఁపం జెల్లునే? దీవసం
బరముం గట్టైనె? యింతదీఁదశయే? భాగ్యాకృపాసంభృతి
స్థిరనేలించునె? భీమసేనుఁ డకటా! సిగ్గేది ధర్మాత్మజున్.

ఉ. ఉత్తమమధ్యమాధమము లొక్కటికొక్కటి తీసిపోవు నీ
విత్తములందొకండు తనవృత్తికిఁ గైకొనఁ జెల్లుగాక స్త్రీ
విత్తముఁ ద్ముందును వివేకియు నాయమనంచనుఁడు దా
నత్తికి నత్తునంత యధమాధముఁడే? మృతులైరె? సోదరుల్.

అర్జు—అన్నా! పరికృత మీమాచన యేమనుకు? భార్యకృపచేత ననియేలయనుకోవలెను?
ఆర్యకృపచేత నని యనుకొందము. భవితవ్య మెట్లుజరుగునో అట్లే జరుగును. పోవు
దముపదుండు (పాండవులుసతీసమేతముగా నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు.—రాజా! తుదకు మంచిపని చేసితివి. ఈకారణమున నీకు సలగ్గు గలుగుఁగాక.
(తెరలో) దుర్యోధనమహారాజుగారు తండ్రిగారితో నేదియో యాలోచించుటకు వచ్చు
చున్నారు గావున సభ్యులందఱును జనుఁడు.

(ద్రోణభీష్మాదులు నిష్క్రమింతురు.)

దుర్యో—(ప్రవేశించి) తండ్రీ!

క. నీ కేమి వెఱ్ఱ యెత్తెనె ?, యాకోడలియందుఁ బ్రేమ మంతగ్గలమే ;
యేకారణమున రాజ్యం, బాకులటకు ధార వోసి తకటా ! చెప్పుమా.

ధృత—(తనలో) అప్పుడే పోయి యెవరో యీసంగతి వీనికిఁజెప్పినారే (ప్రకాశము) నాయనా ! ఈయకున్న నాభీముని ముందు మనకు బ్రతుక వశమటోయీ !

దుర్యో—మంచిది ; ఆభీమున కిప్పుడు మాత్రము మంచివారమైతిమా ? ఏకారణముననో చిన్నప్పటినుండి మేము పరస్పరవైరులము; అదిగాక.

ఆ. వె. కొలిచి వెట్టి నెత్తి గోఁకికొన్నవిధానఁ, బాము నింట నుంచుపగిదిఁ బాండు
పుత్రికులను బరమశత్రుల రాజ్యము, నందయుంచు టెట్లు ? లర్హ మకట !

ధృత—(తనలో) వీఁడెట్లును వృద్ధినొందువాఁడు కాఁడు. నే నేమి సేతును ? (ప్రకాశము) అప్పటికి నాకుఁ దోఁచినచందమున వృద్ధసమ్మత మగుగతి నట్లుచేసితిని; ఈ మాటకు నే నన్యథా సంచరింప వీలులేదు. పయిననీయిష్టము.

దుర్యో—అట్లయినచో వారల నింకొకపరి జూదంబాడుటకుఁగాఁబిలిపింపుము.

ధృత—(తనలో) అక్కటా! యేమి చేయుదును ? (ప్రకాశము) తిరిగియుఁ బాంచాలిని బరిభవింపఁగలయూ ననియేనా ?

ఉ. అన్నకు నోడి భీముఁడును నర్జునుఁడున్ గవలున్ సతీమణిన్
బన్నము సేయఁ జూడఁగ మిముఁ బొందల నోర్చి రింక వారి
డన్నను గిన్నుఁ దలఁప కాగ్రహస్ఫూర్తి మెయిన్ గడంగి మీ
యున్నతి రూపుమాపుదు రహో ! యిప్పు డేటికి జూద ? మాత్మజా.

దుర్యో—చేసినపనియే చేయుటకు నేనంత వెఱ్ఱివాఁడ ననుకొంటివా యేమి ?

క. ధనసంబంధమ్మునుస్త్రీ, జనసంబంధమ్ము రాజ్యసంబంధము లే
కనివార్య మైనవేళ్లోక, పనిపంతముగఁ జేసి యందువర్తింతు మొగిన్.

ధృత—అట్లయినచో మీతల్లితో యోజించి పిలిపింతును. ఇప్పటి కీవిచారము కట్టిపెట్టుము. (అందఱురు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్ము నందుఁ
జతుర్థాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

పంచమాంకము.

(అంత నొకదాసి ప్రవేశించును.)

దాసి—(తనలో) నాయొడయురాలగు నూర్వశి యర్జును విడిది కరిగి యతఁడేమి యొనర్చుచున్నాఁడో చూచిరమ్మనియెఁ గావున నరసిపోయెద. (పరిక్రమించి యాకాశముఁ జూచి) అప్పుడే భగవంతుడగు చంద్రుఁడుదయించినాఁడు. ఇఁక నాలస్యమొనరింపఁదగదు. (పరిక్రమించిచూచి) అదిగో నర్జునుని యనుచరు లటుపోవుచున్నారు. వారలవలనఁ దెలియకున్న పిదప నాపెం దీసికొనివచ్చెద. (నిష్క్రమించును) (ప్రవేశము) (అంత నూర్వశి చెలికత్తెతోఁ బ్రవేశించును.)

ఊర్వశి—(తనలో) మనోరథము నెఱవేఱెడినా ? నెఱవేఱకేమి? ఇందులకొక సూచన గన్పట్టుచున్నది. ఏమన, ఇందురిందు తనకుఁ దానయై "చెలీ నీవీ రాతిరి నాకొమరు కేళీగృహమున కరుగు" మని యాజ్ఞాపించెఁగదా ? (సంతోషముతో) చిరకాలానురక్తనగు నాకిది యెంత యనుకూలమైనయాజ్ఞ ! (ప్రకాశము) చెలీ ! ఇఁక నెంతదూరము పోవలయును ?

చెలి—అదిగో నయ్యదియే మేడుగు.

ఊర్వ—అట్లయిన నేనియ్యెడ ద్వారమ్మునసే యుండెదను గాని నీవరిగి నారాకం జెప్పుము.

చెలి—అట్లనే యొనరించుచున్నాను. (భవనములోఁ బ్రవేశించుట నభినయించి) అదుగో, ఆయెడ శయ్యామాత్రపరాయుండై యర్జునుఁ డున్నవాఁడు పోయి విన్నవించెద. (అంతయథోక్తముగా నర్జునుఁడు ప్రవేశించును.)

అర్జు—(తనలో)

క. అన్నలు దమ్ములు సతియును, నున్నారు వనమ్మునందు నొకఁడనరై యే
నిన్నాకమందు సుఖినై, యున్న ఫలంబేమి ? యెప్పుడో ? యేగుటిఁకన్.

రేపటఁ దండ్రితోఁ జెప్పి యొప్పించి యాజ్ఞఁగొని వేగమ యన్నన్ జూడఁ బోవలయు.

పంచమాంకము.

చెలి—(సమీపించి) మహారాజా ! జయము, జయము. ఊర్వశి యింద్రప్రేరితురాలై వచ్చి ద్వారంబున నిల్చియున్నయది.

అర్జు—(తనలో) ఏమి ! ఇట్టిసమయమ్మున నెందుకు రావలయును ? అందులోఁ దండ్రి ప్రేరణకూడ నెందు కుండవలెను ? (ప్రకాశము) ప్రవేశపెట్టుము.

చెలి—చిత్తము. (పరిక్రమించి యూర్వశితో)-అమ్మా ! సెలవైనది.

ఊర్వ—నీవరిగి మరల వేకువజామునకు రమ్ము.

చెలి—(నిష్క్రమించును)

ఊర్వ—(ప్రవేశించుట నటించును) ఔరా ! ఇతని నింతకు మున్నింద్రసింహాసనంబునఁ జూచినప్పటికన్న నిప్పు డెక్కుడు సొబగు గన్పట్టుచున్నదే ! (యోజించి) కాదు, కాదు. ఇది రాత్రిసమయముగదా ! ఈప్రభావము దానిదియై యుండునా ? అదియును గాదు. స్వతోరమణీయములగు వస్తువులు క్రమక్రమముగా నాసగొలుపుట సహజమై యున్నది.

అర్జు—(శయ్యడిగ్గి చేతులు జోడించి)

క. కొమరునిపై దయకలిమిని, నమరాధిపు డనుపఁ జూడ నరుదంచితె ? యో
యమ ? సంతోషమ్మయ్యెను, శ్రమయేమిటి ? కేన యటకు ? జనుదేరనొకో ?

ఊర్వ—(తనలో) ఆహా ! యేమి యీవినయము ? కాని యిందీతఁ డేలొకో నాపై మాతృభక్తిం గనఁజేయుచున్నట్టున్నాఁడు. (యోజించి) కాదుకాదు. తన కులదేవతలయందుఁ గలగౌరవాతిశయముచే నిట్టులాడి యుండనోపును. (సంశయముతో) కొమరునిపైననుగ్రహ మనఁగా నేమో ? ఇట శ్లేషపొడకట్టుచున్నది యౌవనవంతుఁడనైన నాయందలి ప్రేమచే వచ్చితివా ? యని యతని యాశయమైయుండును. (తలపంకించి) ఆప్తేయయినచో 'ఓయమ' యని యేల సంబోధించును ? (యోజించి) సంబోధించుటకేమి ? ఇదిగౌరవార్థము కావచ్చును, ఐనను వావివరుసలతో వేశ్యలకేమి యవసరము ? ఇతఁడు నన్ను ధృఢముగాఁ గామించియున్నాఁడు లేనిచో నిట్టిసమయమున నొంటరిగానున్న తనయొద్దకు వచ్చుట కేల యంగీకరించును ? ఇదిగాక "నేనే నీగృహమ్మునకు రాదలఁచి యున్నాఁడ' నని యెందుకుఁ జెప్పవలయును ? అయినను గొంచెము మాటలాడిన పిదపఁగాని నిశ్చయము తెలియదు. (ప్రకాశము) కుమారా ! (నాలుకకఱచుకొని తనలో) అక్కటా ! నేనుగూడ సందిగ్ధార్థముగనే సంబోధించితినే ! (ధైర్యముతో) కాని

మ్ము; అతఁడు మూర్ఖుఁడా యేమి? యీశబ్దము యౌవనవంతునే న్యాయముగా బోధించునని తెలియకపోఁదు (ప్రకాశము) కుమారా!

ఆ. గీ. వ్యాసుఁ డిచ్చినమంత్రమ్ము పఠన చేసి, యమ్మహాదేవు నారాధనమ్మొనర్చి
పాశుపతమును గైకొని స్వర్గలోక, మరుగుదెంచుటచే ధన్యురాలనైతి.

అర్జు—(వినయముగా)

తే. గీ. జన్నములుఁ జేసి తపములు సల్పిగాని, పొందఁగారాని యీలోకమునకుఁ దండ్రి
యనుమతిం జేసివచ్చితివనక యిట్లు, తాఱుమాఱుగఁ బల్కు టెంతయును వింత.

ఊర్వ—రాజాగ్రణీ! నాయభిప్రాయ మిది.

క. స్మరసుందరుండవైని, ర్జగనాధునికన్న మేటిశౌర్యమ్మున కా
కరమగు నీపరిచయమున్, బొరసినలోకమ్ము స్వర్గమున కధికంబౌ.

ఉ. కావలు లైనకౌరవుల కాఁగణమై వనవాస మబ్బె మీ
కేవురకున్ సతీమణికి, నియ్యది మీకతికష్టమైననున్
భావుకమయ్యెఁ మాకుఁ, గనుపండువుగా నినుఁ జూచుభాగ్యమా
యీవగఁ గాకకల్గునె? మహేంద్రుఁడు మేమును నీకు లత్యమే.

అర్జు—(తనలో) ఈపెవాగ్వ్యాహారం జూడ నేదోశధమునఁ బొడకట్టుచున్నది. ఇంతకు నియ్యెడకు రాగఁత మేమైయుండునో? (యోజించి) మాచుటకేయైన నిసివేళ నేలరావలయును? ఇది తగదనిచెప్ప యవ్వలకుం బంపుదునా? (సంశయించి) తగదనిచెప్పుట కిప్పటి కీమె చేసినయకృత్య మేమున్నది? ఇట్లుగఁ గాక (ప్రకాశముగా)

తే. గీ. ప్రొద్దు వోవుచు నున్నది పురుషులెవరు, వెంటలేకుండ వచ్చితివోఁటి నింటి
కరుగఁగావలెఁ గాఁబోలుఁ దరుణిగూడ, నింతవఱకునురాదు నీవిపుడ చనుము.

ఊర్వ (తనలో) ఇతనిగాంభీర్యము కడుశ్లాఘనీయము. వలచినచో నిట్టివానినే వలవవలయును. (లేని కోపముతో)

ఉ. వచ్చినకార్య మేమనవు భావ మొకింతయుఁ దేలనీవు నా
కచ్చెరువయ్యెఁ బూరుషుల కక్కట! యింతటి ధైర్యముండునే?
మెచ్చఁగవచ్చు నిన్ను, వినుమీ వచియించెద నాకు నేనయై;
వచ్చిమనంబు నీకడకు నన్నిటఁ దెచ్చె నిఁకేడ కేగెదన్.

తే. గీ. నారదాదులవలన నీనామరూప, ములనువిని నీ దర్శనమ్మునకు రాఁగ
నెడను వేచుచునుండ నదృష్టమిట్లు, తనకుఁ దానయి పండె నుదారచరిత.

అర్జు—(తనలో) ఓహో! యీమె తనకుఁ దనభావము స్పష్టపఱచినది. కాదు కాదు. మొదటినుండియుఁ బ్రతిపదమునను సత్కవికవితారచనం బోలె నేదో యొకవిధమునఁ బ్రకృతమును సూచించుచునే యున్నది. ఇంద్రునకు నుంపుడుకత్తెయగుటచే నీమె నాకుఁ బరమపూజ్యురాలును దల్లివంటిదియును గావున నిందుల కంగీకరించుట యిహపరలోకదూష్యము. (ప్రకాశము)

చ. తెలిసె భవన్మనోరథము దేవవిలాసిని? నీకు నేతయా
నలఘుఁడు నాకుఁ దండ్రియగునప్పుడు తల్లివినీవుకావె? యి
ప్పలుకులు విన్న నెవ్వరును బాపమటంచును రోయరొక్కొ? నీ
తలఁ పసమంజసం బగుఁగదా? పగదానవె? లేకయుండినన్.

ఇదిగాక మావంశజుండగు పురూరవునకు నీవు కొంతకాలమ్ము భార్యవని వింటిని. దానం జేసి నాకు బరమపూజ్యురాల వగు నీవుకదా! కావున నాయెడ నాగ్రహింపక యీతలఁపుడిగి నన్ననుగ్రహింపుము.

ఊర్వ—(తనలో) ఓహో! మొదటనే యీతఁడిట్టి యభిప్రాయమును సూచించినాఁడు. నేనే పొరఁబడితిని. కానిమ్ము ఈయంశమున కుత్తరమే చెప్పలేకపోదునా? (ప్రకాశము) రసికవరా! ఈమాత్రమెఱుఁగకయే నేను నిన్నుఁగామించితిననుకొంటివా?

తే. గీ. భూమిలోకపు మాజాతి భామినులకు, వావివరుసలతో ననావశ్యకంబు
స్వర్గముననున్న మాకివి చాగుటెట్లు? పల్లెనేలేని కట్టెట్లు? పట్టనముల

ఇదియిట్లుండుము రణనిహతులకు స్వర్గంబు నియతమని నీవెఱుఁగనిది కాదుగదా!

మ. ధృతరాష్ట్రాత్మజులొక్కనూర్గురు భవత్తేజోనలంబందు నా
హుతి గాఁబోదురు నేఁటరేపట, సమాయోగంబు మాతోడ నా
శతమున్ గాంచకయున్నె? వారితనుజుల్ సంబంధమా మీఁదటన్
బ్రతిషేధింతురె? నేఁడె పుట్టినదొకో? స్వర్గంబు రాజోత్తమా!

అర్జు—పితృప్రేయసీ! నీవువచించిన సమాధానమియ్యెడల సరిపడదు.

క. దేహాంతరమ్మునందీ, యూహలు జనియింపకుండుటొప్పును నొకటౌ
దేహమ్మున నీకృత్యం, బాహా! యంగీకరింతునా? మోవఁడేనిన్.

ఊర్వ—(సంతోషముతో) త్రోవలోనికి వచ్చితివి.

తే. గీ. అన్నదమ్ములరగు మీకు నైదుగురికి, ద్రోవది యొకతెకాదె? భార్య. యీవివేక
మచట నేమాయె? జ్యేష్ఠునిల్లాలు కాక, తండ్రియుంపుడుకత్తెయే తల్లియగునె?

"పితృసమో జ్యేష్ఠ" యనుట నీకు నేను జెప్పవలయునా?

అర్జు—(తనలో) ఈప్రశ్నమునకుఁదగిన సమాధానమే లేదు. అయిన నిట్లుగాఁగాక. (ప్రకాశము) అయ్యది మాతృశాసనమ్మనను గృష్ణద్వైపాయనుని యను మతమ్మనను బూర్వజన్మసంస్కార విశేష వశమ్మనను శిష్టసమ్మతంబయ్యె, దాని నుదాహరణంబుగఁ గైకొని మనమే కాదిఁక నెవ్వరును బ్రవర్తింపరు. ప్రవర్తింపను గూడదు.

ఊర్వ—(సంతోషముతో) మరలఁ ద్రోవలోనికే వచ్చితివి. ఇయ్యది పితృశాసనము నీ తండ్రియాజ్ఞ లేనిచో నాకెంత యనురాగమున్నను నింత ధారాళముగ నేను రాఁ గలుగుదునా? ఇఁక నీ కేమిసందియము ?

అర్జు—(తనలో) ఎక్కడికక్కడికి నేదో యొక దురుద్ధరమగు యుక్తి చెప్పుచున్నది. వేశ్యలన జతురిమకుఁ బుట్టినిండ్లుకదా !

క. పరదేశములరయుట ధీ, వరమైత్రియు రాజసభల వర్తించుట శా
స్త్రరసము లెఱుఁగుట వేశ్యా, పరిచితియును నైదుగల్గువాఁడు చతురుఁడౌ.

అని చాతుర్య సంపాదన సామగ్రిలో వీరల పరిచయమునుగూడఁ బెద్దలు బరిగణించి యున్నారు. అందులో దేవవేశ్య! ఈమె కెంతయుత్తరము చెప్పఁగలను ! ఎట్లేని యీ విషయమ్మునుండిమాత్రము తప్పించుకోవలెను. (ప్రకాశము)

ఆ. వె. తండ్రియాజ్ఞగనుక తప్పదు నీకంటివి, విందుఁజెట్టియాజ్ఞ యిడెనయనుము
అమరవరులదైన యాహారమునుబట్టి, యేను మానవుండ నెట్లు నడతు ?

ఊర్వ—ఇంద్రనందనా ! నీవు మానవుఁడవని నీలో నీవనుకొనవలసినదే కాని యొరులు విశ్వసింపరు. మానవమాత్రుఁడవు కావనుటకుఁ బ్రమాణ మింద్రనందనుఁడవగుట యొక్కటియే కాదు.

సీ. అంగారపర్ణుని నవలీలమై జయింపఁగ నేర్చువెట్టులో ? మనుజుఁడొకఁడు
అమరేంద్రునిర్జించి యగ్నిచే ఖాండవంబేర్పింప నేర్చునే? యితఁడేని
మాయాకిరాతు నుమానాథు నిర్జింపఁ దరమెట్టులగు ? నొక్క నరవరునకు
మేనితో స్వర్గంబు రానేర్చునే? యెట్టిఘనతపశ్శాలియౌ మనుజుఁడేని
ఇంక నన్నియును గలవీవు నరుఁడ, విందుకయోఁ గావనుచుఁదెల్పు హేతువులు న
రుండననిపేరు నీకు నొక్కంతు మాత్ర, మున్నదది నేతిబీరకాయన్న పగిది.

లేదా? యయ్యది నీవు పూర్వజన్మంబున నరనారాయణులలో నరుండవగుటఁజేసి కలిగినపేరు కావచ్చును. ఆ నరనారాయణులు దేవతలకన్నఁగను నధికులు. నన్ను, ఆ నారాయణమునియే కదా తన యూరువునుండి సఖీసమేతముగ నిచ్ఛామాత్రమ్ముగ

సృష్టించె. దానం జేసియే యే నూర్వశి నైతి. ఆయా యీ హేతువుల నిర్జరులలోని వాఁడవే యగుటచే స్వర్గలోకాచారములం బట్టి చరించుటకే యభ్యంతరము నునుండదు. కావున నొండు విచారంబు దక్కి నన్ను మన్నింపుము. మదనుండు కాలహరణమ్మునకు నోర్చువాఁడు కాఁడని పరేంగితజ్ఞులకు వేఱ చెప్పవలయునా ?

అర్జు—(తనలో) ఓహో ! తుదకు సుతియించుమన్నది (యోజించి) కాని యీమె యే. వాకొక యుక్తికిఁ ద్రోవఁజూపినది. దానిచే నిరుత్తరయగుఁగాక (ప్రకాశము) జనకమనోహారిణీ !

మ. నరనారాయణు లన్నదమ్ములెకదా ? నారాయణోరూద్భవన్
దరుణీ నిన్ను ను గూఁతురం చెఱిఁగియున్ ధర్మంబు వోనాడి ముం
దరయన్ జాలక కైకొనన్నగఁడె ? కంసారాతి నీతండ్రి, యు
ష్మక్కఁ డీతండని గేలిసేయరె ? ప్రజల్, కామాంధకుల్ కూడునే ?

ఊర్వ—(నవ్వుచు) ఇందులకా నీవు జంకుచుంటివి ? కృష్ణుఁడు తనచర్యలు నిర్దుష్టములైనప్పుడుకదా నిన్ను నవ్వవలయు. అతఁడు నాకుఁ దండ్రియే ? అయినను బ్రసంగవశముఁన జెప్పవలసివచ్చినది.

తే. గీ. గొల్లయిల్లాండ్రకెల్లను గుత్తకాఁడు, దేవకీనందనుఁడంచు వావివరుస
లిట్లు విడకిన సరిపడు టెట్లు ? లింక, యేల ? రాధకు నతనికి నేమివావి ?

అది యట్లుండనిమ్ము. అనేకములుగా వావులున్నప్పుడంతయుఁ బ్రకృతము ననుకూలించువావిఁ జూచుకొనవలెను. ఒక తల్లి నావిగాని చెల్లెలివావిగాని వచ్చినచోఁ బరిత్యజింతురు గాని మీమానవులైన నిట్టియెడ నిషేధింపరు. ప్రకృతము నీవు చూపిన కూఁతువావి బొత్తిగాఁ దప్పలేదు. “ కూఁతువావి కూర్చవచ్చు ” ననికదా? పెద్దలందురు. ఇవి యున్నియు నిట్లుంచుము.

మ. నరనారాయణు లన్నదమ్ములెకదా ? నారాయణుండింపుగ్రసా
దగుఁడౌటీవు నెఱింగియుంటివిర మదిన్ దర్కింపు మేమాడు ? వీ
వరుస, ల్మద్దుముఁబంది వైతి వినుమీ ? వావుల్ విచారింప కా
దగమున్ జాపుము కౌఁగిలింపుము మరున్ దండింపు మొండేటికిన్.

(అని బలత్కారముఁగా గౌఁగిలింపఁబోవును)

అర్జు—(తొలఁగని కోపముతో)

ఆ. వె. ఈవు దేవవేశ్య వెంతయు జాణవు, నీకు నుత్తరంబు నేనుజెప్పఁ
జాలువాఁడనే ? విచారంబు దక్కుము, చనుము నిన్ను నేను సమ్మతింప.

ఊర్వ—(కోపముతో తనలో) అక్కటా! యీతండు వృథాగా నన్నవమానించినాఁడే!

ఉ. తా నయి కోరుటన్నఁ గడు దప్పిదమౌఁగద! వారకాంత, కిం
దేనియు నద్దిరయ్యన్ గలిగెనేని "సెబా" సనిపించుకొన్న మే
లౌ నది యట్లుగాక యిటులైనను వేఁడికఁ జెప్పనున్న దే?
లేనిది లేకయుండ సరిలేములు నవ్వటయౌటె దటస్థమా.

ఇంతయవమానము నే నెట్లు సైరింతును? (ప్రకాశము, కోపముతో) ఏమి? నన్నవమానిం చెదవుగా? ఇదిగో దీనికిం దగినశాప మనుభవింపుము.

తే. గీ. ఏనునిజముగ నినువరియింతు నేని, ఇదియు శాస్త్రవిరుద్ధమై పోగలదేని
సురపతియు నిట సమ్మతిచూపెనేని; శాపమిది గైకొనుము నపుంసకుఁడవగుము.

(దిగ్గున లేచిపోవును)

అర్జు—(తనలో)

ఆ. వె. శాప మిచ్చెఁగాక చనుఁగాక యింద్రుని, తోడఁ జెప్పుగాక తోయజాక్షి
యతఁడు నన్ను శిక్షయైనఁ జేయునుగాక, యిట్టికాని నలవు లెట్లు తగును?

(అంత నింద్రుఁడు ప్రవేశించును)

ఇంద్రు—(కౌఁగిలించికొని) తండ్రీ! నీయింద్రియజయమునకు మెచ్చితిని. ఊర్వశి యొసగిన శాపంబు నీకు నజ్ఞాతవాసమ్మున నొకవత్సరంబు బుపకారమైపరిణమించుఁగాక.

అర్జు—(ఆశ్చర్యముతో) తండ్రీ! నీ కీసంగతి యప్పుడే యెట్లు తెలిసినది?

ఇంద్రు—నే నిప్పు డిచటనే గూఢముగానుండి మీయిరువుర సంభాషణమ్ములను వినుచున్నవాఁడ, నీయంతవానిని నేను మునులయందేని జూడలేదు, నీయట్టి జితేంద్రియునకు సాధింపరాని పని యుండదు. కావున,

క. ఘోరుల నివాత కవచుల, దారుణసంగ్రామమున విదారింపుము నీ
కారణమున దేవతలకు, భూరిసుఖమ్ములు లభించు పుత్రక ? యింకన్,

అదె ప్రభాతంబగుచున్నది. ప్రాగ్దిశాంగనాముఖ సరోజాగ్ని శిఖ విశేషకంబుపగిది భాస్కరుఁడుదయించుచున్నాఁడు. మనమిప్పుడ సురనదికిం జని యప్పుడఁ గృతస్నానులము కావలయు. పదపడి నీకు మరికొన్ని యస్త్రమ్ములుపదేశింప నవసరమైయున్నది.

అర్జు—(వినయముగా)

తే. గీ. తండ్రీ! నీయాజ్ఞకన్యథాదలమునన్ను. నింమక క్షమించి దయ సెలవిచ్చి పంపు
మన్న వారాకగోరుము ననుపదంబు, చింతగొనుమండు నేనటఁ జేరవలయు.

ఇంద్రు—(ధ్యానించుట నటించి) తండ్రీ!

క. నీయన్నయు నీతమ్ములుఁ, దోయజపత్రాక్షి ? ద్రుపదదుహితయు మీకున్
శ్రేయస్కరుండు ధౌమ్యుఁడు, నీయెల్లరు కుశలు లింత యలుఁగఁగనయ్యెన్.

మఱియు నీదివ్యాస్త్రలాభంబు వ్యాసునివలన విని ధృతరాష్ట్రాదులు మిక్కిలిగ నసూయాగ్రస్తులై వందురుమన్నవారు. నేఁటిరేపట నీసేమంబు లోమశునివశంబున నీయన్నకడ కంపుము, నమ్మహాముని ప్రేరణమ్మున నీయన్న శ్రేయస్కామియై తీర్థయాత్ర బొనరించి పదంపడి గంధమాదనంబున సతియును దానును దమ్ములును నీరాకకై లోమశు నాదేశమ్మున వేఁచియుందురు. అయ్యెడ నీవు వారలఁ గలసికొందువుగాక, ఇప్పటికీ యుద్యమంబుడుగుము. నావెంటరమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇదిశ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
బంచమాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

షష్ఠాంకము.

(అంతధౌమ్యులు ప్రవేశింతురు)

ధౌమ్యు—(తనలో) వేటకుఁ బోవుచుఁ బాండవులు నన్ను ద్రుపదపుత్రిం గాపాడుటకై నియోగించిరి. అత్యావశ్యకమగుటచే దేవార్చనకై కుసుమంబులు తెచ్చుకొన నింతదవ్వు వచ్చితిని. వచ్చియిప్పుడే చాలసేపైనది. ఇఁక నిటుఁదడయఁదగదు. తఱచుగా దుష్టులు సంచరించుచుండు నియ్యడవిలో స్త్రీలనొంటిగా డించుట భావ్యముగాదు. కావున నుటజమునకే పోవుదును. (పరిక్రమించి చూచి) అదిగో! పాంచాలి లోన నెవరికో యాతిథ్య మొసఁగుచున్నది. ఇతఁడెవఁడో రాజన్యుఁడుగాఁ దోఁచుచున్నాఁడు.

(అంత ద్రౌపదియు సైంధవుడును యథోక్తముగాఁ బ్రవేశింతురు.)

ద్రౌప—అన్నా! అదిగో! పాద్యము. కాళ్ళుగడిగికొని యీకృష్ణాజినంబునఁ గూర్చుండుము.

సైంధ—(కూర్చుండి) అక్కటా! యింత సుందరిని నేనెన్నఁడును జూడలేదు.

క. కొమరులఁ గనినను నీసతి, కొమరించుకయేనిఁ జనక కొండొక హెచ్చెన్
సుమబాణుబాణమో? లే, కమరాధిపు రజ్రిమో? యహా! మోహినియో?

ధౌమ్యు—(పాఱఁజూచి) వీఁడా? వీఁడు పరమదుర్మార్గుఁ డగుదుర్యోధనునిబావ దౌర్మార్గ్యమున వానికన్న నేఁడాకు లెక్కువ చదివినవాఁడు. వీఁడియ్యెడకు రాఁ గతమేమో? వీనివలన నేదేని యుపద్రవము రాదు గదా? అట్లయిన శుద్ధశ్రోత్రియుఁడను; అసమర్థుడను నేనేమి చేయఁగలను? కావునఁ ద్వరగాఁ జని పాండవుల వెదకి తీసికొని వచ్చెదను. వారును నీఁటకు ఏమ్చుమనేయుందురు. (నిష్క్రమించును.) (ఇదివిష్కంభము)

ద్రౌప—అన్నా! పూజ్యులగు గాంధారీధృతరాష్ట్రులకుఁ గుశలమా? కద? నీవెందుండి యిటకరుగుచుంటివి?

సైంధ—(విలాసముతో) ఆఁ ! అందఱును కుశలముగా నున్నారు. నేను సాల్వకన్యం
బెండ్లి యాడుటకై పోవుచుంటిని గాని,

ఉ. నీరజపత్రనేత్రి ! విను నిన్ గనుఁగొన్నది యాదిగా మనో
ధీరత పొత్తుగాఁ జెడియెఁ దెల్పుగనే యిఁక సాల్వకన్యకై
యేరపిఁబోవ నేర్తుఁ? జన నీయవు నీదగు తళ్కుబెళ్కు, లం
భోరుహముం ద్యజించి యెటుపోఁగలుగున్ ? భ్రమరంబు, కోమలీ.

నిన్ను దౌదవ్వులనె కాంచి నాపడినపాట్లు వినినచో నీవు కరుణింపక పోవని నా
నమ్మకము.

చ. వినుఁ గనుగొంటి నెమ్మనము నీరయి పోయెను నానవాలు ప
ట్టనెఱుఁగనైతి వెంటనె తటాలున నాచెలిఁ గోటికాస్యునిన్
బనిచితిఁ జూచి తేఁగద ? యబద్ధ మొకింతయు లేదు నమ్ము మా
తనివలన్ సమస్తమును దన్వి ? యెఱింగితి ధైర్య మందితిన్.

తే. గీ. జూదమున నాలిఁ గోల్పోయిసొబగుదక్కి, యడవులందున్న నిర్భాగ్యులైనపాండ
వుల తిలోదరియే కదా ? వలచి నేను. రమ్మనినరాదె ? యనునమ్మకమ్ముగలిగె.

అక్కటా ! నీవంటికులుకులాఁడికి భగవంతుఁడు—కాదు కాదు, దుర్ణయులగు పాండవు
లెన్నిపాట్లు తెచ్చిపెట్టిరి ?

ఉ. నీపతికన్ననున్ గలఁడె ? నీచుఁడు, ప్రప్రథమంబు జూదమం
దాపదగాంచియున్ మరల నాడుట కేమనిసమ్మతించె ? నీ
కై పలుపాటులన్ బడి నయమ్మున మామకుఁ జెప్పి నేన చు
మ్మీ ? పరమార్థబుద్ధి మెయి నీయఁగఁజేసితి మున్ను రాజ్యమున్.

నీకై యప్పుడు నేను బడినపాటు లన్నియును జెప్పనేల ? ఎందులకేని నీసౌందర్యము
ముఖ్యకారణము

సీ. దుర్యోధనుని కేమి దుశ్శాసనుని కేమి ధార్తరాష్ట్రులకు నందఱకు నేమి
కర్ణుని కేమి యాగాంధారపతి కేమి నాకేమి నిక్కమ్ము నమ్ము మబల
లేదు కోపమ్ము నీమీఁద లేశమ్మును. నినుభార్యగాఁ గొనుమనమె కాని
కొప్పువట్టుకొని నిన్ గొలువునకీడ్చుట కోకలొల్చుట తోడఁగూరుచుండు

తే॥గీ॥ మనుట యన్యునివరియింపుమనుట మొదలు, సకలకృత్యమ్ములును సంజ్ఞలకటయెఱుఁగ
వైతి వింతకు నరసికులల్లవారు, నేనొనర్చితినే యిట్టినీచకృత్యములు.

తటస్థించిన రహస్యమ్మున నామనంబు నీకుఁ దెల్పిన నీవు సమ్మతింపక మానవని వేఁము

ముండ నేటికి భగవంతుండు మన కనుకూలుం డయ్యె నింకం దడయకుము. లెమ్ము. అదిగో నాసేన, పోయి నీవు రథమ్ము నెక్కుము. నేను నీవెనువెంట వచ్చు చున్నాఁడను.

ద్రౌప—(తనలో)అక్కటా ! దైవమా ! యీయడవింబడి యాకలములు తిని జీవింపు టకును నీవోర్వకపోతివా ? ఈదుర్మార్గు నిక్కడి కెట్లు తెచ్చితివి ? (నలుదెసలుపరి కించి) ఒకరుగాకున్న నొకరేని సమయమునకు రాకున్నారు. అయ్యో ! ధౌమ్యులె క్కడికేగిరో యేమిగతి ? హా ! కృష్ణా ! ఆపద్బాంధవా ! నీవుమున్ను నాకొనర్చిన మేలు నేను మఱవలేదు. మరల నీచెల్లెలిం గాపాడందగుసమయము, వచ్చినది. వీనిని వధియింపుము లేదా ! సుబుద్ధి నేనిం బ్రసాదింపుము. (యోజించి)విధిగా వీనికీపా టికి మంచిబుద్ధి కలుగనమ్మను భగవంతుండు తలంచినచో నొకటి దుర్లభమా ? (పెదవివిఱిచి) తక్కినవే వియును దుర్లభములుకావు కాని దుష్టులకు మాత్రము మం చిబుద్ధిని భగవంతుండును గలుగంజేయలేఁడు. అయినను నిట్లు చెప్పి చూతును. (ప్రకాశముగా) అన్నా ! నీవు కౌరవభగిని యగుదుస్సలకు భర్తవుకాన నాకు సోదరుం డవు. అట్టిచోఁ దగవువిడిచి నన్ను మోహింపం దగునా ? నీవు సమస్తధర్మమ్ము లె ఱింగినవాఁడవే. యైనను బ్రమాదవశంబున నిట్టిపనికిం బూనితివి. దానికేమి యెఱుం గక చేసిన దోషమును భగవంతుండును లెక్కింపఁడు. ఇంక నేని నాయెడ నొండుత లంపుడిగి నేఁటపోయిన నీబావలు వచ్చినను నిర్భ్యాడలన నుండి వారు తెచ్చిన మృదుమధుర మాంసమ్ముల సేనాసమేతమ్ముగ విందుగుడిచి వారవీడ్కొలుప నరుగు దువుగాక.

సైంధ—(తనలో) ఈమె పయికిట్లు చెప్పుచున్నను నాయందనురాగము లేకపోలేదు. కానిచో విందుగుడిచిపొమ్మని యెందుల కనవలెను. ఇష్టమే లేనిచో నన్నుం బరుష భాషణమ్ముల నిందింపకుండునే? ఇంక నీమెపైధిగాం దక్కినదియే కాని యెంతకో ? జాలమొనరించు చున్నది. ఇంతలోఁ బాండవులు వత్తురేమో? (ధైర్యముతో) వత్తురు గాక చిరకాలమునుండి యన్నవస్త్రమ్ములు లేక యాకలములు దినుచున్నవారు నన్నే మి చేయఁగలరు, నేను సైన్యసమేతుండ, వారలేకాకులు. అయినను అంతవఱకు రా కుండఁగనే యీమెందీసికొని పోవుట కడుమంచిది. (ప్రకాశము) మోహనాంగీ? విందుగుడిచి పొమ్మనెదవా ? ఇప్పటికి నేను ధన్యుండను. నాజన్మము సఫలము.

సీ. విందన నిష్టభోజనము వేయును నేటికిం ? గామునుండ నా
కెందుకు ? మాంసముల్ ఫలము లెందుకు ? నన్యము లోమృగాక్షి !యో

నందనగంధ ! నీయధరసంపద నానగ నిచ్చితే సుమీ ?
విందగు నీమనంబు నరవిందముఖీ ! కనుఁగొంటిఁ జూచితే ?

తే. గీ. అడవులంబడు వనదల నాశ్రయింతు, కతననీకిట్టి యిక్కట్టుగలిగెనబల?
అక్కటా ! చిక్కిపోయితి వత్యమిన్న, యిప్పుడేనియు నీసొగసేరికబ్బు ?

ఇంక మాటాడకుము. లెమ్ము రథమెక్కుము. (కేలు పట్టుకొనఁబోవును)

ద్రౌప — (తొలఁగి తనలో) అక్కటా ! ఇంక వీనికి వివేకము గలుగదు. (దెసలు పరికించి) పార్థులు వచ్చుచున్నట్లులేదు ఇదేమిగతి ? శ్రీకృష్ణుఁడు నన్నుఁజూచి దయయైన నీదురాత్మునికి సుబుద్ధిం గలిగింపఁడయ్యె. (యోజించి) వీనికి వినాశకాలము దాపయియుండఁ గృష్ణుఁడు సుబుద్ధి నిచ్చుటయెట్లు? వీనివలన నాకవమాన మెట్లును దప్పదు. కానిమ్ము (ప్రకాశము కోపముతో) ఓరీ ! దుష్టా ! అన్నా ! యని నిన్నుఁ బిల్చుచున్న నన్నిట్టి పెట్టిదంపుమున్నతికపుఁ బల్కులచే నొప్పింప నీనాలుక యెట్లులాడెరా ! దురాత్మా ! ఇఁక నీవి బుద్ధి తెచ్చుకొనుము, వృథాగాఁ బాండవుల కోపానలమ్మునకు మిడుతవు కాకుము పొమ్ము.

సైంధ — (తనలో) ఓహో ! యింకను నీపె మనసు గరఁగినట్లు లేదే ! (యోజించి) అవును. స్త్రీలు క్రింస్వభావులు గదా ! లోనొకటి యుంచికొని పైకొకరీతిమాటలాడుదురు. (ప్రకాశము) జగన్మోహినీ ! విందు గుడిచి పొమ్మని యిప్పుడూరక పొమ్మనుట న్యాయమా ? నిన్నన్నా యని పిల్చితివంటివి గదా ! ఆశబ్దము కర్ణము "ఓ యూ!" అనునుసుమీ ! నీమఁతన నీవువత్తువని యింతసేపూరకొంటిని, నిఁకనిన్ను బలాత్కారముగనైనఁ గొంపోక మానను. తరువాత నీయిష్టము.

ద్రౌప — (మండిపడి) కొంపోయెదవుగా ? దుర్జనా ! బలాత్కృతిగా నన్నును ధర్మజాదులతోఁ గొంపోయిన జటాసురునిగతి వాయునందనుచే నేమయ్యెనో ? అదియే నీకును మూఁడును. వృథాగా నెందుకుఁ జచ్చెదవు ? నామాట వినుము. ఒకరు తూర్పు నొకరు దక్షిణము నొకరు పడమట నిరువురుత్తరము నకును వేటఁబోయిరి. నీవు నన్నుఁదీసికొని యేదిక్కున కరిగినను నీకుఁజావు నిశ్చయము. నామాట విని బుద్ధి గలుగుము. ఓరీ ! నీకుఁ దోఁడఁబుట్టువులు లేరా ?

సైంధ — (తనలో) నీతో వచ్చుట నాకిష్టమే కాని పతులవలన జంకెదనని సూచించుచున్నది. ఈభయము తీర్చెదంగాక. (ప్రకాశము)

ఉ ! నీపతు లెంత ? నాకుఁ గడునీచులు నాఁడపుఁ గొల్వునాఁడు నీ
యాపదఁ జూచి యూరకొనినట్టిరెకా ? తరలాక్షి ? వారిప్రి

జ్ఞాపటిమంబు నే నెఱుఁగనా ! యిటు లూరక యుంటిఁ గాని యో
కోపన నీమనమ్ము నెఱుఁగుక్ నిజముం గ్రహియింప నేరనే ?

జాగుచేయకుము. త్వరపడుము. అల్లదె భద్రగజము, దాని నొండె లేక రథమ్మునొండె నధిరోహింపుము.

ద్రౌప—ఓరీ ! పాపాత్మా ? నీతరమును నెగిరితగనును నెఱుఁగక వృథాగర్వాలాపము లేల యాడెదవు? మొన్న మొన్న నే కదా ! నిన్ను నీరాజును దుర్మ్యులను గంధర్వులు కట్టి కొంపోవుచుండఁ బార్థులు విడిపించిరి. ఇంతలోఁ బాండవులకన్న నీకెక్కుడు బలమెక్కుడనుండి వచ్చినదిరా ? దురాత్మా ! బుద్ధిగలిగి మసలుకొనుము.

సైంధ—(తనలో) ఇఁక నీయుతివ తనంతఁ దానై వచ్చునట్లు తోఁచదు కావున బలాత్కారంబ యిటఁ గర్తవ్యము. (ప్రకాశము) ఇదిగో నిన్ను బలాత్కృతిగాఁ దీసికొని పోవుచున్నాను. (పట్టికొని యెత్తుకోఁబోవును.)

ద్రౌప—(వానిని వెనుకకుఁబడునట్లుగాఁ ద్రోసివేసి) ఓరీ! దుర్గంధ సైంధవ ! నీకుఁ జేటుకాలము దాపురించినది. అవశ్యమును బాండవుల చేతిలో మరణము వ్రాసియున్నది. సీత నపహరించిన రావణునిగతి యేమైనదిరా ? దురాత్మా ! (నలుదెసలు పరికించి తనలో) అక్కటా ! యిప్పటికేని యొక్కరును రారే ! పోనిమ్ము. ధౌమ్యులుగూడ సమయమునకు లేకపోయిరే ! (అంతంధౌమ్యులు ప్రవేశింతురు)

ధౌమ్య— అక్కటా యెంత వెదకినను నేగురలో నొకరేని గన్పట్టరే. ఇక్కడపాంచాలిగతి యెట్లున్నదో ! (పరికింతురు)

సైంధ— నన్ను వెనుకకుఁ బడద్రోసెదవు గా ! (నవ్వి) ఇందుఁ దప్పేమున్నది ? ప్రియురాండ్రు తమప్రియులమోహ మిట్లు జరుపుట కామశాస్త్ర ప్రసిద్ధమే కదా ! ఈసారి తప్పక నిన్ను రథమెక్కించెదను, చూడుము. బలాత్కారముగా నెత్తికొని పోవును.)

ద్రౌప—ఓరీ ! దుష్టాత్మా ! దుర్మతి ! (అని తిట్టును)

ధౌమ్య—(ఆత్రముతో) ఓరీదురాత్మా ! నీకు వినాశకాలము తటస్థించినదిరా ? వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః, అన్నట్లు నీకిట్టికుబుద్ధి జనించినదిరా ? (ఎలుగెత్తి) ఓహో ! ఖండితారాతి మండలురగు పాండవులారా !

క. సైంధవహతకుఁడు కడు దు, ర్గంధుండు మదాంధుఁ డగుచు ద్రౌపది నిదె ని
ర్బంధించి బలాత్కృతిమై, బంధురగతిఁ బోయెడిన్ దరిపారహీనుండై.

నేను వెనువెంటఁ బోవుచున్నాఁడ. మీరు త్వరలో రండు విడిపింపుఁడు. (మూఁడుసా

ర్లు శేకలువైచి నిష్క్రమింతురు.) (అంత పాండవులు ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(తనలో) ఏమో? కారణము తెలియరాకున్నయది గాని యెడమ కన్నదరు చున్నది. (విని ప్రకాశము) తమ్ముఁడా! ఉటజమ్మున నేదియో రోదనధ్వని విన వచ్చు చున్నది.

భీమ—అవును ధాత్రిక కంఠధ్వని లె నున్నయది.

(అంత యథోక్తముగా ధాత్రిక ప్రవేశించును.)

ధాత్రి—(రోదనముతో) ఏమి చెప్పుదును? సైంధవహతకుఁడు ద్రోపదిని బలాత్కరించి తన రథమ్మునఁ బెట్టుకొని యల్లదె కొంపోవుచున్నాఁడు. ధౌమ్యులు వెనువెంట వానిని శపించుచుఁ బోవుచున్నారు.

భీమ—(కోపముతో) ఏదెసఁ బోవుచున్నాఁడు? ఏఁడీ! (ధర్మజుదిక్కు) అన్నా! చూచితివా! నీవలన నెందఱి కెన్నిపాట్లు మూఁడుచున్నవో.

సీ. ఘోషయాత్రను జమ్ము కుటిలాత్ములను నీవ విడిపించితివి మమ్ము వెనుక కంపి
జూదంబునాఁడె చచ్చుదురాత్ములను నీవ బ్రదికించితివి మమ్ము మొదలనీక
యుద్ధమో యని యేన్పు నువిసమాత్రంబేనిఁ బాపనంబొక్కింత నేరవైతి
వేసాఁటికోనాఁడె యీరీతి దిగఁదీసి యనుజులబలము నట్టడవిఁగల్పి;

తే.గీ తకట? నిన్నేమనంగల దతని కెంత, యొగ్గుచేయుంచిరో చూచితే? సుయోధ
నాదు, లిఁక నైన నీ యుపన్యాసములను; గట్టిపెట్టుము మము దయఁగావు మధిప!

అర్జు—అన్నా! ఇప్పు డీప్రసంగమున కవకాశములేదు. కావున శీఘ్రముగాఁ బోయి యా సైంధవు నుక్కడంచి పాంచాలిని విడిపించి పదంపడి చూచుకొందము. (చూచి) అదిగో వానిరథము పోయినవలను. ఇటు పోవుదము (పరిక్రమించి) అదిగోఁ బన్నిద్దఱు సౌవీరకుమారులును దక్కటి సైన్యమును వెంట రా సైంధవుండరుగు చున్నాఁడు. రయమ్మునఁబోయి కలసికొందము.

(పాండవులు నిష్క్రమింతురు.)

ధాత్రి—(చూచి సంతోషముతో) అమ్మయ్యా! ఇక్కడికి బ్రతికితిని. సౌవీరకుమారుల నర్జునుఁడెప్పుడు చంపెనో తత్క్షణమే సైంధవుఁడు రథమునుండి యూతికియిల్లె పరుగుపరుగున వచ్చుచున్నాఁడు. ద్రోపది ధౌమ్యులున్నయెడకు వచ్చి నిల్చినది (కోపముతో) ఓరీ! దురాత్మ! ఎక్కడికిఁ బోయెదవురా? చచ్చితివిలే (భయముతో) అయ్యో! నేను జెప్పితినను కోపముచేఁ గాఁబోలును నావంకకే వచ్చుచున్నాఁడు. (చూచి) లేదు, అక్కడ నేదోయొక పొదరింట దాఁగుచున్నాఁడు

దురాత్మా ! వారి కానవాలు చూపి నిన్నుఁ జంపించెదనులే. (పరికించి) పాండవులెల్లరును వీనిని వెదకుమనిచటికే వచ్చుచున్నారు. (అంత భీముఁడు దప్ప నందఱును బ్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(బిగ్గరగా) తమ్ముఁడా ! పాఱిపోవుసైన్యమ్ముల నెందుకుఁ దఱిమెదవు? సైంధవుని వెదకి పట్టుకొని నాయొద్దకుఁ దీసికొనిరమ్ము.

ద్రౌప—(కోపముతో) మరల నా దురాత్ము నిక్కడికెందుకుఁదీసికొని రావలయును. అక్కడనే చంపి రాఁగూడదా !

భీము—(కోపముతోఁ బ్రవేశించి)

ఉ. సోదరియంచుఁ జూడక పశుస్థితి నిట్లు బలాత్కృతిన్ ద్రిలో
కాదరణీయపుణ్యచరితాస్పద కగ్గోసరించు దుర్మదున్
పోఁది వధించి రమ్మనక ముందటి కేటికొ తెమ్మటంటి ? వా
పై దయనిచ్చిపంపెదవొ ? బావకుఁ బూజ్యుఁడటంచుఁ గానుకల్.

అర్జు—అన్నా—

ఉ. పాఱినవానిఁ జంపెదరె? పాండుతనూభవు లెన్నఁడేని నీ
వూరక యంటికాని యిది యొప్పిదమే? రణధర్మపథాని? యా
కారణసోదరిన్ దలఁచి కారుణికత్వము దాల్పఁబోలు స
త్కారము లేక యెండొకవికారము చేయుద మింత యేటికిన్.

ద్రౌప—(కోపముతో) ఇక్కడికెట్లయిన నేమి యెట్టకేలకు వనవాసము సమాప్తి కావచ్చినది. పదంపడి యజ్ఞాతవాసముగూడ నిట్లనే తుదనెగ్గనచ్చును. అప్పుడేని వారలు మీకు రాజ్యము నీయరనుట ధ్రువము. అయ్యెడ యుద్ధము తప్పదు గదా ! అప్పుడవ్వారిని నివ్వారిని దలఁచినచో జయము కలుగుట యెట్లు ? రాజ్యము చేకూరుట యెట్లు ?

ధర్మ—ఇప్పుడీ యనవసరప్రసంగ మెందులకు ? ఆదుర్మార్గుఁ డెక్కడికేనిఁ దొలఁగి చనకుండఁ ద్వరలోఁ బోయి వెదకి పట్టి తీసికొనిగందు శిక్షింతము. దుస్సలయొక్కయు గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులయొక్కయుఁ బ్రియమ్మునకై వానిని జంపుటమాత్రము నాయభిమతము కాదు.

భీమార్జునులు—(వెదకుటకై పోవుచుండఁగా)

ధాత్రి—ఆర్యా ? అడుగో దట్టమ్ముగ నల్లికొన్న యా పొదరింట దాఁగినాఁడు. ఇందాఁక నేను జూచితిని (అంత యథోక్తముగా సైంధవుఁడు ప్రవేశించును.)

ద్రౌప—చూచితిరా? ఈదురాత్ముఁడు మరల నేదేని యెడరు వేచి నన్నుఁ గొనిపో వ నెంచి మన యాశ్రమ సమీపమునకే వచ్చి దాఁగినాఁడు. లేనిచోఁ బాఱిపోవువాఁ డిక్కడికే యేల రావలెను.

ధౌమ్య—(నవ్వి)

కం. ఒడలెఱుఁగని భయమున నిటు, తడఁబడి యరుదేరఁ బోలుఁ దరుణీ! యితఁ డి
ప్పుడు దినినదెబ్బలను మఱచెడినే! యిఁక నిట్టిపనికిఁ జిత్తంబిడునే?

ధర్మ—గురువరా? చక్కఁగా సెలవిచ్చితిరి.

భీమార్జునులు—(వెదకుట నభినయింతురు.)

సైంధ—(తనలో) ఔరా? నేను వీరియాశ్రమమునకే వచ్చి యుంటయింటి కుందేల నైతినే! ఇఁక నేమిగతి? అన్నా! యీగర్భదాసి నాకొంప తీసినది. ఇప్పుడేని దీని కేదేని యిచ్చెదనని సైగచేయుదునా? మఱియొక దిక్కునకుఁ గొనిపోవును. (చేతి మురుగును జూపును.)

ధాత్రి—(బిగ్గఱగా) అదుగో! అదుగో! అక్కడనే! అక్కడనే?

భీమార్జు—ఏఁడీ! ఏఁడీ? ఎక్కడ? ఎక్కడ? (పరిక్రమింతురు.)

సైంధ—అక్కటా! యీ తెలివితక్కువముండ చక్కఁగ గ్రహింపక పైపెచ్చు మఱింత గుట్టు బైటఁబెట్టినదే? ఇఁక నిక్కడనుండిన లాభము లేదు. (లేచి పరుగిడును)

భీము—ఓరీ? పాఱుఁబోతా! నిలువుము. (పట్టుకొని యీడ్చి తన్నఁబోవుట నటించును)

సైంధ—(తిరుగఁ బడఁబోవును.)

భీము—(ధర్మజునొద్ద కీడ్చుకొని వచ్చి మరలఁ దన్నఁబోవును)

ధర్మ—తమ్ముఁడా! అంతతోఁ జాలింపుము వీడు చచ్చిపోవునట్లున్నది. (సైంధవు దిక్కు యి) ఓరీ! మాతృద్రోహీ.

తే.గీ. శకునిసోదరిఁ బెండ్లాడుటొకటి వట్టి, వికలులఁ దనూజులఁ గాంచుటొకటి కాక
కూఁతు నీకిడుటయుఁ గూడఁ గురువరేంద్రు, నన్యాయము మాపుటకె హేతువయ్యె నొక్క.

(భీమునిదిక్కు యి) తమ్ముఁడా! యిద్దురాత్ముని కేమిశిక్ష విధింపు మందువు.

భీము—ఇయ్యది పాంచాలి చెప్పఁదగినది గదా?

అర్జు—ఆపె చెప్పుటయు నందుల కుత్తరము చెప్పుటయు నిదివఱకే యైనది.

నకు—ఇప్పట్లఁ బాంచాలి చెప్పిన చొప్పంత రమణీయముగ లేదు. ఏమంటిరా?

తే.గీ. మరణమెప్పుడో యొకమాఱు మనుజకోటి, కెల్లనున్నదియే గాన నిదియు నొక్క
శిక్షగాఁ జూడఁదగ దిట్టిచెనఁటి కేది, యేని మఱియొక్క శిక్షయూహింపవలయు.

సైంధ—(తనలో) ఇతఁ డిప్పట్ల నాకుఁ బరమోపకార మొనర్చినాఁడు. కానిమ్ము బ్రతికితినా ? పిమ్మట వీర లిప్పుడు నాకొనర్చిన యవమానమును దీర్చుకొనలేక పోవుదునా? ఘోరమ్ముగ తప మొనర్చి పురహరు మెప్పించి యిద్దురాత్ముల నడఁచెదఁ గాక.

సహ—అన్నలారా! నాకుఁ దోఁచిన తెఱంగు చెప్పుచున్నాఁడ.

చ. తెగి తెగనట్టి కత్తి నొకతీరుగ నెత్తిని జెక్కులాడున
ట్లుగ నొకకొంత చెక్కియుఁ గడుం బరిహాసము గాఁగ సైనుజు
ట్లాగి నొసరించి చెప్పఁదగు నొప్పగుబుద్ధులు సెప్పి పొమ్మనం
దగుఁ, జెయిఁ జిక్కు శత్రుఁడు వధంబున కర్హుఁడు కాఁడు గావుతన్.

ధర్మ—నీవు చిన్నవయ్యును నీయూహ కడు శ్లాఘ్యముగా నున్నది.

భీము—ఇఁక నొకటిగూడ నిందులో జేర్పవలెను. (సైంధవు నుద్దేశించి) ఓరీ ! కౌరవ భావుక.

క. ఎవరేని నిన్నుఁ గని " నీఁ వెవ్వఁడవురా " యనిన నారికేమందువు? " పాం
డవదాసుఁడ " నని చెప్పుము. తవులకు మిఁక నెన్నఁడిట్టి తప్పుపనులకున్
ఏమిరా ! వెకలీ ! యిట్లుఁ జెప్పుకొనెదవా ?

సైంధ—(తనలో) ఇప్పుడిందుల కొప్పనేని యీతండు నన్నుఁ జంపు. ఏమిగతి (ప్రకాశము) చెప్పుకొనెదను.

సహ—ఏమని ?

సైంధ—పాండవ దాసుఁడ నని.

నకు—ముమ్మాటికి ?

సైంధ—పాండవ దాసుఁడను (అని మూఁడు సార్లు చెప్పును.)

భీము—ద్రుపదపుత్రీ ! ఇఁక వీనికిఁ బంచశిఖలుంచి కొత్తవడక పెండ్లికొడుకుం జేసి పొమ్మందునా ?

ద్రౌప—పాండవదాసుఁడు గనుక నంతతో విడువవచ్చును.

భీము—(తలచెక్కుట నటించి జుట్టు అయిదుముడులు వైచును.

ధర్మ—ఓయీ ! సింధురాజా !

చ. చపలులు లేరె? యెందుఁ జెఱచా నలె కానలెనే? స్వకాంత లే
ల పనికిరారె? రా రసము లంజలు లేరె భవాదృశుల్ నృపా
లపశువు లంగనాజనములన్ గికిరింతు రటంచుమఁ గాదె? శు
ద్ధకులు సమానజాతి నొకదానిని ధీరులొప్పి రోజడా !

ఇది యిట్లుంచుము.

క. చాపల్యమెంతఁ గల్గినఁ, బాపమునకు వెఱవకున్నఁ బరభార్యయకా
దీపడఁతి తోడఁబుట్టువు, ఛీ ! పాపీ ! తొలఁగిపొమ్ము చెడుగా! తులువా !

(సైంధవుఁడు నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—(ధౌమ్యునిదిక్కు)

ఉ. పాపమటన్న భీతి పడువారలు నాయనుజన్ములక్కటా !
యీపెను జెప్పనేల ? యిటులేటికి వీరికిఁ గష్టముల్ , మహా
పాపిసుయోధనుం డతనిపక్షము సర్వము నట్టిదే సుఖా
శాపరిపూర్తిఁ వారల కెసంగుట కేమినిత్తమో ? కదా !

ధౌమ్య—(ఆలోచించుట నటించును)

భీమ—ఇందుల కుత్తరము విశేషించి యోజింప నక్కరలేదు.

క. కడుదుర్మార్గులగు శత్రుల, యెడ దయఁ గల్గుటయు దాని కీమేమును దో
ష్పదుటయె హేతువు లేనాఁడుఁడగరె ? కౌరవులు పడఁతి నటుచేయు నెడన్.

ద్రౌప—ఇప్పుడీసైంధవునెడ జరిపిన శాస్తియేని వారలకు నపుడు జరిగినచో మనకు వ
నవాస మెందుకు ? ఈపాటులెందుకు ?

అర్జు—అవును ప్రమాదమే జరిగినది. అప్పటి మనయోరిమియే మనకింత తెచ్చినది
(కోపముతో)

చ. పలువురు గల్గు నాసభ నపాత్రుఁడు రాధసుతుండు సాధ్విఁ బుం
శ్చలి యని పేర్కొనప్పుడె రసజ్ఞను సైంధవునెత్తి పోలికన్
దెలిపినఁ గౌరవుల్ జడిసి చేతులనెత్తి నమస్కరింపరే ?
కొలఁదికి దాఁటె గోటిపని గొడ్డలిదన్కను పోయె నీయెడన్.

ధౌమ్య—అర్జునా ! వానికిందగు ప్రాయశ్చిత్తము నీతండ్రి యమరేంద్రుండు సహజ
కవచ కుండలమ్ముల నపహరించి యొనరించెనుగదా ! ఇఁక వాని తుళ్లణఁగినది. కౌ
రవేంద్రునకు వానిసహాయ మంతలాభకారి కానేరదు.

నకు—అన్నా! మనమిది యోరిమియనుకొనుచున్నారము గాని వారలట్లనుకొనరనుమీ ?

సహ—అసమర్థతగాఁ దలఁచుచున్నారు. అట్లనుకొనుట వారిది తప్పా!

క. కపటద్యూతమునందున్, నృపతి నమాయకుని గెల్చె నేదుర్మతి యా
చపలున్ శకునిన్ నాఁడె క్కడసినన్ మనకేల ? యీయడవులందుండన్.

ధర్మ— అన్నలారా ! ఎందుల కీగతజలసేతుబంధనము ? (ధౌమ్యులదిక్కు)
గురువరా ! మనవనవాసవత్సరము లింక నెన్ని మిగిలియున్నవి ?

ధౌమ్యు—(లెక్కించి) పండ్రెండవ వత్సరము జరుగుచున్నది. ఇంక స్వల్పము మాత్రమే శేషమున్నది.

భీము—ఎందుల కీలెక్కలు ? అధర్మవర్తనులయెడ ధర్మం బెందుల కుపచరింపవలెను? వనవాసమున కేమి ? ఎట్లో నెఱవేర్చితిమి. అజ్ఞాతవాసము సేయుట మనబోంట్లకు శక్యమా ?

ఉ. డాఁగెద నెట్టు ? నీవు నను డాఁచెద వెట్టు ? ధనంజయుండు దా
డాఁగెడు నట్టివాఁడె ? యకటా ! కపటక్రియ డాఁగువారలో ?
యీగజరాజయాన నెటు లెయ్యెడ దాఁతుము చెప్పుమా ? వృథా
గాఁ గడపంగ నేల ? చని కౌరవులన్ వధియింతమగ్రజా.

ధర్మ—తమ్ముఁడా ! ఆనాఁడు శ్రీకృష్ణుండు సత్యాసమేతుండై వచ్చి మన కేమి చెప్పెను?

ద్రౌప—ఏమి చెప్పెను ? యాదవవృష్ణి భోజాదిరాజు లెల్ల మీయందు పక్షము గల్గియున్నారు గావున మీరు యుద్ధసన్నద్ధులు కావచ్చునని చెప్పెను.

ధర్మ—ఇంక నేమియుఁ జెప్పనేలేదా ?

అర్జు—చెప్ప కేమి ? నీవు తలఁచినచో దుష్కరమేమియును లేదనికూడ నొక్కి చెప్పెను.

ధర్మ—పిదప నేను " అజ్ఞాతవాసానంతరమునం గాని యుద్ధము సమంజసముగా " దనిన నొప్పికొనియెనా ? లేదా ?

సహ— ఆసంగతి మేము వినలేదు.

ధర్మ—పాంచాలీ ! కృష్ణుఁడు నీకొమరులందఱును విద్యాబుద్ధులు గలిగి సేమముగా నున్నారని చెప్పి పదంపడి యేమనియెను ?

ద్రౌప—అనుట కేమున్నది? మీ కచిరమ్మున శుభకాలము రానైయున్నది.'' అనియెను.

ధర్మ—అతనికిఁగూడ నిదియే సమ్మతము. కానిచో రానైయున్నదని యెందుకనును ? " అజ్ఞాతవాస మెట్లొనరింప నేర్తు " మని మీరు వెఱవవలదు. అందులకును ధర్మవర్తనమే సహాయము కాఁగలదు. (తెరలో)

చ॥ విరటుపురమ్ము మీకుఁ గడు వీలుగ నుండెడి గూఢవాసమున్
జరుపుట కాతఁ డెంతయును సజ్జనుఁ డయ్యెడ మిమ్ము లోకు లె
వ్వరుఁ దెలియంగ లేమిని ధ్రువంబు వరంబుగ ధర్ముఁ డిచ్చెఁ ద
త్తరపడ నేల మీకు శుభదంబగు కాలము వచ్చెనచ్చుగన్.

(అందఱును నాశ్చర్యముతో విందురు.)

ధర్మ—వింటిరా? అంబరవాణికూడ నెట్లు బోధించుచున్నదో! (మరలఁ దెరలో)

శా. మార్కండేయుఁడు నిప్పుమీకడకు నమ్మంత్రిజ్ఞుచే మంగళో
దర్కంబౌ కథ లాలకించుడు నమందానందులై ధర్మసం
పర్కమ్ముల్ బెడఁబాయకే వనమునన్ బండెత్రిందు నేఁడుల్ చనన్
గోష్ఠుల్ మీర విరాటగాణ్నగరి కేగుం డేగురున్ భార్యయున్.

ధర్మ—(విని) అట్లనే నీ యాజ్ఞచొప్పున వర్తింతుము. మీకండఱికిని మాయందనుగ్రహ మున్నప్పుడు మాకెందును గొదవ రానేరదు. మాకు నిఁక సర్వశుభమ్ములను గగతలాములకమ్ములు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం

బగు పాండవప్రవాసమ్మునందు

షష్ఠాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవప్రవాసము.

సప్తమాంకము.

[అంత నొక గాయకుఁడు ప్రవేశించును.]

గాయ—(తనలో) ఇప్పటికాలపు రాజులలో నీతఁడు గానమునఁ గడు నాసక్తుఁడని విని యుంటిని. (స్మృతి నభినయించి) ఒక్క గానముననే కాదు. సమస్తవిద్యలందును నట్టి వాఁడే. మొన్న మొన్ననే యొక మల్లునితోఁ దనయొద్దనున్న వంటలవానిం బరీక్షార్థము పోట్లాడించెనని వినియుంటిని. కావున నితఁడు తానే విద్యయైనఁ బరీక్షించి యోగ్యతానుసారమ్మున సన్మానింపఁ గంకణము కట్టుకొన్నాఁడనుటకు సందియము లేదు. సన్మానించు రాజు లనేకులుండవచ్చును. విద్య నెఱిఁగి సన్మానించువా రరుదు. (సంతోషముతో) నా యదృష్టము మంచిదిగనుకనే యిచ్చటికి వచ్చితిని. (ఆకాశమువంకఁ జూచి) రాజుగారు ప్రకృతమిచ్చట లేరనుచున్నారా? ఏమి? ఎక్కడికి వెళ్ళినారు? (వినుట నటించి) ఎవరో శత్రువులు తమ గోగణము నపహరించిరని విని వారిమీఁదికి యుద్ధమునకు జనినారనియా? అట్లైని వారు వచ్చుదనుక నీ పట్టణముననే యుండెదను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో! నొక భవనము. (విని) గానము వినవచ్చుచున్నదే! ఆహా! కడు మధురముగానున్నది. స్త్రీ కంఠములవలె వినవచ్చుచున్నవి. లోనికిఁ బోదునా? (ప్రవేశము నటించి) ఏమి? యీయుపాధ్యాయుని సొగసు! (సంశయించి) ఆఁడువానివలెఁ బొడకట్టుచున్నది. ఇది వేశ్యాగృహము కాదుగదా! కానిమ్ము. ప్రకృత మీదేవి తగు బస విచారించుకొని పదంపడి సావకాశముగ వీరలం గలసికొనియెద. (నిష్క్రమించును) (విష్కంభము)

[అంత నుత్తరయుఁ జెలికత్తెలును పేడియగు నర్జునుఁడును బ్రవేశింతురు]

అర్జు—తే.గీ. బాల! కంఠమ్ముచే గీతిఁ బాడవలయుఁ, జేతితో నర్థమును బ్రదర్శింపవలయుఁ
జరణముల నాట్యపుఁ బ్రశంస జరుపవలయు, నభినయంబన నిట్టిదియండ్రు బుధులు.

ఉత్తర—చిత్తము (అభినయకౌశలమును జూపును.)

సైరంధ్రి—(పటాక్షేపముగాఁ బ్రవేశించి) అమ్మా! ఉత్తరా! నీవిద్యాభ్యాసమునకు భంగము గలిగించునన్ను మన్నించి కొంచె మిటు రాఁగలవా?

అర్జు — ఏదో యత్యవసరమైన కార్యమున్నట్టులున్నది పోయిరమ్ము.

ఉత్తర — సైరంధ్రితో (గొంచెము వలపుగ జని) నావలనఁ గార్యమేమున్నది ?

సైరం — ఎక్కుడుకార్యమే యున్నది. దక్షిణగోగ్రహణప్రశంస యంతయు నీవెఱిఁగి నదియేకదా! ఇప్పుడుత్తరమునందలి గోవులఁ గూడఁ గౌరవులు గొంపోవుచున్నా రని గోపాలకులు చెప్పిరి. అందులకై నీయన్న యుద్ధసన్నద్ధుండయ్యును దగినసారథికై వెదకుచున్నాఁడు—

ఉత్తర — ఇయ్యెడ నేను జేయవలసినదేమి ?

సైరం — శేషము వినుము. మీయుపాధ్యాయు లున్నారా? ఆయనకు సారథ్యమునందుఁ గడు నేర్పు గలదని నేను విని యున్నదానను. కావున నీవువారిం గోరెదవేని తప్పక నీయందలి గౌరవంబున వారిందుల కంగీకరింతురు; నేను బోయి యీయుదంతము మీయన్నతో విన్నవింతును (నిష్క్రమించును)

ఉత్తర — అట్లనె యొనరించెదను (సమీపించి) మీరొక్కసారి మాయన్నగారి యొద్దకు దయచేయవలయును; కార్యమాయనయే నివేదించును.

అర్జు — (తక్కినకన్నియల వంకఁ జూచి) ఈనాఁటికిఁ బాఠశాలకు సెలవు, మీరిండ్లకేగుఁడు. నేను యువరాజదర్శనమునకుఁ బోవలసియున్నది. (చెలికత్తెలు నిష్క్రమింతురు)

[ఉత్తరుఁడు గోపాలసహితముగాఁ బ్రవేశించును.]

ఉత్త — (సంరంభముతో)

శా. ద్రోణుం ద్రుంచెద, భీష్మునొంచెదఁ గృపున్ దూలించెదన్ గౌరవ
శ్రేణిం దంచెద మించెదన్, గురుసుతున్ శిక్షించెదన్ గర్ణునిన్
గ్రేణింతున్ గవలన్, బృథాతనయులన్ గీలింతు వాలమ్ములన్
స్థాణున్ గూల్చెద వేయు నేటికిఁ? దగన్ సారథ్యమే యున్నచోన్.

గోపా — (తనలో) ఏమీ ? మనరాకొమరుని శూరత్వము ! (ప్రకాశము) రాజేంద్రా పాండవులందున్నట్లు లేదు

ఉత్త — (గాంభీర్యముగా) ఉండనిమ్ము. ఎందుకుండక పోవలెను ? నాకుఁ దగినసారథి యుండవలెఁగాని యెవరున్న నేమిభయము ? (స్మృతినభినయించి) అవును పాపము! పాండవులను దుర్యోధనుఁడు ద్యూతమునం దోడించి యడవులపాలొనరించెఁ గదా ! (కోపముతో) కానిమ్ము నేఁడంగులకుఁ బ్రతిక్రియ జరుగునులే. "ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ బభూవ" అని లోకు లాడుకొందురుగాక!

ఉ. శూరుల మంచుఁ జేరుకొని చోరులు నాఁ జనుదెంచి మించి యా
భీరకుమారులన్ గెడపి పేరును బొప్పను గోలుపోయి యా
కౌరవులాచరించిన యకార్యముచూచి సహింప నేర్తునే ?
వారలఁద్రుంచి రాజ్యమును బార్థులకిచ్చి యశమ్ముఁగాంచెదన్.

(సంరంభముతోఁ బరిక్రమించి) అవురా ! సమయమున కెట్టియిక్కట్టు వచ్చినది. ఇది యంతయును గంకుభట్టు చేసిన తెలివితక్కువ. పోనీ తండ్రియాలోచనము మాత్ర మేమి బాగుగనున్నది ?

ఉ. వంటలవానికిన్ బనులవాండ్రకును రథమేల ? వీరలా ?
గెంటెడివారు శత్రువులఁ, గేవలవైశ్యకు మంత్రిఁజేతురే ?
బంటులు రాజులన్ గుఱుతు వల్వాదె ? యే దెటులైనఁ గాని నా
వంటి నృపాలు సారథిని వారికినిత్తురె ? గాసి తెత్తురే ?

సైరం—(ప్రవేశించి) రాకుమారా ? నీకిప్పటియవసరమును మన బృహన్నల దీర్పఁగలఁడఁట. మీచెల్లెలాయన నిటకుఁ దోడ్కొని వచ్చుచున్నది.

ఉత్తర—(తిరస్కారముగా)

మ. నృపలోకోత్తము నుత్తరున్ దెలియవో ? నిష్పౌరుషున్ బేడి నే
నెపుడున్ జూడఁగ నేవగింతు నకటా ! యీనాకు సారథ్యమా ?
చపలుం డాతఁడు నేయుటా ? వినిన నీచందంబు నిందింపరే ?
రిపులోకం, బిటు గేలిసేసెదవె ? తీరే ? యిట్టిసంభావనల్.

సైరం—(తనలో) ఇతఁడు విపరీతముగా భావించినాఁడే ? (ప్రకాశము) కుమారా ! బృహన్నల కొక్కనాట్యవిద్యయందే పాండిత్య మనుకొంటివా ? యేమి ? మున్నర్జునుండు ఖాండవవనమ్ము దహించునప్పుడితఁడేచుమీ ! సారథ్యమొనర్చినవాఁడు.

అర్జు—(సమీపించును)

ఉత్తర—(తనలో) సైరంధ్రి యనఁ గడుమాన్యురాలు. ఈమె యసత్య ముచ్చరింపదు. (అర్జునుదిక్కై ప్రకాశము)

ఉ. కౌరవసేనతోఁ గలిగెఁ గయ్యము నేఁటికి నాకు, దానికిన్
సారథి లేమి నట్టునిటు సందియమున్ గనుచుండనంద నీ
పేరు వచించె నీయలివ, పేడితనంబున నింత నేర్చితే ?
వారక సారథంబు కడపన్ బని పూనెదవే ? బృహన్నలా !

ఆ. వె. గాయకుండ వంచు గారవింతుమె కాని, నీవు యుద్ధమునకు నేర్పరివని
యెఱుఁగ మింక నేమి ? యిప్పు డెఱింగితి, మసంశయంబు గలిగె నది కూడ.

అర్జు—(తనిలో) పగఱ నిర్జించుటకుఁ దగినసమయము వచ్చినది. అందులకియ్యది నాంది గాఁ బరిణమించుఁగాక. (ప్రకాశము) కుమారా! నా కింకను విశేషించి ప్రవేశము లేదు. మీయొద్ద నునికిం జేసి యావసరమైనతఱి వెనుదీయుట పాడిగాదని యిందులకు సమ్మతించుచుంటి.

ఉ. చిన్నతనమ్మునందుఁ గృషి చేసితి నింతక గానవిద్య యం
దు న్నటనంబునందును, ననుంగులు కొందఱుగూడి తేరి నే
ర్పన్నెటి నేర్చుచుండఁగ "నృపుల్ కడు మన్ననఁ జేతు" రంచు నా
చిన్నియుఁ గొంత నేర్చితి విశేషములంతగ నేర నార్యులార.

ఉత్త్ర—(చనవుగా) అన్నా! ఇమ్మహాత్ముఁడు గానమునందుఁ దనకెంత ప్రజ్ఞయున్నదో సూతకృత్యమునందును నంత ప్రజ్ఞయున్నదని సూచించుచున్నాఁడు కావున నఖండప్రజ్ఞ యున్న దనియే మనమనుకొనవచ్చును.

ఉత్త—(గౌరవముగా) నీవినయమునకు మేము సంతసించితిమి. నీవు సన్నద్ధుండవై తేరి నాయత్తపఱచి యిటు తోడితెమ్ము.

అర్జు—మంచిది. (నిష్క్రమించి తేరితోఁ బ్రవేశించి) కుమారా! ఇందధిరోహింపుము.

ఉత్త—(ఎక్కుటనటించి)

చ. దురముగఁ దోలుమీ ? రథము, ద్రోహులుకౌరవు లేగకుండఁగన్
దరిమి వధింపఁగావలెఁ బదంపడి గోవులఁ గ్రమ్మఱించి స
త్వరమున వచ్చి తండ్రియుఁ బ్రధానులు మెచ్చుకొనంగఁ బ్రోలి న
చ్చెరువున నుంపఁగావలయు శ్రీయు యశంబును గాంచఁగావలెన్.

అర్జు—ఇదిగోఁ దోలుచున్నాఁడను.

ఉత్త్ర—అన్నా! నీ వక్కురువీరుల జయించి వచ్చునప్పుడు నానావిధమ్ములును ననర్ఘమ్ములును నగువారల యుష్ణీషాంచలమ్ములు బొమ్మపొత్తికలకుఁ గాఁ దెచ్చి తేవలయు.

ఉత్త—(ఆదరముతో) తప్పక యట్లొనరింతును.

సైరం—(తనలో) అజ్ఞాతవాస వత్సరము గూడఁ బూర్తి కావచ్చినది. ఇఁక నెవరెఱిఁగిన నేమగును ? (ప్రకాశము) కుమారీ! తే రప్పుడే దూరమరిగినది, మనమంతిపురికిఁ బోదము. (నిష్క్రమింతురు.)

అర్జు—(నిరూపించి)

మ. అదె కన్గొంటివె ? కౌరవేంద్రుబల, మల్లాతండె రారాజు, బ
ల్లిదులౌ మేటి మహారథుల్ తదితరుల్ లెక్కింపఁగా రాక యొ
ల్ల దెసల్ నిండిరి వారిఁజూచితివె ? నీలావల్ల శోభిల్ల న
భ్యుదయ మ్మొందుము వీరలన్ గెడపి మాతోన్యూర్వీధవుం డుబ్బఁగన్.

ఇంతకన్నను నెక్కుడు వేగంబునఁ దేరువోవ నిచ్చినంగాని వారలం గలసికొనఁజాలము.

(రథవేగమును హెచ్చింపఁబోవును)

ఉత్త—(తేటిపాటుఁ జూచి భయముతో)

ఉ. కౌరవవాహినీస యనఁగా నిదియా ? పొరపాటుచేసితిన్
వీరవరేణ్యు లియ్యెడల వేలకువే ల్భటసంఘమున్ననో
ధారుణి యీనినట్లె మది ధైర్యము చాలదు వెన్కపెక్కుకున్
దేరు మరల్పుమా ! తగుగతిన్ బొనరింపఁగ నచ్చుఁ బిమ్మటన్.

అర్జు—(తనలో) ఏమీ ! యీకొమరుఁడు చూచినంతనె భీతిల్లుచున్నాఁడే ! (యోజిం
చి) లేక నాధైర్యము కనుగొనుటకై యిట్లనియుండునా ; (ప్రకాశము) రాజనందనా!

శా. నన్నుం గేలి యొనర్చుటో ? నిజముగా నాశక్తి వీక్షించుటో
చన్నే ! రాజకుమారు లిట్లువలుకన్, జన్యంబులన్ జూడమే ?
యొన్నండున్ గనలేదుమున్ వినఁగలే దీలాటి ఏంచదంబు వె
న్కకు నీబోటులు చూతురే ? సమరమున్ గావింప నేతెంచియున్.

ఉత్త—(ప్రాభవముతో) ఏమీ ! బృహన్నలా ! యుద్ధములు నీవేచూచితివా ! మేము
చూడలేదా ? నీకదియంతయు నెందులకు ? ఎందుకువచ్చితివో యాపని నెఱవేర్చు
కొనము. అధికప్రసంగము కట్టిపెట్టుము.

అర్జు—(తనలో) ఏమీ ! ఇతని ప్రాగల్భ్యము (ప్రకాశముగా) ఇదిగో నాపని నెఱ
వేర్చుకొనుచున్నాఁడను. (రథము నడిగాఁదోలును)

ఉత్త—(కోపముతో) ఏమీ ! నాతోనీకు నెకసక్కెమా ? ఒకటిచెప్పిన నొకటి చేసె
దవుగా ?

అర్జు—(శాంతముగా) రథచోదకత్వము నాపని. అది నెరవేర్చుటతప్పా ?

ఉత్త—(కోపముతో) ఓహో ! ఇట్లయిన బాగుగనే జరుగును. ఇఁక నేనిని నీకొంటె
తనము గట్టిపెట్టి రథము వెనుకకుఁ ద్రిప్పుము.

అర్జు—(తనలో) ఇతఁడు నిజముగానే భయపడినాఁడు ! కావున నితనికి ధైర్యముచెప్పి
చూచెదను. (ప్రకాశము)

ఉ. ఒక్కఁడు పెక్కుసేనలను నుక్కడఁగించుట యొక్కవీరునిన్
బెక్కుగ గూల్పలేమి పృథివిన్ గలయట్టిద " వారు పెక్కురే
నొక్కఁడ " నంచు భీతిలుట యొప్పునె నీవె జయింపవచ్చు వా
రొక్కఁడఁగాఁగ వచ్చినటు లోడుట పాడియె ? రాజనందనా !

మఱియొకలాగు భావింపక నావచనంబులు వినుము.

ఉ. రాజన కేమి ? శాత్రవపరంపర వచ్చుట ? లేక వచ్చుటో ?
నాజినప్రయోజనమునాఁ జనువాఁడె సుమీ ! కుమార ! నీ
వాజికి నోడితేని ధనదంబయి దాతయు సాటివారి నే
యోజ శిరమ్ము లెత్తి కననోర్తురు ? మార్తురఁ జంపకెంచుమా !

ఉత్త—(తనలో) ఇతఁడు క్లీబుండయినను మాటలు కడుఁ బౌరుషోచితము గాఁ గనుపట్టుచున్నవి. అక్కటా ! యెంతదుర్దశ వచ్చినది ! ఒకనపుంసకుఁడు నాకు ధైర్యము చెప్పువాఁడా ? అయినను నితఁడెవఁడో యొకింత కనుఁగొనవలయు (ప్రకాశము)

ఉ. గానముగాదు నాట్యమును గాదభినీతియుఁ గాదు యుద్ధపుం
బూనిక లేద ? యక్కట ! నపుంసకు లేడ ? విశేషపౌరుషా
ధీనులమైన మేమె వెనుదీయుదు మొక్కకచోఁ బరున్ దగం
గా నెఱుఁగన్వలెన్ బిదపఁ గయ్యమొ నెయ్యమొ సేయుఁగావలెన్.

రాజనీతియనఁ గడు దురూహంబు. దాని నెఱుఁగుట సామాన్యంబు కాదు. ఎదిరి బలము మును దనబలమును నెఱుఁగక కడంగువాఁడు వృథాగా మానప్రాణమ్ములకుందక్కు. ఇది యంతయుఁ గేవలము నాసంరక్షణకే కాదు.

ఉ. సారథిఁ జంపిరే రథికుఁ జంపుదు రింతయెఱుంగ వొక్క ? ని
న్నూరక నేను దీసికొని యుద్ధమునన్ బలియిత్తు నేని మా
పౌరులు నన్ను దూఱరె ? కృపారహితుం డని, నిన్నువంటి వి
ద్యారుచిరుండు గానమున కబ్బునె ? యుత్తరకింక నొజ్జగన్.

అర్జు—(తనలో) ఏమి ? యీతని యుపన్యాసము. (ప్రకాశము) నృపకుమారా ! ఎందులకుఁ గొఱగాని యీపేడిబ్రతుకుకన్న నాకుఁ జచ్చుటయే కొంతమంచిది. అదిగాక చావెన్నటికేని దప్పనిదే. ఇట్టిమహాకార్యంబునఁ బ్రాణపరిత్యాగంబు శ్లాఘ్యంబుకదా ! నాకై నీవు సంశయింపకుము. ఇదియిట్లుండ నీవంటి రథికశ్రేష్ఠునిచేఁ గా

పాడఁబడు నాకుమాత్ర మేమిభయము ? ఆత్మను సారథిని నశ్వములు మొదలగు వానిని సంరక్షించుకొనువాఁడే కదా ? రథారోహణమున కర్హుఁడు !

ఉత్త—(తనలో) ఇతఁడు దేనికిని నొప్పుకున్నాఁడు. వీని యభిప్రాయము నిజముగా నిట్టిదే యైయుండవచ్చును. రూపు చూచినచో పేడి. మాటలు చూచిన నెట్టిశూరులకును బైపెచ్చు. ఎట్లైన తేరు మరలింపవలయు. లేదా ? ఇఁక బ్రతుకుపై నాస వదలవలయు. (యోజించి) చెప్పిన చొప్పున నర్తింపని యనుచరుఁ డుండుట కడుముప్పుగదా ! కానిమ్ము. ఇట్లుచెప్పిచూచెద. (ప్రకాశము) నీధైర్యస్థైర్యమ్ములు చూచిననాకుఁ గడునచ్చెరువగా నున్నది. ఎందుకైననేమి ? నేనీ సంగరమ్మునకుఁ బూననేరను. నీకంత ధైర్య ముండెనేని నీవు రథివై కార్యంబు నిర్వహించెదవా ? లేక నాచెప్పిన చొప్పునఁ దేరు మరలించెదవా ?

అర్జు—కుమారా ! యొకరికృత్యము వారు నెఱవేర్చుకొనవలయును. కావున నొక్కింత దిట్టము గలిగి పరికింపుము.

క. కురుసేన గాదు దేవా, సురులెదిరించినను నీవ చొరవ గలిగి నేఁ
డటిమ మెయి నోడించెద నే, నెఱుఁగుదు నీకట్టికాల మిప్పు డరుదెంచెన్.

(రథము దుగముగాఁ దోలును.)

ఉత్త—(తనలో) ఏమి ? యీరథవేగము ! అప్పుడే చాలదూరము వచ్చితిమి. (తేఱి పాఱఁజూచి భయముతో) అమ్మయ్యో ! దగ్గఱకు వచ్చినకొలఁదిని సైన్య మెంతభీకరముగానున్నదో ! ఈమూర్ఖుఁడు నేనెంతచెప్పినను వినునట్లు తోఁపదు.

ఆ. వె. అకట ! "డబ్బువెట్టియాబ్దికముఁ గొన్న, బగిది" వీఁడు నాకుఁ బ్రాప్తమయ్యె
వీణపట్టె కాని వింటిప ట్టెఱుఁగని, కాంత కెఱుఁకపడునె ? కదనబాధ.

కానిమ్ము వీని కాకౌరవులే చెప్పవలసినరీతిని బుద్ధిచెప్పుదురు గాక నేను జెప్పి చూచిన లాభములేదు. వీనికిం దెలియకుండ నిందుండి యడవికి పాఱిపోయెద. (అట్లొనరించును.)

అర్జు—(చూచి ఆశ్చర్యముతో, తనలో)

మ. అకటా ! నీచునితోడ వచ్చితిఁగదా ! హాస్యాస్పదుం డిట్టిపూ
నిక కేమందుఁ గడంగె ? రాచకొలమేనిన్ లోన శంకింప కూ
రక పాఱెన్ వెసఁ దేరు డిగ్గి, యిది వీరవ్రాతముల్ విన్నచో
నెకసక్కెంబగుఁ గాదె ? క్రీడియుఁ గలఁ డిం దంచు నిందింపరే ?

నేఁడు గాకున్న రేపైన బృహన్నల యర్జునుఁడని లోకులకుఁ దెలియదా ? ఇందుపాయమేమి ? (యోజించి) యిట్లు గాఁక. వెనువెంటం జని యక్కుమారుని బోధించి సారథిం జేసికొని యేను రథినై విరటుని ఋణముం దీర్చెద. (పాఱఁజూచి) అరుగో భీష్మద్రోణాది మహావీరు లందఱును నిక్కడి విశేషము లన్నియుఁ గనిపెట్టుచు వారిలో వారేమో చెప్పికొనుచున్నట్లు లూహింపనయ్యెడిని. కానిమ్ము. (నిష్క్రమించును)

(అంతట భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణులును దుర్యోధనుఁడును బ్రవేశింతురు.)

దుర్యో—(పాఱఁజూచి) ఓరథికవరులారా !

మ. పసులం బట్టితి మేగుమంటిమి కసుక్ బాగాయె గోపాలకుల్
వెసమైఁ బోయి వచింపఁబోలు నెవఁడో వీరుండు తేరెక్కి పెం
పెసలారన్ జనుదెంచి స్యందనము నందేడించి భీతిల్లి యే
గుసడిన్ గాంచితిరే ? యితం డెవఁడొకో ? కొంతేని నూహించిరే ?

కర్ణ—అంతటివాఁ డెవఁడైన నేమి ? ఇంతుల కీవిచార మెందులకు ?

కృపా—అంగరాజా ! అట్లు నిరసించి మిన్నకుండుటకన్న జాగరూకత కలిగి వివేకించుట మంచిపని కదా ? చిన్నపామునేనిఁ బెద్దకఱ్ఱతోఁ గొట్టవలయును.

ద్రోణు—రాజా ! అతఁ డెవఁడనియా ? నీవిచారణము. కడు మాననీయము. నాకుం దోఁచిన తెఱఁగు వినుము.

ఉ. కౌరవసేనపై కొంకఁడు గాఁ జనుదెంచుట కెవ్వఁ డోపు నీ
ధారుణిఁ, గౌరవాన్వయుఁడె తప్పక కావలయున్ బహుప్రజం
జేరిన గోరి పట్టితిమి యాపురి వారలయున్నిక్కువం
బారయు నయ్యె నర్జునుఁడె యాతఁడు సందియ మంద నేటికిన్ ?

కర్ణ—(ఎకసక్కెముగా) మీ యర్జును జూచి చిరకాలమగుటచే శిష్యప్రేమ మీకట్టి యూహ జనింపఁ జేయఁబోలు, లేక,

ఉ. స్యందన మందెకించి పెలుచన్ బరుగెత్తినగుర్తు చూచి మీ
రందఱివాఁడు పార్థుఁడని యాడితి రర్జునుఁ డైనఁ గోమత్రో
డం దరలిత్వ మాను నె ? కడంగఁడె ? పోరి కొంకిమకేని, యా
పంద మొకండో పార్థునిఁగ భావన చేసితి రీరు పేరిమిన్.

కృపా—అంగరాజా ! వారి వాక్యము తుదముట్ట విని పిమ్మటఁ జెప్పఁ గూడదా

అశ్వ—(ఎకసక్కెముగా) అట్లు విని చెప్పినచో నాతఁడు ప్రభువునకు ముఖ్యమిత్రుఁ డని యొట్లు వెల్లడియగును.

దుర్యో—(భీష్మునుద్దేశించి) తాతా! వీర లందఱును నేమేమో యభిప్రాయములిచ్చు మన్నారు వింటిరికదా? మీయభిప్రాయమేమి?

భీష్మ—ఎవరేనియు నొకప్పుడు గాకున్న నొకప్పుడేని నీకు నచ్చఁజెప్పఁగలరు గాని రాధేయునకుమాత్రము చెప్పలేరు. అతండు తప్పక యర్జునుఁడే. సందియములేదు. కారణము లింకను ధనురాచార్యులే చెప్పనై యున్నారు. అంతలో నీతఁడు దుష్ప్రేక్షకు

కర్ణ—(ఏమో చెప్పఁబోగా) [మొదలిడెను.

దుర్యో—(వారించి) ఆచార్యా! తమయభిప్రాయము సాంతముగా సెలవిండు.

ద్రోణు—ఎవరు చెప్పుట కేమున్నది?

ఉ. ఇంతకు మున్ను విన్నయదిరే కద? కీచకుచావు, భీముని
క్రాంతికి సాక్ష్యమిచ్చెనది, కవ్వడి యాతఁడు గావుటెల్ల మీ
కంతట నింతటన్ దెలియ నల్లదె వచ్చుచునున్నవాఁడు ది
క్ప్రాంతము లెల్ల నిండెనది యాతని శంఖపుమ్రోఁత భూవరా!

(అందఱును వినుట నటింతురు)

కర్ణ—(తనలో) అవును. ఆధ్వని దేవదత్తధ్వనివలెనే యున్నది.

దుర్యో—గురువరా! నాకీసందియముం దీర్పుఁడు.

మ. తమకున్ శిష్యుఁడు గౌరవాన్వయుజుఁ డంతర్వాణియాస్యంబు వి
క్రమపారంగతుఁ డింద్రనందనుఁడు పోర న్వమ్ముచే నిక్కమం
దము వీరుం డతఁ డేల విన్కఁజను మానంబేని, సైన్యంబుసం
ద్రము వీక్షించినఁ బౌరుషం బధికమై దైవాఱదే? క్రీడికిన్.

ద్రోణు—చ. వెనుకకు నింక నేగెనో వివేచన సేయఁగ రాదు గాని య
ర్జునుఁ డనుమాట నిక్కముగ శూలికి నెక్కుడువాఁ డెవండో యా
తని నని నోర్చఁగాని విదితంబె తదన్యుల కోర్వరాము, యా
లను గడు వేగ నంపుము బలమ్ములఁ దోడుగ నిచ్చి భూవరా.

దుర్యో—(సంతోషముతో) అతఁ డర్జునుఁడే యైన మనకార్యము ఫలించినదే.

క. మరలఁ బదిరెండు సంవత్సరములు వని నుండి యొక్కసంవత్సర మీ
నరయఁ జరియించి రావలె, నరుఁడే యతఁడంచు మీకునమ్మికయేనిన్.

భీష్మ—(తనలో) అక్కటా! వీనికౌటిల్య మెన్నఁటికిని బోదయ్యెఁగదా? మంచిది. (ప్రకాశము) కుమారా! పదుమూఁడువత్సరములును నిన్నఁటికే నిండినవి. లెక్కయు నుకొందము.

ఉ. పాలడుగంగ నర్జునుఁడు వచ్చినచో నిటులాడ వచ్చుఁ దా
నాలకునై విరాటు భటుఁడైకద? కావలె నిప్పు డందుకై
యాలము సేతకుం గలదె? యుద్ధము, పిన్నటఁ జూముకొంద మా
కాలగళాధికున్ దొరయఁగా దొరలెవ్వరో? యోచ్చతింపుమా?

దుర్యో—(తనలో) అప్పుడే యీముసలి పాండవపక్షపాతముం జూప మొదలుపెట్టి నాఁడు. (ఆలోచించుట నటించును)

కర్ణ—(ఎకసక్కెముగా) ఏమీ! నిజముగా నతఁ డర్జునుఁడేయైన నతనిని జంప వారేలేరా?

చ. అతనికె కాక యందఱికి నస్త్రగురుండు ఘటోద్భవుండు, నీ
వతులితవిక్రముండవు మహాహవదక్షుఁడ, విట్టిమీకునున్
బ్రతి గురుపుత్రుఁడున్ గృపుఁడు పాండవపక్షముఁబూని మీరు నీ
చత మతి రోయ రేనతనిజంపుటకే నొకరుండఁ జాలుదున్.

అశ్వ—(పరిహాసముగా) నీవు చాలినదియు లేనిదియుఁ బాంచాలీపరిణయంబును ఘోషయాత్రయును సంపూర్ణముగా నెఱుఁగుదు. దానికేమి? (దుర్యోధనుదిక్కు) నరేంద్రా! ఇంతకును నతఁ డర్జునుఁడా? కాఁడా? యనునది వివాద్యాంశము. నిక్కముగా నర్జునుఁడే యైనను విరటునుచరుం డగుకతన మనము ము న్నొనర్చికొన్న సమయ మతని కిప్పట్టునఁ బ్రతిబంధకము గానేరదు. ఏమందువా?

శా. న్యాయం బంటినొ యేమి హేతువుననో నాతండ్రియు న్నేను గాం
గేయుండున్ గృపుఁడు న్నిరంతరముఁ దత్క్షేమంబు కోరింతు మిం
తే యశ్వా నిక్కమునైనను బరులయాదేశంబునం దుంటఁ గా
దే? యేదుష్కృతికైన సిద్ధముగ మే మిందుంటిమో భూవరా?

చ. విరటునిగోవులన్ బృథగ వీరులమం చొకపేరు పూని ని
ష్కారణులమై హరించుటయు కాక నిరాగను లైనగోపబా
లురఁ బడమోఁదు టెవ్వరును లోకులు మెచ్చెడి మేటికర్జమే?
నరులు పరానువర్తులు బొనర్చనిదుష్కృతు లున్నె? భూవరా?

కర్ణ—(కోపముతో) అంతతోఁ గట్టిపెట్టుము. నీయుపన్యాసమునకు నెల్ల ఫలితార్థమతఁడు పరాధీనుఁడౌ గనుక నతనికిప్పట్టున సమయభంగ విచారణం బనావశ్యకమని తేలినది. (దుర్యోధనుదిక్కు) మిత్రమా? నీగలహృదయము నీకు స్పష్టముగాఁ దెలిసినదిగదా!

ఉ. పోరికి నిట్టివారిఁ గొని పోవుట హానికరంబు వీరు స
ద్వీరులు గారు పోషకునివేరము దీరుప లేరు శత్రులన్
శూరులు పెద్దఁగాఁ బొగడఁజొత్తురె? యాచవగాఁ దలంచెనో?
పాఱుఁ డితండు, యుద్ధపుస్వభావ మెఱింగిన నిట్టులాడునే?

"తాఁ జెడ్డకోతి వనమెల్లఁ జెఱచిన" దన్నట్లు తనకుఁదాను స్వతంత్రుఁడు గాని తక్కినవారిం గూడ నిరుత్సాహులన్ జేయు నెందులకో? అగుఁగాక నీవు సంశయపకుము.

లెక్కయే మతనిఁబుబ్బ సురేశ్వరుఁ డైన గాక వి
శేశక్తిమై నెదిరి పోరి జయింపఁగలాఁడ నూరకే
యాపాటి గా దిపుడె కాంచెద నాదుపరాక్రమంబు, నీ
తర్జనభర్జనల్ కని యెదన్ భయ ముందఁడు కర్ణుఁ డెన్నఁడున్.

కృపా—పృథాగా నెందులకు వాగ్వాదము మొనరించెదవు? మనలో మనము మంచిచెడ్డలు చెప్పికొనుటయు నొకతప్పా? పైకి నవసరానవసరములం బట్టి మనమెట్లు సంచరించుచున్నను మనస్సుమాత్రము న్యాయముప్రక్కకు ములు చూపకమానదు.

ఉ. ద్యూతములోన గెల్చుటది దోసమటంచుఁ బ్రపంచ మెంచు నో
సూతతనూజ? దానివిని శూరత దెచ్చుకొనం బనేమి? దు
ర్నీతిని లోకముల్ బొగడునే? యటు సేయఁగ బ్రహ్మశక్యమే?
మాఱి బిగింతు వేరిపయి? మూఢులె? వీరలు నీకుఁజాలరే?

కర్ణు—(పండ్లు కొఱికి ఏమోయనఁ బోవుచుండఁ దుర్యోధనుఁడు వారించును)

అశ్వ—(ఎకసక్కెముగా) రాజా! ఎందుకు వారించెదవు?

క. వారింపనేల? యాతని, శూరత వాక్కులనె కాదె? చూడం దగుఁ "దా
నే రాజ" ననెడిగర్వ, ప్రారంభం బితని నింతవఱకుం దెచ్చెన్.

ఉ. వచ్చుచునున్నవాఁడమరసంధ్య పరాక్రమధూర్వహుండు వి
వ్వచ్చుఁడు, మాటలన్ జనెడివాఁ డతఁ డెన్నఁడు గాఁడు మాపయిన్
మచ్చరమేల? యాతనికి మాకతఁడన్నను గౌరవంబు లే
దిచ్చుట, శత్రువైన వచియింపఁ దగున్ గుణముందురేక దా?

కర్ణు—(కోపముతో) నీవంటి కుక్షింభరులకు గౌరవమున్ననేమి? లేకున్ననేమి?

ఉ. పాఱెడువారు కావుననె పాఱుఁడు మీరలు మిమ్ముఁ బోరులన్
బోరికి వెంటఁబెట్టుకొని పోవుట "పిల్లినిగొంచుఁ బెండ్లియల్

చేరుటవంటి '' దూరకొనఁ జెల్లదు తేనిమానంబునిట్లు కం

గా రొనరించునట్టి పనికా ? యిటకున్ రథమెక్కి నచ్చుటల్.

అశ్వ—(కోపముతో) ఓరీ ! జాల్మా ! ఏమని పేలితివి ? ఇదిగోఁ జచ్చితివిరా ! (కర్ణునిపై కుఱుకఁబోవును.)

ద్రోణు—కుమారా ! ఊరకొనుము. ఎందుకేని యసమానునితోఁ బ్రసక్తిగూడదు.

కర్ణు—(ధైర్యముగా) రమ్మ; అంతలో శాంతించితివేమి ?

ఉ. అలయు నేయుంవానివలె నాయుధముం గొని సారెసారె మీ

సాలను దువ్వుకొంచు నృపసత్రమునం బడి మెక్కిమెక్కి పైఁ

గాలమువచ్చినప్పుడిటు కాతరతన్ గని 'తిన్నయింటివా

సాలను లెక్కవెట్టు' నినుఁ జంపి కురుప్రభు సప్పుదీర్చెదన్.

అశ్వ—(కత్తి వెఱికి) ఓరీ దుర్జనమాగ్రగణ్య ! జఘన్య!

శా. కందాలోఁ బడి భుక్తశేషమును జక్కన్ 'మెక్కి బల్పెక్కి తే

నిం దుర్ణీతికిఁ ద్రిప్పనీబ్రతుకు నేనే కాదు లోకంబులో

నిందన్ జేయనివార లుండ రిదిగో నీచావు దాపయ్యెనో

పందా ? నోటికిబుద్ధిచెప్పుకొనుమా పైపైకి రాఁబోకుమా.

కర్ణు—(అశ్వత్థామపై కుఱుకఁబోవును)

దుర్యో—(వారించి) మిత్రమా ! ఇప్పుడు నీవు శాంతించి నాయందలి విశ్వాసమును జూప వలయును (ద్రోణునిదిక్కై)

ఉ. మీ కిది న్యాయమే కద ? యమేయపరాక్రము లయ్యు శత్రునిన్

వాకొని పెద్దఁ జేసి యిటు వారికివీరికి వాదు గూర్తురే ?

సాకినవాని ద్రవ్యము విసంబె ? యసంబున కాస జేయరే ?

నాకవమానమైనఁ గదనంబున మీకుఁ బ్రశస్తి గల్గునే.

భీష్మ—కుమారా ! ఇందు ద్రోణాదుల తప్పిదంబు లేశంబును లేదు. కర్ణుఁడు తనకుంగల పరాక్రమాతిశయంబు ప్రకటించె. దానికేమి.

క. ఆర్యులు కదనంబులఁ గడు, ధైర్యస్థైర్యములు గల ప్రధానులు వీరల్

కార్యాకార్యజ్ఞులు దు, శ్చర్యులె ! యివ్వారిఁ గేలిసలుపన్ దగునే.

అర్జునుండన సామాన్యుండు కాఁడు. అతఁడొక్కఁడేకదా ! యతని మన మొప్పరికింపం జనదనుట మన క్షేమమునకే కాని వేఱొండు కాదు. కావున వారలం బ్రసన్నులం జేసికొని కార్యంబు నెఱవేర్చికొనుము. (ద్రోణాదులదిక్కై)

ఉ. దగ్గఱవచ్చె నల్లదె పృథాసుతుఁడస్యందన మాత్మ్యలారి మా
రొగ్గుఁ దలంపఁబోకు యిటకెందుకు వచ్చితి మట్టికార్యముల్
సెగ్గఁగఁజేయుఁడీ ? విజయునిక్ జిరకాననవాసజాతరో
షోగ్రుని నగ్రితేజు నెటులో మఃమాఁపుద మెల్లభంగులన్.

(దుర్యోధనునిదిక్కు)కుమారా ! నీకర్ణుని సహాయునింగాఁ గొని పసులఁ బెంబడింజనుము.

దుర్యో—(కర్ణసహితముగా నిష్క్రమించును.)

(అంత నర్జునుఁడు స్వస్వరూపముతో నుత్తర సహితముగఁ బ్రవేశించును.)

(ద్రోణాదులందఱును బ్రసన్నులై సన్నద్ధులగుదురు)

అర్జు—(నవ్వి) ఇంకను నీకు సంశయము బాధించుచునే యున్నదా ?

సీ. కంకుండు నానిరాతంకుండు మీతండ్రి ప్రియమిత్రుఁడతఁడు మాపెద్దయన్న
వలలుండు కీచకవనవహ్ని మీ బానసీఁ డెవ్వఁడతఁడు మాచిన్నయన్న
వారువంబులమీఁది పారుపత్తెమున కర్హుండు దామగ్రంథి యొక్కతమ్ముఁ
డాలఁగాచెడివారి కధిపాధుఁ డల్లతంత్రిపాలుఁడే సహదేవుఁ; డేన
యనర్జునుండను సైరంధ్రియాజ్ఞసేని, గాండివంబి శ్వదిరాను సురేంద్రుం డొసఁగిన
మకుట మిద్దియె యే నపుంసకుఁడ నగుట. యూర్వశీశాపమునఁ జూమ్మయుత్తరుండ!

శాపావసానం బగుటంజేసి మరల నారూపునాను వచ్చె భీమసేనాదుల యాయుధమ్ములు
నీవు శమీవృక్షమ్మున చూచి యుంటివి మఱియును నీవడిగిన ప్రశ్నంబులకెల్ల
నుత్తరం బిచ్చితి నిఁక నీవు లేశమ్మును జంకు గొనక సారథ్యమునం దప్రమత్తుఁడవై
వర్తింపుము. రథవేగంబు హెచ్చింపుము.

ఉత్త—చిత్తము. అట్లే యొనర్చెదను.

క. నరుఁ డవని నిన్నెఱింగిన, తరుణమునన పోయె వాయెనం గలభయ మో
కురువీర ! యెఱిఁగి యెఱుఁగక, పిగచించిన తప్పులకును వేఁడెదనిన్నున్.

అర్జు—అట్టి సందియము నీమనమ్మునఁ నుంచకుము. తేరు పోవనిమ్ము.

ఉత్త—ఇదిగో ! తోలుచున్నాఁడను. (అట్లొనర్చును.)

అర్జు—(చేతితో నిర్దేశించి) నృపకుమారా ! అటు చూడుము.

శా. ద్రోణుం డాఁతఁడు, భీష్ముఁడల్లతఁడు, కర్ణుండాతఁడే,చాపని
క్వాణంబుల్ వినఁవచ్చుచున్నవియె ? యశ్వత్థామ నూ ? యాతఁడా
స్థాణుం బోలినవాఁ, డతండె కృపుఁ డాచార్యోప మానుండు, పై
రాణించున్ ధ్వజమందు వ్యాళి మతఁడే రారాజు కన్గొంటివే.

ఉత్త—దగ్గఱకు వచ్చితిమిక దా ! ఇంకను వీరు మనపై నారాచమ్ములు నిగుడ్చరేమి ?
అర్జు—ఏమనియా ?

శా. ఆచార్యుండు నియంత, యాయనకు నాయుం దెంతయో పేర్మి, స
త్యాచారుఁడగు భీష్ముఁడోలి మము బాల్యంబాదిగాఁ బెంచె, ద్రో
ణాచార్యాత్మజుఁ డేను సోదరుల మన్నట్లుండు, మత్పక్షమా
కాచార్యత్వము చేయుటన్ గృపుఁ డుపాధ్యాయుండె యా నుత్తరా !

మ. ఒకకర్ణుండు సుయోధనుండు మనపై నుగ్రత్వముం బూని కొం
డిక నాఁడాదిగఁ గీడు సేయుదురు కానీ వీర లయ్యార్యులన్
గికురింపం దగ దౌఁ గదా ! మనము మున్ గీలింతు మేనిన్ శర
ప్రకరం, బార్యులు నింతు రంతనఱకున్ బైరారు వారుత్తరా !

(పాఱఁజూచి) సుయోధనుండు గడుదవ్వునఁ బసులవెంటఁ జనుచున్నవాఁడు. కావున మనమియ్యెడ నున్నఁ బ్రయోజనములేదు. మనతేరిపక్కగా నతనియెదుటికిం గొ
ఉత్త—అట్లనే పోనిచ్చుచున్నాఁడను. [నిపొమ్ము.
అర్జు—(యోజించి) క్షణ మిక్కడనే యుండనిమ్ము. (తనలో)

క. వీరియెడ నాకుఁ గలిగిన, గౌరవముం జూపవలదె ! కలదే ! గురుధి
క్కారము, శ్రేయస్కరమే, నారాచమ్ములనె వీరినారాధింతున్.

(కొన్ని యమ్ములు విడిచి) ఉత్తరా ! తేరు వెనుకఁ జెప్పినచొప్పునఁ బోవనిమ్ము.
ఉత్త—చిత్తము. (ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)
ద్రోణా—(సంతోషముతో)

శా. ఔరా ! శిష్యుఁడ వన్న నీవకదరా ? యాచార్యసద్భక్తి నీ
దేరా ? నూర్గురు శిష్యు లుండవలెనే ? యీవొక్కఁడే చాలు, జ
న్మారాతిన్ గురునాథుఁ గొల్చుగురుపై నన్నన్న ! కోపింప కి
ట్లారాధింతువె ? దీనికిన్ ఫలము నీ కౌఁ గాక శీఘ్రమ్ముగన్.

(పట్టరాని సంతోషముతో భీష్మదిక్కు) చూచితివిక దా ? మనయెడల నాతఁడొనర్చి
న గౌరవము.

తే. గీ. స్వాగతమునకు రెండేసి సాయకములు, శ్రవణములుసోఁకి సోఁకనిసరణి నించె
ఒండనమ్ముల కట్టులే వైచె పాద, యుగళి సోఁకియుఁ సోఁకనివగది నరుఁడు.

భీష్మ—(నవ్వి) ఆచార్యా ! యిం దాశ్చర్య మేమి? అతఁ డొనర్చినశిష్యత్వ మెట్టిది?
(పక్కకుఁజూచి)

చ. మనలఁ బరిత్యజించి యచట మండలపుం గతిఁ దేరు ద్రిప్పి య
ర్జునుఁడు సుయోధనున్ గదియఁ జూచుచుఁ బోవుచు నున్నవాఁడు తేఁ
డని యొనరింపఁ లేఁ డతని నాఁగి, క్షణంబునఁ బోయి తానిము
న్నన నిలపన్ వలెన్ దడసినన్ జయి వచ్చుఁ జూఁడీ కడంగుఁడీ.

అశ్వ---(పాఱఁజూచి) చూడుఁడు రారాజుపైకరుగుకవ్వడికిఁ గర్ణుఁడడ్డమగుచున్నాఁడు.

ద్రోణా—తండ్రీ ! అట్లని మన మొక్కరికింపఁ జనదు. మీరిరువురును బోయి రాజుం గాపాడుఁడు. ఎలయు నేనిఁ, యేమును వచ్చెదము.

(కృపాశ్వత్థామలు నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు—(భీష్మునితో) కర్ణార్జునులద్వంద్వయుద్ధ మెట్లున్నదో పరికించితిరా ?

భీష్మ—ఉభయులును సమర్థులేకదా ? అయిన నర్జునునకితఁడేకాఁ డెవ్వరేనియు లొచ్చనక తప్పదు. (పరికించి) కనుఁగొంటిరా ? కర్ణు నతిక్రమించి) దుర్యోధనుఁ జెనకఁ బోవునవసరంబున మనయశ్వత్థామ యనికిఁ గడంగెను ?

ద్రోణు—(చూచి) యుద్ధము కడు భరముగా నుండెడిని కాని కవ్వడి యక్షయతూణీరుం డగుటచే నితని నతిశయింపనచ్చును. నేను బోయి యతనికి దలపడియెద (కొండొకపోయినిల్చి) ఇతఁ డెక్కటమునన్ కుమారుం దలపడకయె నావంకకు వచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జు—(ఉత్తరునితోఁ బ్రవేశించి) ఉత్తరా ! తేరమ్మహాత్మున కభిముఖముగాఁ బోవనిమ్ము. (తనలో)

ఆ. వె. ఓనమాలు మొదలు నొజ్జయై కలవిద్దె, లెట్టిదిట్టి చెప్పి ముగుదతనము
వాపినట్టిగురునిపై కేమికమ్మున, బవరమునకుఁ బోదు భయము విడిచి.

(విచారముతో) ఓహో ! దైవమా ! యిక్కురుకులపాంసను కారణమ్మున నెన్నియిక్కట్టులు ఘటించితివి ?

మ. పతితో డీకొనుఁ బుత్రిఁ గన్న నవలా, భార్యాసమాయోగసం
గతుఁ డాపై జననిన్ గణింపఁడు, విపక్షభ్రాతృత్వమున్ బూను యా
పితరోగుండు, సమాప్తవిద్యుఁడు గురున్ ద్వేషించు నన్నట్టి సా
మెత నన్ జూచి పఠింతురే ! యిఁక జనుల్, మేనెల్ల నమ్మాయ్యో నే.

(యోజించి) ఇట్లుగుంగాక (సమీపించి చేతులు జోడించి)

క. అడవులఁ బండ్రెండేఁడులు, కడునిడుములు గుడిచినట్టికవ్వడి మీశి
ష్యుఁడు మీరిడుదీపము మీ, యడుగులకుఁ ద్రికరణశుద్ధి నభివాదించున్.

ద్రోణు — (ఆదరముతో లేవనెత్తి) తండ్రీ! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవై సర్వవిధముల వన్నె
కెక్కుము. శిష్టాచారమ్ము కావించితివి కావున,

క. వినుము రథ మెక్కు మాహవ మునకున్ దీక్షమ్ము మేము మును చెప్పినయా
ధనురాగమమును జక్కఁగ, గను నొప్పఁగఁ జెప్పుమమ్మఁ గయిసేయుమికన్.

అర్జు — (వినయముతో) తమయాజ్ఞ శిరసావహించు చున్నాఁడను. గధమెక్కి సంశ
యముతో తనలో)

క. గురుపై నెక్కరణిని శర, పరంపరలు విడుచువాఁడఁ బగతుఁడె? యాతం
డరలేక యాజ్ఞ యిడుఁగా, కరయంగా వలదె? యిట్టి యాగడము నెడన్.

ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము)

ఉ. ఏనయి యెంత చెప్పినను నేయఁగఁజాల శరంబు మీఁరె నా
పై నెనయుంచి యేయుదగుఁ బ్రప్రథమంబున నట్టులేని నా
మానసమందుఁ గల్గు ననుమానము వోవుటె కాక సత్యసం
ధానిరతుండు ధర్మజుఁడు తమ్మునిపైఁ గడు నల్గకుండెడున్.

ద్రోణు — (తనలో) బళిరా! అర్జునా! బళిరా! (ప్రకాశము) అట్లే కావించెదను.
కాని రణోద్విశస్త్రమునకుఁ బోవుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

భీష్మ — (సంతోషముతో) సెబాసు! అర్జునా! సెబాసు! "ఆచార్యంపితురాచార్య"
మ్మనుట నీకు సర్వవిధములం బట్టినది.

చ. అలజమదగ్ని పుత్రునకు నస్త్రగురుం డెన, నాకు నీవునుం
గలవ నొకింత వెన్బడవు "కౌరవ వంశమునందు నేఁటితోఁ
గలిగెను యుగ్మమొక్కటి తగన్ గురుమెచ్చును గాంచినట్టి" దన్
విలసనమున్ గడించితివి వీరవరేణ్యుఁడ వైతి వొప్పగన్.

(పరికించి) ఏమీ? అస్త్రగురుఁడే కాక గురుపుత్రశారద్వతులు గూడ నోడినారే?
అర్జునుఁ డుత్తరునితో నేమో యనుచున్నాఁడు. (విని) గోవులం దోలికొని పొమ్మని
గోపాలకుల నాజ్ఞాపింపుమనియు నీజయమంతయు నీవే కావించినట్లు నగరంబునఁ
జాటింపింపుమనియును బోధించుచున్నాఁడు. (విని) మరల నేమో యనుచున్నాఁ

ఉ. అమ్మహితుండు చాపధరు లంచితకీర్తి దలపువృద్ధుఁడం [డు. (తెలిలో)
చు మ్మరి నెంచఁబోకు మరినూదవతాపటినుంబుసట్ల బిం
కమ్ముగు జ్వలనంబు పొడకట్టు మ తేమనుకొంటివో? మహా
త్మ్యమ్మున మేటి మాకొక పితామహుఁడే యనవే? దేవ్రుఁడే.

కావునఁ గడు జాగరూకుండవై సారథ్యమ్ము నెఱవేర్చెదవు గాక. (ఉత్తరార్జునులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు—ఉ. ఆయన గెల్చి కాని మనమక్కురురాజుఁ గలంపలేము గాం
గేయున కాదరంబు కద ! కేవలముగ్ మనయందు దఃంగగా
దోయరనీశనందన ? నయోచితమార్గము దప్పఁ డెప్పుడా
మ్నాయవిదుం డతండు గదనం బొనరించియు తీరుఁ దీకగన్.

భీష్మ—(సంతోషముతో) అర్జునుండు నన్నుం గూడఁ దనవిద్యాపాటవమ్మున సానందింపఁజేయ నిట వచ్చుచున్నాఁడు. (ప్రక్కఁ జూచి) యాయిరువుర సమరముం జూచుటకుఁ గాఁబోలుఁ గురురాజుతోపాటు యోధులందఱును నీదిక్కునకేఁ వచ్చుచున్నారు. (సన్నద్ధుఁ డగును.)

(అంత దుర్యోధనాదులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు—(వినయముగా.)
ఉ. పోరికి నిన్ను మార్కొనఁగఁ బోలునె ? యొక్కనికేని యుగ్ మహో
దారచరిత్ర ? యట్లయినఁ దప్పక వచ్చె విరాటుబంటునా
గారణ మిట్టినన్ వికిలిగాఁ దలపోసెదొ యేమొ ? యీదురా
చారుఁ గృతఘ్ను గౌరవవిచారవిదూరు క్షమింపు మియ్యెడన్.

భీష్మ—(ఆదరముతో) తండ్రీ ! క్షత్రియోచితపరిచారప్రవర్తనుండ వగుని న్నొకరు క్షమించుట యొందులకు ?

ఉ. శూలి నెదిర్చినట్టి యల శూరత విన్నది యాది నీకు భూ
పాలురెకారు దేవతలు భండనమం దెదురే ? యటంచు నేఁ
బోల నెఱుంగుదున్ సమరముం బొనరించెద నైన నన్ను నె
ట్లాలములోఁ గలంచెదవొ యయ్యాయి భంగులు చూచు వేడుకన్.

ఉచితస్థలమ్మున కరుగుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

అశ్వ—(ఆకాశము వంకఁ జూచి) ఓహో ! ఆకస మెల్ల నంబరచరుల విమానము లెట్లు నిండినవో ?

తే.గీ. తాతమనుమల సంగరార్థవ్యమునకు, సంతసించుచు నున్నారు చదల నురలు
వారిని సంగరమున గెల్చినట్టిఁ డొక్కఁడొక్కఁడో వారునోర్చిన యుక్కు తునుక.

కృపా—(చూచి) కుమారా ! గాంగేయునిచాపములు నర్జునుఁ డెట్లు తుత్తునియలు సేయుచున్నాఁడో చూచితివా !

ఉ. ఎత్తెను చాప మాతఁడు, డొకయేటున నీతఁడు త్రుంచె వెండి తా
నెత్తె నితండు త్రుంచె నిటులెత్తుటయే తడ వెన్నిమాఱులో
తుత్తునియల్ పొ ర్చె నరి తూఁగు నెవం డిఁకఁ బార్థుతోడ లో
కోత్తరుఁ డాతఁడిం దొరయు యోధులు నున్న జగత్త్రయంబునన్.

ద్రోణు—(ఆశ్చర్యముతో) అవురా! యితని శరలాఘవము!

క. చాపమ్ముఁ ద్రుంచి శీఘ్రక, చాపమ్ము గ్రహించునంత శాంతనవునిఁ బెం
దూపులఁ గొన్నిటఁ బార్థుం, డాపన్నునిఁ జేసి తాని నదె యొద్దఁజనున్.

అశ్వ—(కర్ణునితో నెకసక్కెముగా)

ఉ. పార్థునిలావు నీ కెఱుఁగ వచ్చెనె? యిప్పటికేని, కాలపు
న్వార్థమె యా వాఁగ నాకఁ డిటు వచ్చెడి తోవికిఁ గల్గుకూరిమిన్
సార్థకమున్ బొనర్ప సమయం బిదియే యెదిరించి నిల్వ ప్ర
త్యర్థిని గెల్వ లేనిబిరుదమ్ములు నమ్ములు కావె యేరికిన్

దుర్యో—(తనపైకి వచ్చుబాణమ్ముల నిపుణముగా వారించుకొనుట నటించును.)

కర్ణ—(సంరంభముతో) రాజా! నేనుండఁగా నీవెందుకు వారించుకొనవలెను? (కొంత
ఎడ నిలిచి పోటుట నటించును)

దుర్యో—ఏమీ! ఈనాఁడితని విక్రమం బపక్రమంబుగా నెగడుచున్నదే! (యు
ద్ధసన్నద్ధుఁడగును)

అశ్వ—(తనలో) ఏనాఁ డతనివిక్రమము పరాక్రమము గాకున్నది? మన కెప్పటి కప్పుడే
క్రొత్తగాఁ గన్పట్టును.

అర్జు—(పరివేశించి) విరాటనందనా! అదె సుయోధనుఁడు మనకుం జేఁ జిక్కియున్నాఁ
[డు. ఆదమ్మటు పంపుము.

ఉత్త—(అలసటతో)

చ. ఎడ యొకయింత లే దొకటె యేయుట యే నిఁక నిల్వఁజాల మేన్
వడవడ లాడఁగాఁ దొడఁగె వారువముల్ కడు డస్సె నుంక యొ
క్కెడ శ్రమ దీర్చి కొంద మిటు లేకముఖంబుగఁ బోరు సల్పి యొ
వ్వఁడు బడలండు లోకమునఁ బార్థులె? పార్థివులెల్ల నర్జునా!

అర్జు—(మీఁదఁ జేయి వైచి) రాజనందనా! కడుంబడలితివి. ఇఁకఁ గష్టించినంతకా
దుగదా? అందు కొంతకాలమేనియు నవసరము లేదు.

మ. అదె రారా జతనిన్ బరాభవము చేయన్ గాల మేతెంచె దు
ర్మదుఁ డీతండు గణింపఁ డేరిని మహామాత్సర్యపర్యాత్ముఁడై, డి

య్యాదనఁ బైఁ బడమేని జోదులు శ్రమంబాఱఁ సమీపింతు రాఁ
గుదు రీయత్న, మొకింతయోర్చికొనుమా ? కోపంబు దీపింపఁగన్.

అంత వలసిన సేన యశ్వమ్ములం గడపఁ గలవాఁడ నీయథాశక్తిం బని సేయుము. (శర
ప్రయోగము నటించి)

ఉ. పాఱెదవేల ? జూద మని వచ్చితివో ? యిది భండనంబు, తే
రూరక యొక్క మాత్రమున కోడరు శత్రులు, వీధులెల్లడన్
స్వారి యొనర్పఁగాఁ గలదె ? సామజయానము నెక్కి, నేఁడునీ
పేరు నిరర్థకం బగును బెంపఱి యేగినచో సుయోధనా ?

తే. గీ. అబలఁ బాంచాలి నవమానమందఁజేయ, నమ్ము నోరెఱుఁగని పశువ్రజముఁబట్టి
వెట్టి గొల్లలపైని వేవేగ మఱుక నమ్ము, రాదొకో ? విశ్వమ్ము ద్రమ్మ నేర్పు.

ఉ. రాజవుకావె ? నీవు కురురాట్కులమందు జనింప లేదె ? యో
రోజ ధరన్ భరించెద నహో ! యని పౌరులునవ్వ, నింతని
స్త్రీ జూఁడ వేల వచ్చితి విసీ ! యనిసేతఁకు, యుద్ధ మన్నచో
భోజనమో ? యలంకరణమో ? యవరోధవధూవిహారమో ?

ఉ. చంపెదనంచు భీతివడి పాఱెదుఁ బాఱెద వేల ? నేను నిన్
జంపమి నిక్కవంబు రిపుజైత్రభుజుండు మదగ్రజుండు నా
యుంపఁ బ్రతిజ్ఞగొంటెఱుఁగవే ? మిము నూర్వుర మొన్న మొన్న నే,
చంపెను మీవలెన్ ద్రుపదజన్ గికురించినకీచకావళిన్.

దుర్యో—(సిగ్గువడి నిలుచును.)

భీష్మాదులు—(మరల యుద్ధసన్నద్ధులై శరప్రయోగము నటింతురు)

అర్జు—(ధ్యానమునటించి యమ్ము విడుచును.)

భీష్మాదులు—(అందఱును మూర్ఛ నటింతురు.)

అర్జు—ఉత్తరా నీసహోదరి యుత్తర చెప్పిన పలుకు స్మృతికిం దెచ్చుకొని వీరి యు
ష్ణీషాంచలమ్ముల నుత్తరించి యిటు తెమ్ము.

ఉత్త—చిత్తము. (దరికరుగఁబోవును.)

అర్జు—(మెల్లఁగా) మాట, ఈమోహనాస్త్రమ్ము వకుఁబ్రతి పితామహుండెఱుఁగుఁగా
న వతనిదెసకుంబోకుము. తక్కఁగలజోదు లెఱుంగరు వారలు తెల్విగను నాలోన
కృతకృత్యుండవై మరలిరమ్ము.

ఉత్త—(తలపాగలకొసలు గోయుట నటించును.)

భీష్మ—(ధ్యానము నటించి కనులువిచ్చును.)

ఉత్త—(పరుగున వచ్చి యర్జునుని నొద్దనిలుచును)

అర్జు—ఇఁకఁ బోదము పద (నిష్క్రమింతురు.)

భీష్మ—(తనలో) అన్నా! కిరీటి యెంతపని చేసినాఁడు? (కోపముతో)

చ. నిలునిలు పార్థ? మోహనము నీవ యొనుంగుదువే? బలమ్ములన్
గలఁచెద? యుక్తి వమ్మమెయిఁ గల్గునె? దీన యశంబు ధర్మపుం
గలన జయంబొ వేఱొకఁడొ గాంచుట యుక్తము కాక నిద్దురన్
సొలసినవారిపైఁ దగునె? శూరతఁ జూపుట నిన్నుఁ బోటికిన్.

(దుర్యోధనుని శిరము చక్కఁగాఁ బరికించి మెచ్చుతో)

చ. కరుణయుటన్న నీయదియ కౌరవనాథు శిరంబునిప్పు డు
త్తరుఁడొగి నుత్తరించెనని తత్తరమందితి భ్రాంతికల్మి ని
క్కురుపతి కిట్లు చేపడినఁ గుత్తుకలొక్కటఁ గత్తిరింపఁడే?
తరతమభావవేది యగు ధర్మజుఁతమ్ముఁడ వౌదు వర్జునా.

(ద్రోణాదులు మూర్ఛ దలియుదురు)

దుర్యో—(కోపముతో)

శా. ఏడీ? ఫల్గునుఁ డేడఁబోయెనొ కదాఁ యింటెందుఁ గన్పట్టఁడే
కూడన్ ముట్టుద మేటికీతడ? ఏదే గోపాలకుల్ గొల్వ నా
జాడన్ బోయెడి మిన్నకుంట తగునే? శౌర్యమ్ము వమ్మయ్యె నే?
వాడంబాఱినమోముతోఁ బురికిఁ బోవన్ బాడియే యేనికిన్.

భీష్మ—కారవేంద్రా! ఎందుకీ పశ్చాత్తాపము?

చ. మనకవమానమా? కడుఁ బ్రమాదము దప్పెను గిరీటి కేవల
మ్మును గరుణాళుఁ డేమిటికి మూర్ఖత నాతనిఁ దూఱఁబోయె? ద
య్యనువునఁ గుత్తుకల్ దునిమెనా? మన మేమగువార మట్టియో
గ్యునికి జయంబు కాక మఱియొక్కనికిన్ జయమబ్బ నేర్చునే?

దుర్యో—(లజ్జా దైన్యములను నటించును)

కృపా.—(దృష్టినిగిడ్చి) పితామహా! సుశర్మ కాఁబోలు ననతిదూరమ్మున నిటువచ్చుచు
న్నాఁడు. అక్కడివిశేషము లేమైయుండునో?

అశ్వ—ఇక్కడ నింతమంది యోధానుయోధు లుండి యిట్లుజరిగినదికదా? ఇఁక నక్క
డ మఱియొకలాగు జరుగునా?

చ. ఆట శమనాత్మజుండుఁ గవలున్ మఱిమారుతియున్ గడంగి పో
రుటకుఁ దొడంగినన్ బలము రూపఱు టబ్రము ? వీరలెల్ల బా
సట యొనరింప నేగరె ? విచారమునొందఁ బనేమి ? పార్థుఁ డొ
క్కటిన దిగంతముల్ గెలువఁగా వినమే కనమే తదుద్ధతుల్.

కర్ణ—(తనలో) అక్కటా ! మొదట వీరెన్ని వచించిరో ద్రౌణి మన్నియును ఘటించిచి నాఁడే ! (ప్రకాశము)

చ. బవరము సేయ నొక్కరుదు నచ్చుజయంబు, బోకటన్ దొలంగు టీ
నివిషయమై విచారణము నెక్కులుబం బని లేదు కానిచో
నెవరు నెఱుంగరే ? విజయ మేడ్తెల, దైవబలంబు కాక యొ
క్కవిజయుఁడే జయించెవనఁగా వశమే ? కురునాథ ? యిందటిన్.

కృపా—ఒక్కయర్జునుఁడే యొనర్చిన యిట్టి యనేకదుర్ఘటకార్యమ్ములు గలవు. ఐనను మనయిప్పటి యవస్థకుం దగినప్రసంగ మింతకన్న ముఁడదు.

సుయో—(పితామహునిదిక్కు) సమయభంగమున్ గూర్చి తమయభిప్రాయ మేమని స్థిరపఱచెదరు ?

భీష్మ—నాయభిప్రాయ మిదివఱకే విశదీకరించితిని. వలసిన ,

ఉ. ధర్మజుఁ డెన్నఁ డెయ్యెడ నధర్మపథంబునఁ గాలు వెట్టఁ డీ
మర్మము నీకునుం దెలియదు మానవనాథ ! తదర్థ మొక్కనిన్
నిర్మలచిత్తునయ్యెడకు నీవనుపన్ సకలంబు తెల్ల మా
నర్మిలి మీకు వారలకు నా టికె నేనియు మేలు భూవరా !

దుర్యో—(తనలో) వారలకును మాకును జన్మాంతరమున నేమోగాని యీజన్మమున మాత్రము సఖ్యముకుదుగదు. (ప్రకాశము) కానిండు పురికిం బోయి యిందుఁగుఱించి యోజింతము. (అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
సప్తమాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

అష్టమాంకము.

(అంత నర్జునుఁడును నుత్తరుఁడును బ్రవేశింతురు)

ఉత్త—బృహన్నలా ! (వాలుక కఁబుచుకొని) ఇందిరనందనా ! ఈజయము నేనేరయిన ర్చినట్లు మాతండ్రిగారికిఁ దెలియఁ జేయింపు మంటివికదా ? దానికిం గతమేమి ?

అర్జు—ఏమనియా ? కొమరుఁడు సంగర మ్మొనర్చ నేగె నని యాయన విని యుండి పదంపడి రిపుపరిపలననో జయము కల్గినదన్న నంతగా సంతసింపఁడు. (చేయిసాఁచి) చూచితివా ? యెట్లలంకరించిరో పట్టనము ! (విని) ఉత్తరవిజయమంగళమని చాటింపు వినఁబడుచున్నది,

ఉత్త—(నవ్వి) పదంపడి దానికర్థము నిట్లు చెప్పవలె నలయును.

అర్జు—ఎట్లు ?

ఉత్త—శ్రేష్ఠుఁడైన విజయుని సంబంధమగు శుభమని.

అర్జు—(పరికించి) కొల్వుకూటముదాఁపునకు వచ్చితిమి. (విని) ఏదో మీతండ్రిగారు బిగ్గరగా నుపన్యసించుచున్నారు.

(అంతట విరటుఁడును బ్రచ్ఛన్నవేషులగు పాండవులు నల్వురును బ్రవేశింతురు)

విర—(కోపముతో)

ఉ. గొల్లలువచ్చి నాకొమరు గొప్పదనంబు నచింప నేను నూ
రెల్లను జాటఁ బంపఁ దగదే ? యొక పేడికతమ్మునకా జయా
భ్యుల్లసనంబు గల్గునె ? రిపుల్ రథసారథి కోహటింతురే ?
నల్లవో ? యిట్టిమాట లనినన్ సహియింపను గంక ? యింక నిక్.

ధర్మ—రాజా ! కోపింపకుము.

క. కౌరవు లెక్కడ ? మిగులఁగు, మారుఁడు పసితనమువాఁడు మనయుత్తరుఁడ
పార్థసంగర విశే, షారూఢుండేడ ? గెలుచు టది యేడ? నృపా?

కావున నామాట విని బృహన్నలవిజయంబు చాటింప నంపుము.

ఉత్త—(విని) మన మొనర్చినకపటము మీయన్నగారికిని మాతండ్రిగారికిని గలహమున

కుఁ గారణం బగుచున్నయది. మన మిఁకఁ దడయఁ దగదు. పోయి యథార్థము నివేదింతము.

అర్జు—నీవు ముం దరుగుము నీవెనువెంటనే యే నేను వచ్చెదను.

విరా—(కోపముతో)

క. పేడిగా బొగడఁగ వలదన, నోడవు భయమింత లేదకో ! నాయొడ, నీ జాడ యెఱుఁగంగవచ్చెను, జూడుము శిక్షింతునిను ససూయ యడంగన్.

(సారిగొని వేయును)

ద్రౌప—(పటాక్షేపముగా సైరంధ్రీవేషముతోఁ బ్రవేశించి) చీరచెఱఁగున రక్తముఁ దుడుచుట నటించును)

భీము—(క్రోధము సూచించును)

ఉత్త—(త్వరితముగా వచ్చి) తండ్రీ ! యెంతయనుచితము గావించితివి.

ఉ. అమ్మహనీయుఁ డెవ్వరని యాత్మఁ దలంచితి ? ధర్మమూర్తి లో
కమ్మఖిలమ్ము నేలఁ గలకార్య విచక్షణుఁ డుత్తమోత్తముం
డిమ్మెయి ధిక్కరింతువె ? శుభేచ్ఛులకున్ ద్విజవర్యరక్షపా
తమ్మది శ్రేయమే సకలధర్మవిధిజ్ఞుఁడ విట్లొనర్తువే ?

విరా—(వినివిననియట్లు పట్టరాని సంతోషముతో)

ఉ. కౌరవసేన నక్కడఁ బఁ గల్గితి వెట్లు ? కుమార ! యాజిదు
ర్వారులు వార లప్పగఁకురా మవిజేతపితామహుండు, మేల్
భారతవీరులన్ గెలిచి వచ్చితి వెంతకుఁ జాల ? వేను స
త్కారము గంటిఁ బుత్రకులఁ గాంచినవారల కెల్ల మేటినై.

ఉత్త—తండ్రీ ! పదంపడి సకలమ్మును దెలియనగుం గాని ముం దయ్యనఘుని వేఁడికొని సుప్రసన్నుం జేసికొనుము.

విరా—కుమారా ! బృహన్నల యెక్కడ ?

అర్జు—(సమీపించును.)

ఉత్త(గౌరవముతో) ఈయనయే.

విరా—(తనలో) ఇతఁడే బృహన్నల యెట్లగును. (సంశయముతో ప్రకాశము)

ఉ. ఆతఁడు పేడి, యీతఁ డనఘాకృతిఁ బొల్చెడిశక్రపుత్రుమంతుఁ డ
త్యాతతపౌరుషంబునకు నాకృతియో యన నొప్పువాఁడు, ప్ర
ఖ్యాతగుణాకరుం డని మొగంబె తగం బలుకం దొడంగె నీ
కీతనిసఖ్య మెట్లొదవె ? నేర్పడఁ జెప్పుము నాకుఁ బుత్రకా !

ఉత్త—శ్రీఘ్రమ్మున విదప విస్తరించి వచించెద. ఇపుడు సూత్రప్రాయముగా విని మ
తి యొండునచింపక యిమ్మహానుభావుల శరణంబు వేఁడికొనుము.

(పాండవులను ద్రౌపదిని గేల నిర్దేశించుచు)

ఉ. ఈయనఘుండు పాండుధరణీంద్రుని యగ్రతనూజుఁ, డాతఁ డ
త్యాయతశక్తి భీముఁ, డితఁ డర్జునుఁ, డయ్యనఘుల్ కవల్, సతీ
గేయచరిత్రి పాండుసుతగేహిని యాయమ యాజ్ఞసేని, వీ
రీయెడ గూఢవర్తనమెయిన్ జరియింతురు సత్యసంధులై.

విరా—(పశ్చాత్తాపముతో తనలో)

ఆ. వె. నను సుశర్మ పట్టుకొని రథమ్ముఁ బెట్టి, నంత గోన నన్నుయాజ్ఞఁజేసి
విడువఁ జేసినట్టి వీరుండు భీమసే, నుండె సందియంబొకండు గలదె.

విప్రుఁడగప్పిన నిప్పువగిదినున్న వీరలయెడఁ గడునవజ్ఞ సలిపితిని! యిందుకేమి నిష్కృతి? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము) అనఘాత్మ? నన్నుక్షమించి నాయపరాధమును మఱవ వలయును. (పాదములపైఁబడఁబోవును.)

ధర్మ—(పడకుండ లేవనెత్తి)

క. నరపాల! యిందు నీత, ప్పరయఁగ లేశంబు గల్గదఖిలమ్మును న
స్మ్కురునాథునిదురితమొ నా, దురితమొ కావలయు ద్యూతదోషంబగుటన్.

దౌవా—(ప్రవేశించి) జయము జయము దేవా! దుర్యోధన మహారాజుగారి యొద్దనుం డి యెవరో యొకరాయబారి వచ్చి ద్వారమున నున్నాడు.

విరా—ప్రవేశపెట్టుము.

రాయ—(ప్రవేశించి నలు దెసలు దిలకించి) ఇందుధర్మరాజుగా రెవరో నాకునొకింత తెలుప వలయును.

ఉత్త—(చేతితో) ఆయనయే (చూపును)

రాయ—(వినయముగా) అయ్యా? "మీతమ్ముఁడు ఫల్గునుఁడు సమయభంగంబొనర్చెఁ గావునఁ దిరిగియు మీ రరణ్యమున యథాపూర్వమ్ముగ వసించి యజ్ఞాతవాసమ్ముఁ గూడ నాచరింపవలయును నఁట. ఈసంగతి మీతో మనవి చేసి మీయభిప్రాయము ను దెలిసికొని ర'' మ్మని మారాజుగారు నన్నుం బనిచిరి.

ధర్మ—(ధైర్యముగా) సమయభంగము లేశమును గా లేదనియు, మాయర్జునుని మీరు గుర్తుపట్టుటకుఁ బూర్వదినమునకే పదుమూఁడు వత్సరములు నిండె ననియు, మీ రాజుతో నామాటలుగా మామ్మాటికిఁ జెప్పుము.

రాయ—చిత్తము (పోవుచుండఁగా)

భీము—ఓయీ ! మాట.

ఉ. నిండెను వత్సరమ్ము లని నీపతితో నృపుఁ డాడినట్టు లు
ద్దండతఁ జెప్పి పిమ్మట నతం డది వెండియుఁ బృచ్ఛసేయ “ జా
ల్మండ ? సుయోధనుండ ? యధముండ ? త్రయోదశవత్సరంబులే
నిండుట గాదు నిండె నఁట నీదగునాయువు ” నంచుఁ దెల్పుమీ.

ఇట్లుగూడఁ దప్పక చెప్పుదువుగాక.

ఉ. నిండెను నీదుపాపములు నిండె భవత్పరిపాలనంబును
న్నిండెను నీసహోదరులనిక్కులఁ, పెక్కులు చెప్ప నేల తాఁ
బండె నజాతశత్రుని తపంబును ద్రౌపది భాగ్యరేఖ భీ
ముండును దమ్ములున్ పలుపఁ బూనిన యత్నము నంచుఁ దెల్పుమా.

అర్జు—నే నిట్లంటినని చెప్పుము.

ఉ. నిండినయాయువే మరల నీకు విరాటసుతుం డొసంగె శే
కుండిన బొమ్మబొత్తికల కుత్తరకై తలచీరఁ గోయుచో
దుండగు నెట్లుచంపినను దోసములేదని తోఁచికుత్తుకన్
ఖండన సేయ నిప్పటికి కాఁదగు నుత్తర ముత్తర క్రియన్.

ధర్మ—(శాంతముగా) ఓయీ ! వీరనుభవించిన కష్టంబు లట్లు వీరలం బ్రేరేపుచున్నవి.
తప్పక నావచనంబులు మాత్రము చెప్పుము. పొమ్ము.

రాయ—చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

విరా—(వినయముగా) రాజేంద్ర ! నీ వీ సింహాసన మలంకరించి మీతమ్ములందఱి ను
చితరీతి నర్హ్యోమహాసనమ్ముల నుండంజేసి యింతవఱకు మీయెడ నేనొనర్చిన యపచా
రమ్ము మఱవ వలయు. (బలవంతముగా సింహాసనమ్మునఁ గూర్చుండఁబెట్టి భీమాదులఁ
గూడ నుచితాసనమ్ముల నలంకరింపఁజేసి ద్రౌపదిదిక్కు) అమ్మా! పాంచాలరాజపుత్త్రి!

చ. పరవుఁడమ్ముం బొనర్చితివి వామవిలోచన ? మద్గృహమ్మునన్
సరిసరి ! రొంతదుష్కృతము సల్పితి మేనును మత్కుటుంబమున్
గురుకులవర్ధనీ ! యనుఁగుఁగోడలిఁగాఁగఁదనూజ నిత్తు ను
త్తరను, గ్రహించి యక్కతనఁ దప్పిడఁ జేయఁ దగమ్ము ? సోదరీ !

ఉ. దుష్టుఁడటంచెఱింగియు వధూమణి ? కీచకునిఁటికి న్నిసున్
శిష్టచరిత్రి నంపిన కుశీల సుధేష్ణ మదీయభార్య . యే

కష్టము నందనున్నదియొ ? కాఁగల కార్య మెవండెఱుంగు ! సం
తుష్టమనస్కుఁడై శుభవిధుల్ ఘటియింపుము మాకు నెమ్మియిన్.

ద్రౌప—(గౌరవముతో) అన్నా ! నీతో వియ్యమందుట మాకుఁ బరమప్రియమే తప్ప
క నీకొమరితను మా సుభద్రకుఁ గోడలింగాఁ గైకొంటిని.

ధర్మ—(తనలో) అగును పాంచాలియూహ కడుఁ జక్కఁగా నున్నయది. ఆకన్నియ
యభిమన్యునికే భార్యయగుట కడు నుచితము.

విరా—సోదరీ ! మీకుటుంబములో నెవరికేనియు నాకు సమ్మతమే. ఇప్పటికి నేను ధ
న్యుఁడను. (ధర్మజునిదిక్కై) రాజేంద్రా ! నేఁటి యుపట నీవివాహ మహోత్సవం
బు సలక్షణంబుగా నడిపి నన్నుఁ గృతార్థునిం జేయుఁగోరెద.

ధర్మ—అవశ్యమును నట్లేజరగును. దీనికింత నొక్కి చెప్పవలయునా ?

విరా—(భీమునిదిక్కై చిఱునవ్వుతో) బావా ? మహాసనమ్మునకుం దగిన మిమ్ము మ
హానసమ్మున నియమించి తాలిమాలొనర్చిన నన్ను మన్నింపవలయు (ధర్మజునిదిక్కై)
సకలలోకధురంధరత్వము వహింపఁగల మీకు నేనింతకన్న నేమిప్రియమాచరింతు
ను ! అయిన నిట్లగుఁగాక. (భరతవాక్యము.)

ఉ. ధర్మమునందు నీవలెనె తక్కునృపుల్ చరియింతురే గాక స
త్కర్మములందు నీవలెనె కర్మఠులెల్లఁ జరింతురే గాక నీ
పేర్మిసహోదరుల్ బలెనె పెద్దల బిన్నలు గారవింతురే గా
కోర్మిని నీసతిం బలెనె యుగ్మలు తెల్లమగొందురే గావుతన్.

గద్య.

ఇది శ్రీకింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలక
లానిధి బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతివెంక
టేశ్వర ప్రణీతంబగు పాండవప్రవాసమ్ము
నందు సర్వంబును అష్టమాంకము.

సంపూర్ణము.

శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరులొనర్చిన తెలుఁగుపుస్తకములు.

1	శ్రవణానందము.	0-10-0
2	పాణిగృహీత	0-13-0
3	లక్షణాపరిణయము.	0-6-0
4	రసికానందము.	0-1-6
5	శుకరంభాసంవాదము.	0-3-0
6	పాండవజననము.	0-9-0
7	పాండవప్రవాసము.	0-12-0
8	పాండవోద్యోగము.	0-10-0
9	పాండవవిజయము.	0-12-0
10	పాండవాశ్వమేధము *	0-12-0
11	సుకన్య	0-5-0
12	పండితరాయచరిత్ర.	0-10-0
13	మృచ్ఛకటిక	0-12-0
14	ముద్రారాక్షసము.	0-8-0
15	అనర్ఘనారదము.	0-8-0
16	దంభవామనము	0-10-0
17	బాలరామాయణము	1-0-0
18	బుద్ధచరిత్ర	0-10-0
19	వేంకటేశ్వరవిలాసము (చెళ్లపిళ్ల వరసకవిరచితము.)	0-10-0
20	పల్లెటూళ్లపట్టుదలలు (చక్కనిప్రహసనము.)	0-4-0
21	అపూర్వకవితావివేచనము (స్కూలుపిల్లల ఫొటోస్సహితము)	0-4-0
22	విక్రమాంకదేవచరిత్ర (వచనము)	0-8-0
23	కామేశ్వరీశతకము (సర్వరసయుక్తము)	0-2-0
24	శనిగ్రహము (ప్రసిద్ధికెక్కినది)	0-1-6
25	నానారాజసందర్శనము (రాజులరికార్డు)	1-0-0
26	శతావధానసారము	0-12-0
27	దేవీభాగవతము (ప్రథమస్కంధము)	0-10-0
	డిటో (ద్వితీయస్కంధము)	0-6-0
	డిటో (తృతీయస్కంధము)	0-12-0
	డిటో (చతుర్థస్కంధము)	0-10-0
	డిటో (పంచమస్కంధము)	0-11-0

(6–9: ఈ 5 ను భారత నాటకములు)

(6–16: * 1911 - సం॥ బియేకుపఠితము 6 మొ॥ 17 కొ॥ వరకుగల నాటకములు)

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు, శతావధానులు.

కాకినాడ లేక, బందరు.

గీరతామ్నాయము.

1. భాగము (అధిక ప్రసంగదమనము.)	0—10—6
2. భాగము (గురుదక్షిణ)	0— 8—0
3. భాగము (విగ్రహారాధనము.)	0— 8—0
ఈమూడు నొకసారికొనిన	1— 4—0

గుంటూరుసీమ.

1. భాగము (పూర్వరంగము)	1— 0—0
2. భాగము (ఉత్తరరంగము.)	1— 0—0
3. భాగము (వేమవరపుశతావధానము.)	0—12—0
1. దేవీ భాగవతము (6 స్కంధము.)	0—12—0
2. చంద్రప్రభ చరిత్ర.	0— 8—0
3. ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకనాటకము.	0— 6—0
4. అష్టకములు.	0— 4—0
5. కాళీసహస్రము (సంస్కృతము.)	0— 8—0

ఇతరకృతములగు చిన్నగ్రంధములు.

1. బిడాలోపాఖ్యానము.	0— 2—0
2. సంగదోషము.	0— 2—0
3. కవితావివేచనము.	0— 6—0
4. అత్యద్భుత విమర్శనము.	0— 4—0
5. గురిగింజ.	0— 1—0
6. సుమనోవతంసము.	0— 1—0

స్వకృతములగు చిన్నగ్రంధములు.

1. శృంఖలాత్రుటీకరణము.	0— 6—0
2. గ్రామసింహము.	0— 1—0
3. కవిసింహగర్జితములు.	0— 1—0
4. వైరాగ్యశతకము (అప్పయదీక్షితకృత సంస్కృత శ్లోకసహితము.	0— 2—0

పరా:—ఈపట్టికలోఁ బొరపాటుగాబడిన "దంభవాహనము" వెల 0-6-0 గాను దేవీభాగవత చతుర్థస్కంధము వెల 0-9-0 గాను ఎఱుఁగఁదగు. ఇంతవరకచ్చుకాఁబడియున్న దేవీభాగవతి స్కంధములు 6 ను ఒకసారికొనువారికి రు 3-0-0 వెలకే యీబడును.

ఇట్లు

తిరుపతివెంకటేశ్వరులు, శతావధానులు.

కాకినాడ లేక బందరు.

ఆర్యపుస్తకాలయము.

రాజమహేంద్రవరము.

SUPPLEMENT TO THE ISSUE.

మా కంపెనీలో వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రుల్లు అండు సన్సువారిచే ప్రకటింపబడిన సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములున్ను ఆనందాముద్రాక్షరశాలలో అచ్చుబడిన భారతాది యితరగ్రంథములున్ను, స్కూలుబుక్కులున్ను, నాటకములును, వచనకావ్యములును, యింకా యితరములైన పుస్తకములు దొరకును. అన్నియు వి. పి. పోష్టుద్వారా పంపబడును.

ఈక్రింది ధరలలో పోస్టేజీ చేరియుండలేదు. కొనువారే భరించవలయును.

శ్రీమద్భాగవతము (శ్రీధరీయ వ్యాఖ్యానసహితము. ... 8-0-0
మాఘపురాణము 1-8-0
వ్రతచూడామణి క్యాలికో ... 1-0-0
వ్రతరత్నాకరం అరువ్రతములు 0-6-0
శ్రీమద్రామాయణం మూలం రఫ్ 1-12-0
డిటో గ్లేజు 4-0-0
సుందరకాండ తాత్పర్యం ... 1-0-0
డిటో మూలం చిన్నసైజు 0-12-0
భగవద్గీత టీకా తాత్పర్యం ... 1-8-0
డిటో తాత్పర్యం పట్టుబయిండు 1-0-0
డిటో తాత్పర్యం అట్టబయిండు 0-6-0
రఘువంశం అర్థం, ఆకాంక్ష, శబ్ద సమాస విగ్రహాలంతో గ్లేజు ... 5-0-0
గురుబాలప్రబోధిక లింగాభట్టీయం 2-8-0
అమరంత్రికాండలు టీకాతాత్పర్యం 1-4-0
డిటో అట్టబయిండు ... 0-14-0
డిటో మూలం 0-6-0
నానార్థరత్నమాల 0-12-0
అధ్యాత్మరామాయణం టీకాతాత్పర్యసహితం 2 వాల్యూములు ... 8-0-0
డిటో మూలం చిన్నసైజు... 0-12-0
కాలామృతం అట్టబయిండు... 0-12-0
డిటో గ్లేజు 1-0-0
ముహూర్తదర్పణం రఫ్ ... 0-8-0
డిటో గ్లేజు 0-12-0
జాతకచంద్రిక 0-8-0
నక్షత్రచూడామణి 0-4-0

రఘువంశం టీకార్థం, అకాంత్య, రఫ్ 3–8–0
డిటో వ్యాఖ్య రఫ్ ... 0–8–0
డిటో గ్లేజు 0–12–0
కుమారసంభవము 0–10–0
మేఘసందేశం రఫ్ 0–4–0
డిటో గ్లేజు 0–6–0
తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్య
కర్మాహ్నికము సస్వరము ... 1–4–0
డిటో క్లాతుబైండు ... 1–8–0
సంధ్యావందనం సస్వరాంధ్రం 0–3–0
అర్ధికమంత్రం సస్వరాంధ్రం... 0–12–0
రామబ్రహ్మమానసికపూజ 0–1–0
మృత్యుంజయమానసిక డిటో 0–1–0
శివభుజంగమాల 0–1–0
ఇంద్రాక్షీ శివకవచము 0–1–0
పితృదర్పణము 0–1–0
మహాన్యాసము 0–5–0
రుద్రము పురుషసూక్తము వగైరాలు 0–2–0
ఋగ్వేదాహ్నికము 0–2–0
ఉత్తరగీత, సటీక, చిన్నసైజు 0–6–0
భర్తృహరి సుభాషితము, ఆంధ్ర
తాత్పర్యసహితం 0–12–0
డిటో డిటో క్యాలికో ... 1–0–0
శబ్దమంజరి 0–2–0
సప్తఋషిస్తోత్రం సటీక చిన్నసైజు 0–1–0
నవగ్రహస్తోత్రం 0–4–0
దేవీమానసికపూజ 0–1–0
పరమేశ్వరస్తోత్రకదంబంసుద్ధప్రతి 0–6–0
దేవీస్తోత్ర కదంబం 0–4–0

యజుర్వేద సంధ్యావందనం
పురుషసూక్తం, శ్రీసూక్తము,
ఆంధ్రటీకా తాత్పర్యసహితము
చిన్నసైజున మంచి కాగితముల
పైన ముద్రించినది ... 0–4–0
యాజుషపూర్వ ప్రయోగము
సస్వరము 1–8–0
స్మార్తానుక్రమణిక సస్వరము 2–8–0
డిటో క్లాతు 2–12–0
కృష్ణకర్ణామృతం ఆంధ్ర టీకా
తాత్పర్యసహితం 1–4–0
నీతిశాస్త్రం ఆంధ్రతాత్పర్యము 0–2–0
ప్రాతఃస్మరణ 0–2–0
దేవీసప్తశతి చక్రనిరూర్ప ... 0–5–0
మంత్రపుష్పము సటీక ... 0–1–0
సంధ్యావందన భాష్యం 0–6–0
దేవతార్చన చిన్నసైజు ... 0–1–0
సూర్య నమస్కారము 0–1–0
హరిమీడే స్తవము సటీక 0–3–0
సౌందర్యలహరి సటీక ... 0–3–0
బ్రహ్మమేధమంత్రము పంచోపని
షత్తులు తైత్తరీయం ... 0–4–0
మంత్రపన్నములుమూలం ... 0–3–0
ఆత్మబోధము సటీక ... 0–4–0
పుష్పబాణవిలాసం వ్యాఖ్య 0–2–0
శ్రీరామస్తవరాజము ... 0–1–0
ఆపస్తంభగృహ్యసూత్రములు 0–2–0
ఆధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలు 0–6–0
బాలరామాయణం సటీక ... 0–2–0

విష్ణుసహస్రనామము నామావళి	0-6-0	బృహత్స్తోత్రరత్నాకరం 1 భాగం	1-8-0
రామసహస్రనామం డిటో	0-4-0	డిటో 2 భాగం	1-12-0
శివ	0-3-0	డిటో 3 భాగం	2-8-0
అన్నపూర్ణ	0-3-0	శ్రీమన్మంత్రరత్నాకరం 1 భాగం	4-8-0
లక్ష్మి	0-3-0	శ్రీగాయత్ర్యనుష్ఠానతత్వప్రకాశిక	1-4-0
ఆంజనేయ	0-3-0	కాశీమజిలీకథలు 1 వ భాగము	1-0-0
సుబ్రహ్మణ్య	0-3-0	డిటో 2 వ భాగము	1-0-0
లలితాసహస్రనామము, త్రిశతి,		డిటో 3 వ భాగము	1-0-0
పంచ దశిస్తోత్రము వగైరాలు		డిటో 4 వ భాగము	1-8-0
నామావళీసహితము, చిన్నసైజు	0-8-0	డిటో 5 వ భాగము	1-8-0
రామకర్ణామృతం ఆంధ్రటీకా		ఉత్తరకాండానుబంధము	0-8-0
తాత్పర్యసహితము	1-4-0	శబ్దరత్నాకరము	5-0-0
చండీశాస్త్రం ...	0-5-0	శబ్దార్థచంద్రిక	2-8-0
ఆంధ్రశబ్దచింతామణి ...	0-1-0	లక్ష్మీనారాయణీయము	4-0-0

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

భారతము ఆదిసభాపర్వములు		విజయవిలాసం	0-4-0
క్యాలికోబయిండు ...	1-12-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
అరణ్యపర్వము ...	1-12-0	డిటో సటీక	1-0-0
విరాటోద్యోగ పర్వములు	1-12-0	సారంగధరపద్యకావ్యం సటీక	0-12-0
భీష్మద్రోణపర్వములు ...	1-12-0	శ్రీరామచరిత్ర బమ్మెర పోతనా	
కర్ణ శల్య సౌప్తికస్త్రీపర్వములు	1-12-0	మాత్యప్రణీతము	0-8-0
శాంతిపర్వము ...	1-12-0	నీలాసుందరి పరిణయం	0-4-0
తక్కినపర్వములు ...	1-12-0	పారిజాతాపహరణం	0-4-0
ఆంధ్రభారతము సంపూర్ణప్రతి		డిటో గ్లేజు	0-6-0
మూడువాల్యుములు ...	11-8-0	డిటో	0-8-0
భాస్కరరామాయణం ...	2-8-0	నర్సభూపాలీయం	0-8-0
భాగవతము	3-0-0	డిటో క్యాలికో	0-12-0
భాగవతం గ్లేజు ...	4-0-0	రుక్మిణీ పరిణయం	0-6-0

డిటో కాండుహాల్యములు ...	4-12-0	అనిరుద్ధ చరిత్ర	0-8-0
డిటో కాండువాల్యములు అత్యు			
త్తమ ప్రతి ...	5-8-0	డిటో క్యాలికో	0-12-0
ఆంధ్రరామాయణం వావిలకొలను		రాజశేఖర విలాసం	0-8-0
సుబ్బారావు గారిది ...	4-8-0	ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నం	0-8-0
ఉత్తర రామాయణము రఫ్ ...	1-0-0	డిటో క్యాలికో	1-0-0
డిటో గ్లేజు క్యాలికో ...	1-8-0	రామాభ్యుదయము	1-4-0
డిటో ఉత్తమ ప్రతి ...	2-8-0	డిటో క్యాలికో	1-8-0
రంగనాధ రామాయణం ...	2-8-0	అచ్చతెనుగు రామాయణము	1-4-0
వసుచరిత్ర ...	2-8-0	డిటో క్యాలికో	1-8-0
మనుచరిత్ర ...	1-8-0	శృంగారనైషధం	0-10-0
కళాపూర్ణోదయం ...	1-8-0	పంచతంత్రం నారాయణకవి	0-12-0
రాఘవపాండవీయం	1-8-0	ఆంధ్రభాషార్ణవము	0-12-0
అప్పకవీయం స్టిఫ్ ...	1-4-0	ప్రహ్లాదచరిత్ర	0-2-0
డిటో క్యాలికో ...	1-10-0	రుక్మిణీకళ్యాణం సటీక	0-6-0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం ...	0-8-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
డిటో క్యాలికో ...	0-12-0	గజేంద్రమోక్షంసటీక	0-3-0
రసికజన మనోభిరామం	0-8-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	మదాలస	0-10-0
రంగరాయచరిత్ర	0-8-0	సుజనరంజని	0-6-0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	ఐవన్హో	0 6 0
కుచేలోపాఖ్యానం సటీక	0-4-0	పంచతంత్రం	0 6 0
భోజరాజీయం	1 0 0	పున్నాభాయి	0 8 0
డిటో ఘట్టుప్రభుకృతము	0-3-0	హేలావతి	0 4 0
నలోపాఖ్యానం సటీక	0-6-0	ప్రభావతి	0 4 0
మొల్లరామాయణం	0-8-0	సౌందర్యతిలక	1 0 0
బాలవ్యాకరణం	0-12-0	హేమలత	0 8 0
సులక్షణసారం	0-8-0	అహల్యభాయి	0 8 0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	రామచంద్రవిజయం	0 8 0

ఆంధ్రనామసంగ్రహం, శేషం	
సాంబనిఘంటు సటీక	0-12-0
వేమనపద్యములు	0-4-0
డిటో అట్టబయిండు	0-8-0
డిటో బ్రవునుదొరగారి యింగ్లీషు	
తర్జుమా	1-0-0
సుమతిశతకం సటీక	0-2-0
కుక్కుటేశ్వరశతకం	0-2-0
భాస్కరశతకం సటీక	0-3-0
మాతృశతకం	0-1-0
మానసబోధశతకం సటీక	0-2-0
శ్రీరామలింగేశశతకం	0-2-0
కవిచౌడప్పశతకం	0-2-0
కుమారీశతకం సటీక	0-2-0
నృసింహశతకం	0-2-0
శ్రీకాళహస్తీశ్వరశతకం	0-1-0
చంద్రశేఖరశతకం	0-1-0
దశరథీశతకం	0-4-0
భోగినిదండకం	0-1-0
శ్రీశంకరాచార్యచరిత్ర పటముతో	0-2-0
దాదాభాయి నౌరోజీచరిత్ర	0-1-0
వివేకానందస్వామి జీవితం	0-1-0
శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసజీవితం	0-2-0
అనీబిసెంటు దొరసానిగారిజీవితం	0-1-0
శ్రీబాలగంగాధరతిలక్చరిత్రం	0-2-0
సూరత్తుకాంగ్రెస్సు	0-2-0
రామదాసు చరిత్రం	0-10-0
ఆనందమఠ నావలు	0-12-0
తారాభాయి డిటో	0-12-0

రాజస్థానకథావళి 1 భాగం	0 12 0
డిటో 2 భాగం	0 12 0
మహాపురుషుల జీవితం 1 భాగం	0 12 0
డిటో 2 భాగం	0 10 0
డిటో 3 భాగం	0 12 0
కళావతీ కళ్యాణం	0 12 0
సునీతీదేవి చరిత్ర	0 4 0
సుమిత్రచరిత్ర	0-4-0
మహాపతివ్రతలచరిత్ర 3భాగములు	1-0-0
చంద్రమతి చరిత్ర	0 5 0
సత్యవతి చరిత్ర	0 5 0
హరిదాసి	0 3 0
జీవనవేదం	0 5 0
రాజరామమోహనరాయలువారి సందేశం	0 1 0
టిప్పుసుల్తాను	1 4 0
రామాయణ సారం	0 12 0
బ్రహ్మవిద్యాదర్పణం	1 0 0
కవిజీవితములు గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు	2 8 0
ఆంధ్రకవులచరిత్ర కం॥ వీ॥	3 0 0
శ్రవణానందం తి॥ వేం॥	0 10 0
పాణిగృహీత	0 13 0
నానారాజసందర్శనం	1 0 0
ముద్రారాక్షసం	0 8 0
మృచ్ఛకటిక	0 12 0
పండితరాయచరిత్ర	0 10 0
మాధవీలత	1 5 0
మనోరమ	1 5 0

మనోహరి డిటో	0-12-0	ప్రతాపరుద్రీయం నాటకం	1 0 0
శ్రీ సీతారామ డిటో	1-0-0	సత్యహరిశ్చంద్ర	0 8 0
పాండవజననం తి॥ వేం॥	0 8 0	ప్రహ్లాదనాటకం	0 5 0
పాండవప్రవాసం డిటో	0 12 0	శాకుంతల	0 12 0
పాండవ విజయం	0 12 0	తారా శశాంకవిజయంనాటకము	0 10 0
పాండవాశ్వమేధము	0 12 0	సతీసంయుక్త	0 14 0
పాండవోద్యోగము	0 10 0	యాచసూరేంద్రవిజయం	0 10 0
లీలావతీ నాటకం	0 8 0	శశికళాసుదర్శనం	0 8 0
విషాద సారంగధర ధ॥ కృష్ణమా		ప్రభావతీప్రద్యుమ్నం	1 0 0
చార్యులుంగారు	1 4 0	సావిత్రము, పా॥ కృ॥	0 5 0
చిత్రనళీయం	1 4 0	హార్మోనియం శిక్ష ప్రథమభాగం	
గయోపాఖ్యానం	0 8 0	ధేరం వేంకటేశ్వరరావు గారిచే	
ప్రసన్నయాదవం	0 8 0	చేయబడినది	0 12 0
పారిజాతాపహరణం	0 8 0	కాంత	0 2 0
అభినవరాఘవము	0 8 0	పట్టిసపు వేంకటేశ్వర్లుగారిది అద్వైత	
వీరమతి మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు	0 10 0	సుధానిధి 1-3 భాగములు	1 12 0
పుష్పవేణి	0 10 0	డిటో 2 భాగం	1 0 0
రుక్మిణీకళ్యాణం	0 8 0	డిటో 4 భాగం	1 0 0
బాలవితంతు విలాపం	0 4 0	డిటో 5 భాగం	0 10 0
స్త్రీధర్మబోధిని	0 4 0	యన్త్రచింతామణి	1 0 0
స్త్రీనీతి కథామంజరి	0 6 0	పరిపూర్ణబోధ సిద్ధాంతశిరోమణి	1 0 0
రాజశేఖర నోవెలు	0 3 0	శ్రీయోగవాశిష్టసారం	0 8 0
లలిత	0 3 0	సుజ్ఞానదీపము	0 12 0
వీరమతి చక్రనికథ	0 8 0	పరమార్ధసారం	0 3 0
ద్రౌపది చరిత్ర	0 3 0	కపిలసూత్రం	0 2 0
సీతాదేవి చరిత్ర	0 4 0	రామకృష్ణ విలోమకావ్యం	0 4 0
పుష్పవేణికథ	0 1 6	ఆనందలహరి	0 4 0
సీతాజననం	0 1 6	మాధవనిధానం	2 8 0
ధనాభిరామం నాటకం	0 8 0	రసేంద్రచింతామణి	2 4 0

ఉషాపరిణయం	0 8 0
కన్యాశుల్కం	0 12 0
రోహిణీసుధాకరవిజయం	0 12 0
రుక్మాంగద	1 0 0
బొబ్బిలియుద్ధనాటకం	0 12 0
పీష్వానారాయణరావు	0 8 0
విజయబొబ్బిలి.	0 8 0
బృహత్కథల మణిమంజరి 1 పార్టు	0 12 0
మార్బిలుబయిండు	0 14 0
క్యాలికో	1 0 0
డిటో 1 పార్టు	1 4 0
డిటో ఇంగ్లీషు	0 14 0
వీర్యనష్ట సుఖరోగ చికిత్సాసారం	1 0 0
కలభాషిణి (చక్కనిశృంగారనాటకము) కళాపూర్ణోదయము లోని కథ 1919 సం॥రం బి. యే. కు పఠితము	0 12 0
వేణీసంహారము (క్రొత్తగా తెలిగించినది)	0 12 0
బొబ్బిలియుద్ధనాటకము (వీరరసము)	0 12 0
ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానము (శృంగార ప్రబంధము)	0 12 0
ఏకావళీ పరిణయము (సుంది ప్రబంధము)	0 12 0
గౌతమీ మహాత్మ్యము	0 8 0
ఆనందోదయము (అచ్చ తెలుగు కావ్యము)	
ఆంధ్రవిక్ర మోర్వశీయవిమర్శనము	0 4 0
ఆంధ్ర వేణీసంహార విమర్శనము	0 4 0
పంచశిఖిజనక సంవాదం	0 1 0
ఘటికాచల మాహాత్మ్యము (తెనాలి రామలింగకవి విరచితము)	0 8 0
వెంకటేశ్వరీయము (తిరుపతికథ)	
కాళహస్తీశ్వర శతకము	0 1 0
కనకగిరి (చక్కనిపద్యకావ్యము)	0 8 0
జ్ఞానవతీచరిత్రము (వచనకావ్యము)	
కీర్తి కాంత స్వయంవరము (పద్యము)	0 5 0
సత్యనారాయణోపాఖ్యానము	0 2 0
సావిత్రీచరిత్రము (మంచికావ్యము)	
గజాననవిజయము (పద్యము)	
భగవద్విలాసము (డిటో)	
శ్రీకృష్ణలీలావిలాసము (శృంగారము)	0 4 0
చంద్రాలోకము	0 2 0
వధూవిజయము	0 2 0
కాళిదాస కేరళీ జ్యోతిష గ్రంథం	0 8 0

అచ్చులోనున్నవి.

1 తెనాలి రామకృష్ణచరిత్రము

2 కాళిదాస విలాసము

3 పతివ్రతల చరిత్రము

గౌరాంగచరిత్ర 1 భాగం	1 4 0
రామకృష్ణ పరమహంస పద్యకావ్యం	0 8 0
స్వయంసహాయం	0 8 0
భక్తియోగము	1 8 0
తుకారామ్	0 8 0
అబ్రహాములింకను	0 12 0
హిందూమహాయుగము	1 0 0

మేఘసందేశము	1	8	0
రఘువంశము, 6 సర్గలు	1	8	0
కుమారసంభవము ,,	1	8	0
అమరుకము—శృంగారలక్ష్యము	0	12	0
పుష్పబాణవిలాసము ,,	0	8	0
భర్తృహరిశతకత్రయము—సం. వ్యాఖ్య, తె. సంపూర్ణటీక, లక్షణకవి పద్యములును	1	8	0
హితోపదేశము—తెలుగు తర్జుమాతో	1	0	0
పంచతంత్రము—మూలమాత్రము	1	4	0
దశకుమారచరిత్రం—మూలమాత్రము	1	0	0
,, తెలుగుతర్జుమాతో	1	12	0
విక్రమార్క-చరిత్ర—మూలమాత్రము	0	8	0
,, తె. టిప్పణము, తెలుగు తర్జుమాతో	0	12	0
భోజచరిత్ర—మూలమాత్రము	0	8	0
,, తె. టిప్పణము తెలుగు తర్జుమాతో	1	0	0
బిల్హణచరిత్ర—తె. సంపూర్ణటీక	0	4	0
రసమంజరి—శృంగార విస్తరము తె. సంపూర్ణటీక	0	12	0
ప్రియదర్శికానాటిక—సం. టిప్పణము తె. సంపూర్ణటీక, తె. తర్జుమాయు, పద్యములును	0	8	0
శబ్దమంజరీతిజంతమంజరులు—ఆంధ్ర వివరణ సమేతము	0	4	0

ఆబ్దికవ్రతముల కల్పములు	0	4	
అమరము పెద్దయక్షరములు, మూలము	0	4	
విష్ణుసహస్రనామములు మొదలైనవి	0	4	0
జీవశాస్త్రము	1	8	0
రాణీసంయుక్త	0	12	0
మహమ్మదీయమహాయుగము	1	12	0
పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము	1	5	
రసాయనశాస్త్రము	1	4	
ఆంధ్రులచరిత్ర (మొదటిభాగము)	1	4	
ఇందులాదేవి	1	2	0
కలరా	0	6	0
ప్రకృతి శాస్త్రముల ప్రథమ పాఠములు	1	10	0
భౌతికశాస్త్రప్రథమపాఠములు	0	9	0
రా. బ. క. వీరేశలింగముగారి స్వీయచరిత్రము	1	8	0
భౌతికశాస్త్రము	1	8	0
ఢిల్లీదర్బారు	1	8	0
దుర్గేశనందని	1	0	0
వసుమతీవసంతము	1	8	0
లలితచంద్రహాసము	0	14	0
మృణ్మయి	1	5	0
సీతారామ	1	8	0
నూర్జహాను	1	8	0
రాజసింహ	1	8	0

వలయువారు,

ఆర్యపుస్తకాలయము; రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసుకొనవలయును.

శ్రీ చింతామణిముద్రాక్షరశాల:— రాజమహేంద్రవరము.